

Madár János
Holdfény

Elkezdünk énekelni, és egyre fényesebbek
lettek a tavak. A víz ezüstös tükre
fölött csillagok szálltak boldogan – – –,
mert megláttalak. Egekre nyíló szememben
megtörtént az egyetlen csoda. Mint a legszebb
félelem, a végtelen tündöklő fogsora. Csak
álltunk egymás lélegzetében és valami
furcsa érzés emelt föl a csönd fölé minket.
Hallgattunk a kövek hú tenyerében,
és hosszan vártunk, vártunk, míg egy távoli
sirály föloldozta megriadt szívünket.

Fogadjanak örökbe

Minden csillag mögött egy másik csillag,
minden arc mögött egy másik arc hevül.
Mutatja ősök törékeny ráncait –
szülőföld, haza csontokra feketül.

Sírhantok emelik hatalmas árnyainkat;
örök világosságból szivárgó alkony.
Az este ha végleg pengényi este lesz,
az utolsó fényt szívedhez tartom.

Lüktessenek csak csöndben – – –,
vizshangozzanak az elhagyott egek.
Minden csillag mögött egy másik csillag,
fogadjanak örökbe minket a tengerek.

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

XI. évfolyam 4. szám

A Cédrus Művészeti Alapítvány megbízásából kiadja a Napkút Kiadó Kft. Megjelenik évente tízszer.
Főszerkesztő: **Szondi György**. Szerkesztők: **Bába Szilvia** (művelődés), **Balázs Géza** (nyelvművelés),
Bognár Antal (próza), **Elek Szilvia** (zene), **Király Farkas** (vers), **Kovács Ildikó** (szöveggondozás),
Prágai Tamás (dokumentum), **Sebeők János** (környezet), **Szondi Bence** (törtélem),
Vincze Ferenc (műbírálat), **Wehner Tibor** (művészet).
Szerkesztőségvezető: **Szondi Eszter**. Terjesztés: **Németh Lóránt**.
Napút-kör: **Csűrös Miklós**, **Gazdag Dávid**, **Gráfik Imre**, **Hankiss Elemér**, **Dr. Koncz Gábor**,
Radnóti Zsuzsa, **Schwajda György**, **Konrad SutarSKI** (tiszteltetbéli konzulensek).
Alapította: **Masszi Péter**. Lapterv: **Gosztola Gábor**.
Szerkesztőség: 1014 Budapest, Szentháromság tér 6. mf.sz. 29. • Telefon/fax: (1) 225-3474
E-mail: napkut@gmail.com • Honlap: www.napkut.hu

A Cédrus Művészeti Alapítvány adószáma: 18110661-2-41

Nyomdai kivitelezés: Érdi Rózsa Nyomda. Terjeszti a Hírker Zrt. és az NH Zrt. ISSN: 1419-4082

Madár János: Holdfény; Fogadjanak örökbe
(a borítóbelsőn)

Lászlóffy Csaba: Dögevők;
Közelkép egy néhai hatalmasság ravatalán;
Torda után, akár a világ vége. 3
Bertha Zoltán: A hetvenéves
Lászlóffy Csaba köszöntése 5
Szepes Erika: Lászlóffy-glossza jázminillatra . . . 7

Mustra

Nagy Koppány Zsolt: Amelyben
Ekler Ágostra – emlékezünk. 9
Zalán Tibor: Patt Lenn 17
Benedek Szabolcs: Március 20
Mátyus Aliz: Mítosz és valóság 30
Szabó Palócz Attila: Lapsus 35
Molnár Miklós: Begorombul a huhogály 46

Vasadi Péter: Csönd-zóna; Kint, bent;
Többet tessék pihenni; Sejtelem 56
Nagy Zopán: Non – szensz; Kivonat(ok). 58
Koch Imre: Virtuális mezők; Kísértés. 61
Horváth Bernadett: arról, ami láthatatlan;
impresszió; írni, hiába 62
Nyerges Gábor Ádám: A Muszjákatullusz 64
Kutas József: Kételtűek tánca. 65
Kő-Szabó Imre: Elnyújtott sípszó. 70

Tárlat

Magyari Márton festményei
(a színes mellékleten)
Wehner Tibor: A festőiségek szabadsága. . . . 73

Mustra

Csillaghy András–Hubay Miklós:
Erdély és a Felvidék: valóság és mítosz . . 75
Orosz István: Sári 86
Weiner Sennyey Tibor: Ablaitk 91
Zirkuli Péter: Noktürn 96

Móra Regina: Vörös hajú; Tengerparton. . . . 101
Csíki András: Muszjaj; Vers vagy te is 103
Erdélyi Tea: Átmenet; Te vagy; tört. 105

Szótár

Balázs Géza: Az alakzatok mint
szöveg- és stílusépítő eljárások 107

Ablak

Váradi Ábel: „az élet örök / kockán forog”
(Kiss Anna: Az úrnő ezüst ujja) 114

Bereti Gábor: Egy jó regény belső árnyai
(Jenei László: Szarvas a temetőben) 118

Véghelyi Balázs: Akiben a harang szól
(Csoóri Sándor:
Harangok zúgnak bennem) 123

Németh István Péter:
Könyvjelző a Kísértetek korába
(Bekezdések Suhai Pál költészetéről) . . . 125

Illusztrációk

Rajzok Magyarai Márton vázlatkönyvéből
. 8, 16, 34, 55, 90, 113

E számunk szerzői. 100

Melléklet

Káva Téka - Napút-füzetek 34.

Lukáts János: Keserű teher
(Tizenhárom novella)

A Cédrus Művészeti Alapítvány két rövid idejű pályázatot is meghirdetett.

- *Újabb szójátékgyűjtemény* – alkotó munkára serkentünk: nyelvi leleményeket, játékokat várunk;
- *Sokunk karácsonya* – értékmentő közös gyűjtőmunka eredményeként idén is szeretnénk kiadni azt a karácsonyi válogatást, amelynek szerzői, ötletadói – önök lehetnek, kedves olvasók.

A részletesebb feltételek többek között honlapunkon olvashatók: www.napkut.hu.

NAPIÚT

Irodalom, művészet,
környezet

XI. évfolyam 4. szám

Mustrák

Lászlóffy Csaba

Dögevők

Monológ, András Sándort lakomázva¹

Örök villás-
reggeli örök szieszta
bennem is mennyi *ál lom*
megrohad mielőtt felzabálnátok
mielőtt még el-
rohad/n/na az élet.

Közelkép egy néhány hatalmasság ravatalán

*„Borostyánkőbe fagy be az ügyész”
(J. A.: Medáliák)*

Horpadt hasának sápatag
bőrén kapálózó pióca
a többi: halott pergamen
(elég? nem ég el?) pernye rozsdá

érdes sörtén végigvonagló
bambán mászkáló blöd bogár
a rothadás szaga a légben
zavartalan-tisztán megáll

nagy életéről zengzemények
tajtékzanak – s a szenny alatt
csak egy torz világ végterméke
sehol a hajdanvolt harag.

¹ Ember-passió (Válogatott és új versek, 1999.)

Torda után, akár a világ vége

„Hol kő-út visz mind-hígabb, könnyű légbé...”
(Weöres Sándor)

Üszkös az agy, az út is már, lehet.
Deszkapalló, te rég töredezett,
ki serkentetted kölyökizmaid
két part közt – egyensúlyt keresve kín
s rajongás rejtett szülőhelyein
(rajokban szálltak darvak, barka, rím).

Az újabb olvadások langy lege –
habár az értelem olykor bele-
rezdült a felnőtt jajszavakba, de
még messze volt a halál műhelye.
(A világ sorsát – lesz tavasz s remény! –
bízd csak hiszékenyen apád kemény,
vagy inkább holdudvarhomály-szelíd
tekintetére.) Derengéseid
borzalmat hoztak, kevés volt a hit.
Kimart hús és hűség, s gyűl, hűl vele
a hitetlenség sűrű éjjele.
Gyűltek barbár, alattomos erők
benned is, gén-utakon, s a velőd
forraló falánk féltés vagy a gőg,
hogy nem jutsz át mindenkinél előbb
a sövényen; a purgatórium
réme pokolnál rosszabb: mit megun
a lélek, utálatosabb teher
minden másnál; akárhányszor lever
a láz, ugyanolyan világra kell
ébrednie a testnek s a tudat
ezer érv árán sem tudja: ki vagy!
(Az ostort tűrő csorda *eszmei*
lasszóra bög, ordít, vagy csak sunyi.)

Hol áldozat, hol vétkes (mi a tét?) –
ölelni, ölni ugyanúgy elég
egy olajozott mozdulat; erőd
kevés, és nagy szerencse, ha a csőd
elkerül, amíg átbukfencezel
a túlvilágba, hol nem énekel
helyetted senki – szű, se értelem,
csak hiányod hallgat az éteren.

A hetvenéves Lászlóffy Csaba köszöntése

Köszöntjük és ünnepeljük a hetvenedik életévét a napokban betöltő kiváló író barátunkat, az erdélyi és az egyetemes magyar irodalom egyik legkarakteresebben kiemelkedő alkotóját, a Kolozsvárott élő Lászlóffy Csabát! Aki a Napút tavaly decemberi (2008/10.) – szokásosan a „jeles hetveneseket” üdvözlő és felsorakoztató – számában azt vallotta, hogy tényleges (tordai) és szellemi (kincses kolozsvári) szülővárosán kívül állandó otthona a magyar anyanyelv. „És átmeneti lakásra találtam bolyongásaim során a világban s az időben ‘kemény földön / leveles könyvtárban / Kemény János emlékiratában / nyílveesszőként zúgó Ázsiában / kitömött beggyel is élő tróféákban / keresztény máglyán vagy apokrif imában / fiktív húségben és konkrét árulásban’...” – tűnődik tovább az írásművész, aki hallatlan sokoldalúságával, szenvedélyes sokműfajúságával, gazdagságában és termékeny bőségében szinte már alig is belátható életművével valóban különleges tágasságú nyelvi-poétikai univerzumot épített; aki a tradicionális és modernista hagyományáramlatokat egyszerre megszólaltatni és megújítani képes eleven-eredeti szemlélet- és stílusvilágával csakugyan átfogta a nemzeti és az emberiségmúlt, a történelmi és közösségi létidő, a személyes és az antropológiai egzisztencia végtelennek tetsző dimenzióit is. Minden konkrét, társadalmi életnyomorúságba szorított keserűségével, de a hiábavalóságokon túli minden erkölcsi és spirituális reménységével is. Legendás egyenessége, gerinces kiállása a sötét diktatúra éveiben éppúgy bizonyult morális írói hitvallásnak és sugallatos példamutatásnak, mint üdítő nyelvi játékosságának, kísérletező kedélyének és súlyos eszmeteremtő, gondolattermő intellektualitásának az összes üzenete: hogy akármilyen körülmények között is csak a szellem örökérvényűségébe kapaszkodhat, csak az öntörvényű lélek és humanitás eszményeiben bízhat a történelem viharzó sodrásába, a szörnyű historikus kényszerűségek közé vetett szenvedő-vergődő emberlény. Mítoszi-ókori, középkori, félmúltbeli és jelen idejű történelmi forrongásokat, változásokat, háborúságokat idéz az egyúttal artisztikus stiláris mélységeket és magasságokat is felkavaró „poeta doctus” (Határ Győző nevezte őt így), aki valamikor azt remélte, „hogy vége lesz egyszer minden háborúnak”. Az illúziók fogytán azonban csak növekszik az írásművek etikai-bölcseleti hitelessége, érzelmi-indulati árnyalatossága, esztétikai verelessége, formai változatossága. A modern és a posztmodern nyugati és keleti inspirációinak, átszajátított ösztönzéseinek a szférájában, a leleményes transformációkkal élénkített szuverén látásmód markáns megnyilatkozásainak a jegyében; s a hajdani Forrás-nemzedéki társak sokban hasonló, egymáséival öszszefüggő törekvéseinek a közösségében. És valamennyi műnemben, műfajban, poétikai alakzatban: alanyi lírában, epikus költeményben, szubjektív és tárgyias ábrázolásmódban, rövid- és hosszúprózai elbeszélőművészetben, karcolatban, novellában, regényben, s aztán klasszicizáló vagy abszurd drámában, groteszk vagy tragikus parabolában, dramatikus színjátékok, hangjátékok, monodramák özönében, példázatos vallomásban, konfesszióban, „psicho-szimfóniában”,

esszében, naplójegyzetben, történeti-kritikai tanulmányban, műfordításban, gyermekköltészetben – sőt belletrisztikus minőségű glosszában, tárcában, helyzettudósító és önismeret-ébresztő, öntudat-erősítő társadalom- és nemzetpolitikai kommentárban is. S ez a különleges műveltségi-művelődéstörténeti érzékenységben, történelmi fogékonyságban, erudíció és invenció telítette értékrengetegben megnyilvánuló textuális bővérűség – egyszersmind horizontszélesítő nyitottság és teljességigény – pedig lenyűgöző intenzitással és relevanciával boltozza föl emberlétünk megannyi ismert és ismeretlen, látványos és titkos, rikító vagy rejtett determinációival egyaránt meghatározó törvényszerűségeinek és jelenségformáinak az egész borzongató tárházát. Mondhatjuk: megvilágító transzhistorikus és transzkulturális szöveg-együttesét, enciklopédikus thesaurusát. Határtalan időutazások, szellemi vándorlások, jelképes peregrinációk, fantasztikus átképzések birodalmát, sajtó élménylenyomatokban átöröklődő tudattartományok felhalmozott kincsesládát.

És mindez mintegy félszáz önálló könyv, köztük számos gyűjteményes kötet foglalatában – amelyek sorozatához a budapesti Napkút Kiadó is aktívan járult hozzá az utóbbi években: versek, elbeszélések, kisregények, esszénovellák, drámai színművek megjelentetésével. Még születésnap, könyvheti kötettel is tisztelgetve az író előtt, akit sokfelé köszöntenek mostanában szerte a Kárpát-medencében, Erdélytől Budapestig. Szűkebb hazájában, a nagyváradi Partium Író-tábor díjával nemrégiben kitüntetett Lászlóffy Csabát Pomogáts Béla például úgy laudálta, mint aki „igen jelentékeny életművet hozott létre, költeményeket, elbeszéléseket, drámai műveket, önéletrajzi írásokat, lírai természetű és forróságú publicisztikát”, amelyben „az emlékezés, a képzelet, a szabadon futó gondolatok és asszociációk gazdag burjánzása mögött mindig ott rejlik az értelmes rend létrehozásának vágya és emellett a kisebbségi magyar létben szerzett nehéz tapasztalatok értelmezésének készsége”. A kolozsvári *Helikon* pedig a minap úgy méltatta köszöntőkkel, nagyinterjúval, vers- és prózaművek közlésével az ünnepeltet, mint aki tehetségével, munkaerkölcsével, szorgalmával, no meg emberi tartásával – „romantikus igazságos és nagylelkű” természetével és baráti erényekben bővelkedő alkatával – igencsak „hihetetlen jelenség”, szinte „irodalmi hős” (Szilágyi Júlia). Legújabb verseskötetét Szepes Erika mint „élete eddigi legsúlyosabb, legváltozatosabb, legfilozofikusabb és egyben legszubjektívabb kötetét”, „a magyar líra egyik új betetőzését” ajánlja. S a beszélgetőtárs Józsa István szintén leszögezi, hogy Lászlóffy Csaba szövegei „a gondolatok áradásában” születnek, műveltség-élmények közegében, „szinkron és diakrón időmetszetben”.

S a költő? A vers, a történetmondás, az elmélkedés, a drámai jelenetképzés poézisével mindnyájunkat torkon ragadó vagy lefegyverző alkotóművész? – Autentikus önismeretre szólít, ábránd és öncsalás nélküli hitre és tudásra. Reményre és vállalásra, zűrzavaros századok csapdái között is. Akkor fog örülni, ha vele tartunk a létezés keserves útján, nem veszve el sem a lent, sem a fent tébolyító labirintusaiban. S „az idő esély? – nincs rá magyarázat”.

Kedves Csaba! Éltesse az Isten, s adja meg Néked mégis az idő balszamát, mert ha a mindenségre nincs is közvetlen magyarázat, a Te megalkotott műved érdemes értékelő interpretációktól vagy múló magyarázkodásoktól függetlenül is állni fogja – bizton fogja kiállni! – a könyörtelen idő próbáját.

Bertha Zoltán

Szepes Erika

Lászlóffy-glossza jázminillatra

*Mint kósza nyáj, hegyről a völgybe, vagy
még alább, föld mélyén (méhében)
keresd a néped, Jehova-harag
lankáin: jázmin illatától régen
elalélt lányod, mérgeşkígyó-réten
csörgő fényben elaltatott fiad.*

(Lászlóffy Csaba: Jázminsárga örök elégia)

Mint kósza nyáj, hegyről a völgybe, vagy
Sziszüphosz sziklája, gördül szilárdnak
hitt gondolat gögös tudatodból
a rémült alázat mélyeinek
bizonytalan barlanghomályába
a biztos egy: a múlt jázminillat.

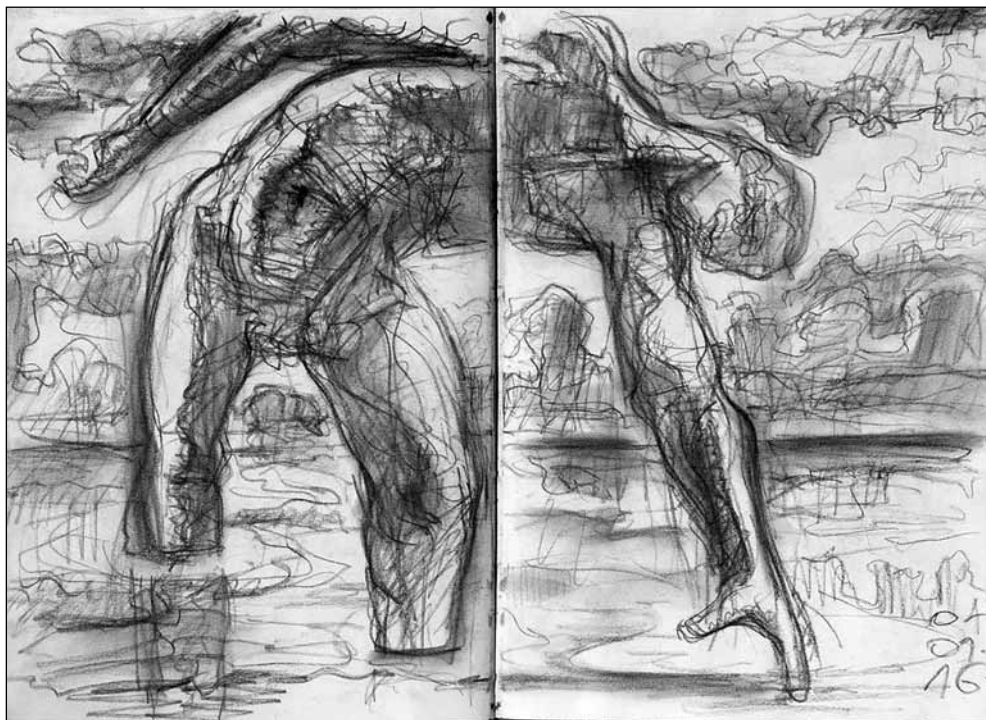
Még alább, föld mélyén (méhében)
rejtőzik minden, ami biztos,
szilárd talajra csak ott talál,
szilárd talaj s a jázminillat
illanása örök kettősség
ellentett érzetével éltet.

Keresd a néped, Jehova-harag
megtartó s lesújtó erejének
áldása-átka között verődve
élnék: jázminja elbódít, ám mérgez is,
de gyűrik szűz sivatag homokját
a tájig, mi otthonukká épül.

Lankáin: jázmin illatától régen
részegült meg így, utolszor az Éden
dús fái közt, s te bensőd vermeiben
hordoztad emlékét, hogy elvezessen
az otthon földjére, ha még van otthon,
hol éltetőként tör fel az illat.

Elalélt lányod, mérgekígyó-réten
mélybe hullt, lesz-e, ki felemelje majd
s megtartsa, és szilárd támaszként óvja:
el ne csalja többé csalóka csörgés,
de a kósza nyáj csengője vezesse
vissza az otthon jázminillatába.

Csörgő fényben elaltatott fiad
csak véle egy vér: ó élesztheti
éltető fényre s a zöld lankákon
legelésző nyájnak pásztorául,
hogy édes tej csurranjon az otthon
tálkáiból Jehova népének.

Bertha Zoltán helyettünk is megfogalmazta köszöntő szavainkat. Hozzá annyit teszünk: Alkoss, Csaba, sokat még! (A szerkesztőség)

Nagy Koppány Zsolt

Amelyben Ekler Ágostra – emlékezünk

(Regényrészlet)

Máté Krisztián felvétele

Nagy Koppány Zsolt író, Marosvásárhelyen született.

Kötetei:

Nagyapám tudott repülni (novellák, Magvető Kiadó, 2007),
Jozefát úr, avagy a regénykedés (regény, Alexandra Kiadó, 2006),

Arról, hogy milyen nehéz (novellák, Erdélyi Híradó, 2000).

Az itt közölt részletek készülő könyvéből, az *Amelyben Ekler Ágostra – emlékezünk* című regényből valók: az *emlékezünk* egyszersmind műfaj is, a kötet szereplői a maguk módján és színvonalán emlékeznek a főhősre, aki már a történet kezdete előtt elhalálozik egy óvatlan, az út mentén végrehajtott vizelés következtében. Vajon baleset történt vagy öngyilkosság?, teszi fel a kérdést a joggal gyanakvó olvasó, és meg is kapja a választ, plusz ráadásként *A vendégmunkás dalai* című, szinte mindenki érzékenységét sértő dalt, tragédiában elbeszélve.

Aki emlékezik: Antal Arnold (44) kisteherautót vezető sofőr, Ekler Ágost halálra gázolója. A baleset után átképezik villamosvezetőnek. Egyszerű lélek, egyszerű ember, egyszerű nyelv. Szavajárása: „Értem?“, szóviccek után.

Még mindig kisterhet vezet, közben láncdohányzik
(Állókép: a lélek egy cipőbe vándorolt, hát húzódj le, te barom!)

Áhh, még mindig kisterhet kell vezetnem, nem mentem át villamosból. Nagyon ciki, mondtam is magamnak, hogy Arni, mekkora egy balfasz vagy... Azzal az emberrel is már naponta álmodom, ráadásul vezetés közben csak rá gondolok. Először vicces látvány, ahogy ott áll, kezében a farkával, de utána jön a szétromcsolt teste, meg a vére a hűtőn és a motorháztetőn. Borzalom! A cigarettát meg valósággal eszem. Olyan bátorság ennyit szívni, intem meg olykor Arnit, mint Irakban Mc Donald'sot nyitni, értem? Mindenki ellensúlyozza persze valahogy a káros hatásokat: McMálé kollegám sokat eszik, hogy ne fájjon reggel

a gyomra, és ettől elhízik. McPuliszka csokit és más édességet, de főleg csokit eszik egyfolytában, mert azt mondja, hogy az megcseréli az ízt a szájában. DJ Bród Y reggeli előtt és vacsora után nem cigarettázik, DJ Szörény Y viszont egy kicsi dobozból naponta többször is hegyi levegőt szív. Ne kérdezze, hogy honnan veszi, ne kérdezze, mert nem tudom. István, a King viszont alvás közben egyáltalán nem szív, értem? Így vagyunk ezzel a cigarettával, mi, sofőrök.

A legnagyobb baj az, hogy tényleg nem tudom, meddig edz, és mikortól rombol. Nemcsak a cigi, nem. Mondtam már, hogy milyen párhuzamokat szokok vonni, nem? A nehézségekre is gondolok, mikor ezt mondom, természetesen. Jól van, Arni, ezt aztán jól kieszelted. Szóval számomra a nehézség most ez a pasas. Hogy annyit jár az eszemben. Eleinte gondoltam – agykontroll! –, hogy még jól is jön. Mint a cigi: erősebb leszel tőle, Arni, ha szívás után is ki tudsz futni a hegyre. Egy ideig. De aztán már csak rombol; mostanában egyfolytában rá gondolok, és ez nem jó. Mostanában csak szívom, pedig nem is esik jól. De nem tudok ellenállni. Nekem nincs családom (senkit sem akarok arra kényszeríteni, hogy naphosszat könnyűfém felnit szereljen a nehéz természetemre), örülök, ha magamat el tudom tartani. De aztán nem is sajnállok magamtól semmit. Egyszer élsz, Arni, mondom, és teszem befelé: jó étel, jó ital, jó cigaretta. Gyenge vagyok, és magamhoz veszem őket mind. Egy példa: este, ugye, megfogadom, hogy kész. Ez volt az utolsó szál, Arni meggy alukálni. Bizony, kész, akár meg is moshatom a fogamat, elszívtam, csókolom. Meg is mosom, szépen lefekszem. És akkor arra gondolok, hogy bazmeg, Arni, hülye vagy? Mi lesz, ha reggelre meghalsz, és nem szívtál el egy utolsó cigarettát? Olyan szépen meggyőzőm magam, hogy nem telik el két perc, és már szívom is. Ott, az ágyban.

Tudom, tudom, hogy veszélyes, de rá se hederíték. Gyorsabban élek, mint egy rákendrollsztár, uram. Higgye el, megvannak ennek a jó oldalai: először is, nem kell felkelni és kimenni a konyhába. Másodsor: nem kell még elaludni és a véres Ekler úrral álmodni. Harmadszor, és most Arni általános szintre emeli az eszmét: miközben problémák jönnek, problémák mennek, vágja?, megváltoznak, nagyobbak vagy kisebbek lesznek, követ?, eltűnnek, vagy pediglen az egész életünket beterítik, rajtam van?, nos, mindeközben a cigaretta állandóságot jelent. Mind méretét (mármint probléma-méretét), mind pedig jelenlétét illetően. Nem tudom, tud-e követni. Igen, jó. Szóval: állandó. Nem csalt meg még soha azzal, hogy ő maga vagy a leszokásra tett kísérletek bagatellizálódjanak, kisebb problémák legyenek, vagy eltűnjenek, mint minden más az életből. Nem. Ő mindig ott volt a háttérben, szolid, örökké jelen levő, biztostámasz-problémaként, amire számítani lehet. Sőt! Szerény statisztikám szerint még enyhe emelkedést is mutat a jelenléte meg a fajsúlya. Bizony, drága uram. A dohányosnak vagy az alkoholistának remek dolga van: egész életében van mivel foglalkozzék. A leszokásról való gondolkodással töltheti az idejét, miközben szenvedélye tárgyának biztonságát érzi a hátában. (Jó, szúr az májban is, értem?) Sosem unatkozik, nem is lesz öngyilkos, mint egyesek, és mindig van, amivel lekösse magát. Na? Na? Most pofára esett, mi? Azt hitte, hogy a kótyagos Arni csak csacsogni tud, ugye? Meg mondani a bolondságait! Haha! De hogy ilyen rendszert összeüt és adminisztrál itt magának, azt nem is feltételezte volna, mi? Korán volna még Arnold bácsit temetni!...

Úgyhogy hiába is röhög a vizsgabiztos: meglesz nekem a villamosvezetőim, ha nem most, akkor két hét múlva. Holnap megint megpróbálom, és ha nem sikerül, akkor sem tágitok: jön a – ahogy a kis Vuk mondta: akkora buli volt, hogy még a földön is – folyt a Tás, értem? Arnold papa lecsap a villamosra! És akkor vége lesz a sok gyötrődésnek, ezt ezer százalék érzem.

Mert most megyek a kocsival, és ha akarom, ha nem, eszembe jut, mit tettem. Bizony, én napi nyolc-tíz órát is levezetek. Persze tudom jól, hogy törvénytelenes, de ki a faszt érdekel. Úgyhogy rendkívül fontos, hogy a láb jól feküdjön a pedálokat. Nagyon fontos, hogy ne erőltessük, ne feszítsük fölöslegesen. Éppen ezért nemcsak a pedálokat kell hogy jól feküdjön, veszi?, hanem a padlót is!... Maga szerintem fel sem tudja fogni, miről beszélek. De nem baj. Mondom másképp: nézze csak meg ezt a cipőt. Fogja addig a kormányt, így, ügyesen. Szóval, nézzen ide. Látja? Nem látja? Hát hogy nem látja, az istenit annak az értelmiségi pofájának! Ide nézzen, milyen jó kényelmes! Mondom én, ebben a szakmában az a legfontosabb, hogy a cipő kényelmes legyen. Én például nem tudok akármilyen cipőben járni. Én, ha egy pár beválik, azt mondom: Arni, ez bevált, úgyhogy ezt addig hordod, bazmeg, amíg bírod. Amíg szíj nem hasad belőle! Na, nézzen ide még egyszer, és ne kapkodjon. Ebben a cipőben például legalább ötezer kilométer van, értve vagyok? Annyit jártam benne gyalog! A vezetést ilyenkor nem számolom.

Szóval, ha kényelmes a cipő, akkor gyorsabban telik az út, meg a nap is. Illetve így volt ez a balesetig. Mostanában viszont már egyfolytában feszengek, és a régi dolgok sem jutnak olyan jó gyakran eszembe. Igaz, a múltkor volt egy villanásom, elmondom, ha ennyire akarja. Szóval fordulok rá a négyes útra, és urambocsáss, hirtelen az jut az eszembe, hogy ha létezik ez a lélek-vándorlás-izé, akkor bármekkora is legyen benne a forgandóság, a vetésforgó, értem?, igen nagy kegy és luxus emberként újjászületni! Mert csak a számokat és arányokat nézve: ha valaki egyszer volt már ember, akkor utána, hogy megint ember lehessen, egy csomó egyebet is végig kell csinálnia. Hangyákba költözik a lelke, kövekbe, fákba, poloskákba. És így tovább, és így tovább. Úgyhogy igen remek dolog, ha valamilyen tévedés vagy különös kegy folytán mégis újra emberi testbe lehelik a lelkét. Na erre kössön bogot, ezt hogy kisütöttem! De látom, nem szereti, ha csapong a pompás Arni bácsi. Akkor elárulom, miért kanyarodtam, értem?, erre a gondolatra. Hát ezért: biztos vagyok benne, és meg vagyok győződve, hogy ez az Ekler úr, ez emberként fog újjászületni. Mert jó ember volt. Jó ember, tisztességes ember.

De hát annyian vagyunk még ilyenek... ha csak körbenézek a kollegáimon: ott van Pali, ez a fiatal fiú, hát az például sokkal jobb sorsra érdemes. Kérem tőle, hogy Pali, te hogy lettél sofőr? Mondja, hogy elemi végén megkérdezte tőle a tanító néni, hogy mi akarsz lenni, Palika, ha nagy leszel. Mire ő szép tisztességesen, ahogy ilyenkor válaszolni illik, azt mondta, hogy az édesapja szakmáját szeretné folytatni, aki Amerikában él. És mi az édesapád foglalkozása, kérdezte a tanító néni. Hát eladó a Mc Donald'sban, mondta Pali büszkén és szeretettel, mert amit apa küld, az nemcsak pénz, értem? De az osztályban mindenki elkezdett hangosan röhögni, úgyhogy megdühödött, és eljött kamionosnak.

Vagy ott volt Pista kollegám, aki viszont egyáltalán nem kamionosnak készült. Pár évvel ezelőtt feltalált egy szerkezetet, amiért akármennyi hozsannát

megérdemelne. Képzelve, ez egy olyan gép volt, amivel az úton levő autósok üzenhetnek egymásnak! A dolog lényege a következő, nagyon elmés szerkezet, azt meg kell adni: mind a kocsi elejére, mind pedig a hátuljára szerelt egy szép, ügyes, kicsi kijelzőt. Na persze nem olyan kicsit, hanem egy akkorát, amelyiken a kijelzett írás jól olvasható. De nem akárhogyan! Mert a hátulra szerelt kijelzőre rendszeren íródtak ki a szavak, az elülső részre szerelt kijelzőre viszont tükörírással! Na? Na? Térjen magához, megvárom. Hogyhogy miért? Hát azért, hogy ha megyünk valaki után, és annak akarunk üzenni, akkor ő a saját tüköréből a mi tükörírásunkat kényelmesen el tudja olvasni! Még egy ilyen alakot! Komolyan mondom, ennyi pénzért itt magyarázok magának már egy órája!... De haladjunk: benn, a kormány mellett volt egy kis kapcsoló, rajta gombok, és a gombok mellett a nyolc alapvető közlekedési üzenet: „Anyád!”, „Anyád picsája!”, „Húzdj le!”, „Húzdj le, te barom!”, „Tartsd a követési távolságot!”, „Tartsd a követési távolságot, vagy a következő lámpánál szétbaszom a fejedet!”, „Nem ég a lámpád!”, „Vedd le azt a kurva hosszú fényt!”. Tényleg nem volt sok, csak amennyit az ember ujjja meg tud jegyezni, és egy idő után már magától is megtalálja, melyiket kell megnyomni. Na és mit gondol, tudta szabadalmaztatni? Nem. Csomó ideig szívatták, és át akarták íratni a feliratokat; de Pista barátom már annyit vezetett, hogy tisztában volt vele: ennél megfelelőbb szavak a közlekedési érzelmekre nincsenek. Így hát nem engedett. Végül olyan fél éve bejegyezték a kérelmét, de még mindig nem szabadalmazták.

Erre fel szegény Pista barátom két hete megállt pisilni az M7-esen, és egy másik kollegánk, a Medvekiller elcsapta. Ilyen dolgok bizony megtörténnek, mégpedig sokkal gyakrabban, mint gondolnánk.

Aki emlékezik: Nagy Stefi (29) örömlány, akihez Ekler Ágost gyakran ellátogatott papírszagú felesége mellől. Hetérikusan olvasott. Aranyos és cuki nő, a könyvből mindenki szeretné megdugni, talán Auréliát kivéve.

A művésznő tiszta lepedőt húz az ágyra, majd lehuppan rá,
a lábát keresztbe teszi, és kacér tekintettel mesélni kezd
(Állókép: szélvédőn szétszaladó spermiumok)

Szia, édes, hát már megint itt kujtorogsz? Rögtön kiszúrta az utcán a sok hím ivarsejt közül. Mit akarsz hallani? Mit mondjak magamról? Cicus, ha arra gondolsz, hogy beszéltetem egy kicsit a ringyót, aztán könnyebben megdugom, tévedsz. Stefike megmondta: inkább nem kell a pénz, de szex nincs. Megválogatom a szeretőimet. Nem? Biztos? Jó, akkor mesélek.

Nos, nem mindig voltam kurtizán, sőt, kurva sem. Hiszed vagy sem, a suliban ápolónőként dolgoztam, és volt egy nagy, igaz szerelmem – de annyira közhelyesen történt minden, hogy a mai napig sem tudom elhinni, hogy pont velem, és pont ilyen unalmas-sziruposan.

Ápolónő koromból nem sok emlékezetes dolog maradt fenn: rengeteg munka, osztályonként vagy húsz orvos és két ápoló a negyven-ötven betegre, kávé hektoliterszámmra, idegesség, kevés pénz, és némi udvarlás a dokik részéről. Nyilván semmi leereszkedés, maximum egy szopás erejéig. De akkor én persze még nem, csak hallottam, hogy így megy.

Tudod, nincs hierarchizáltabb kasztrendszer a kórházinál. Egy ápolónőnek például sosem jutna eszébe, hogy egy beteggel lefeküdjön, vagy akár csak megkívánja őt: a kórházban még a legférfibb, legszebb férfiak is csak pizsamás nyomorultak, akik rettegnek a katétertől. Egy másik réteg, egy alsóbbrendű faj, egy szükséges rossz, akikkel eszünkbe sem jutna keveredni. Nagyon érdekes az a kettősség, ami a kórházban mutatkozik: a nyögdcéslő, de akár jóképű betegek, és a vaseszséges, de többnyire csúnya ápolószemélyzet, mely két csoport között soha semmilyen emberi kapcsolat nem létesülhet, mégpedig az utóbbiak gőgje miatt. Persze, innen a szebbececskék az orvosok faszára kíváncsognak, de az orvosok és ápolónők között ugyanolyan gőgös lenézési viszonylat létezik, mint a betegek és ápolók között. Ezek alapján képzelheted, milyen a viszony betegek és orvosok között: olyan, hogy igazából nem is létezik. A beteg tárgy (az orvosok nem állnak szóba velük, csak arrébb tolják vagy kikerülik őket), és ha valamit meg akar tudni arról, hogy mi baja van, maximum a takarítószemélyzet segít rajta néhány félreértett információmorzsával.

Bizony így van: nehéz is egy kórteremben végrehajtott beöntés után szerelmes lenni egy férfibá – én mégis az lettem. Mert tudod, ilyenkor válik el, ki a legény a talpán. Van benn még minimum három betegtárs, azok előtt le kell tolni a gatyát (ha jobb érzésűek, akkor elfordulnak, de vannak, akik nem, akik direkt élvezik és bámulják a szánalmasan csüngő fütyit meg a gumikesztyűvel babráló ápolónőt), és nem szabad nyögni. Aki ilyen helyzetben is meg tudja őrizni a méltóságát, az igazi férfi.

És Zoli, az én nagy szerelmem ilyen volt. Sima vakbélműtéttel hozták be, amit aztán sikerült majdnem halálos perforáltra vadítani, ugyanis egyik ügyeletes orvos sem akarta megműteni: éppen sziesztázni indultak. Azt mondták, majd a következő nap megműtik a gyakornokok. Másnap azonban vagy szégyellték azt mondani nekik, hogy mi a tegnap nem, úgyhogy ti majd most igen, vagy egyszerűen megfélemedtek róla, de megint nem műtötte meg senki. Persze, egy kis pénzecskevel meg lehetett volna gyorsítani a dolgokat, de szegény Zoli annyira naiv volt, hogy nekem is csak a második hét végén adott egy ezrest, jött, hogy megpusziljam. Estére, a professzori nagyvizit idejére még mindig nem műtötték meg, és mivel senki nem akarta elvinni a balhét, kitalálták, hogy Zolinak nincs is vakbélgyulladás, egyszerűen szimuláns: ezért a gyógymód – jegelés.

Így hát jegeltük, jegelgettük a problémát, az meg szép csendben perforált. Mikor aztán egy hét múlva kómába esett, mégiscsak megműtötték, és az anyukájának sajnálkozva vonogatták a vállukat, hogy későn hozták be. Még két hónapig feküdt a kórházban, csövekkel a hasában.

Nem volt szexi látvány, de valahogy mégis megtetszett. Nem jajgatott, nagyon méltóságteljesen viselkedett: és az ilyesmi tetszik nekünk. Egy ápolónő annyi szenvedést lát, hogy egy idő után megedződik – mind a kollektív, mind az egyéni szenvedés neki semmiség. Viszont az összeszorított fogú gyógyulni akarás imponál. Zoliba lassan, de biztosan tért vissza az élet (jórészt nekem köszönhetően: én cserélgettem az infúzióit). Eleinte csak beszélgettünk, aztán valóságos románc szövődött köztünk, és bár sokat vitakoztunk, nagyon jó volt vele. Mélységek és magasságok, ahogy azóta is gondolok erre. Főleg azért, mert Zoli két fejjel alacsonyabb volt nálam. Inkább tényleg két lélek, mint két

test egyesüléséről lehetett tehát beszélni, miután kijött a kórházból és hozzám költözött.

Mindig problémáink voltak például szeretkezés közben, ugyanis ha bedugta, nem tudtunk csókolózni, mert nem ért odáig a szája; ha viszont csókolóztunk, nem tudtunk dugni, mert a farka sem ért odáig; persze voltak kompromisszumos megoldások, de ez már maradjon az én titkom. Mivel éreztük, hogy egymásnak teremtett minket az Úr, sokszor keseregtünk: miért van az, hogy lelki társakat ilyen csúfondárosan össze nem illő testekbe úz a természet? De választ sajnos nem találtunk.

Én akkoriban éjszakás nővér voltam és rengeteget melóztam, de keményen dolgozott ő is. Kis testét nagy dolgokra használta: kapszulákban kokaint vitt át vele a határon, túl pedig kihányta és eladta, úgyhogy egész szépen keresett. Mikor megtudtam, mi a munkája, nagyon megijedtem, és próbáltam lebeszélni, de nem lehetett: azt mondta, nem ért semmihez, ez viszont nyugdíjaskor után is állás lesz, mert bármilyen idősen lehet csinálni. Erre nemigen volt mit mondani, és az én kórházi keresetem tényleg csak zsebpénz volt az ő fizetéséhez képest.

Az én hibám volt, hogy nem szóltam neki időben a kapszulák természetéről... és ez lett a végzete. Valami fasz vámos ugyanis gyanúsnak találta a viselkedését, ezért fogdába csukták egy kis megfigyelésre, mégpedig hátra-kötött kézzel... és mivel az éppen szállított mennyiséget nem tudta kihányni, a kapszulák szépen, ahogy telt az idő, egymás után elolvadtak a gyomrában, és az összes kokain felszívódott belőlük. Nem tudom, szép halál volt-e, de nem is számít. Nem szabadott volna így végeznie, és annyi buta halál van...

Persze hogy könnyedén beszélek róla, hiszen túl vagyok én már jón és rosszon. Akkor viszont nagyon megviselt. Nem mentem vissza dolgozni, csak zokogtam otthon hetekig. Aztán mikor láttam, hogy Zoli úgysem tér haza, és talpra kell állni, de közben megtudtam, hogy kirúgtak, elkezdtem ezt csinálni. A dokik korábban sokszor mondták, hogy ügyes kurva lennék, udvariasan nevetgéltem ilyenkor.

Miután egy hónapig dolgoztam örömlányként, és úgy éreztem, nem bírom tovább, elmentem a kórházba, hátha visszakönyöröghetem magam. De ott azt mondták, hogy nem vehetnek fel újra, mégpedig erkölcsi megfontolásból (tisztában voltak ugyanis azzal, hogy miből élek, mert a fél igazgatótanács hozzám járt. Azóta persze dupla árat fizetnek, és még csak nem is tudják), ezért hazajöttem, és kénytelen voltam folytatni.

Telt-múlt az idő, és egyre könnyebben ment a dolog, de mikor éppen megszoktam volna, elkövettem azt a hibát, hogy engedtem a stabil párkapcsolat csábításának: egy rendőrfiú költözött hozzám, azzal a szilárd elhatározással, hogy megment a pusztulástól és a totális elkurvulástól. Néhány hétig tartott az egész, és azt kell mondanom, hogy szerencsére csak addig.

Isti járőr volt, és amikor hazajött egy-egy négybe vágott gyereknel tartott helyszínelésből, nem volt tanácsos hozzá szólni. Ült a szobában, vedelt és böngött. Aztán általában két nap múlva előjött, és bár nem mosolygott, legalább kérdezett. Addig nem fekkhettem le esténként, amíg háromszor egymás után hibátlanul nem tudtam szétszedni, összerakni és betárazni a pisztolyt, pont mint a filmekben, csak nem behunyt szemmel kellett csinálni. Az elején nem

sokat aludtam, gondolhatod. Hogy megvédhessem magam, mondogatta olykor, mert ő tudja, mi folyik az utcákon – de egyrészt mindig nála volt a pisztoly, akkor meg hogyan védjem meg magam, másrészt pedig szerintem csak arra volt jó az egész, hogy félelmet keltsen bennem azzal, hogy estéről estére a pisztolyával kellett babrálnom.

Ha valamit akart éjszaka, úgy ébresztett, hogy a pisztoly csövét finoman a tarkómba nyomta: ilyenkor gyorsan felpattantam, és ha láttam, hogy ki van biztosítva a fegyver, igyekeztem egykettőre a kedvére tenni. Szerencsére aztán egy különös brutalitással, azt hiszem, negyven késszúrással végrehajtott gyermekgyilkossági helyszínelés után nem bírta tovább és főbe lőtte magát, úgyszólván visszatérhettem a szabadságba, és immár könnyű szívvel lehettem az, aki vagyok – tudtam, hogy Zoli után úgyszólván csak ez marad, és hát akkor csináljuk jó kedvvel.

Szeretem a munkámat: noha azt hittem, hogy ápolónőként láttam a teljes emberi esendőséget és gyarlóságot, és sajnálni valóbb, szájalomra méltóbb férfiakat immár nem hozhat elélem az élet, ebben a munkakörben mégis több nyomorúságot tapasztalok, mint bárhol, bármikor.

A legtöbb férfinak az a perverziója, hogy panaszkodhassék. Én pedig mindenkit meghallgatok, az óra nekem ketyeg. Szegények, nincs akinek elmondják a félelmeiket: a feleségük unja őket a legjobban – talán a házasság után pár évig még meghallgatta, de aztán látta, hogy semmi sem változik, a stressztoposzok ugyanazok, ezért mostanában az első pár szó után fáradtan leinti őket. A barátainknak sem mernek beszélni, mert azok kinevetik vagy kigúnyolják őket, ezért mindegyikük magában hordozza a bajt, és amíg hozzám el nem jutnak és én ki nem szívom belőlük, megalázott és megnyomorított, komoly arcú férfikként szoronganak a világban.

Persze igyekeznek megőrizni a méltóságukat: lehet, hogy a földön térdelnek és zokognak vallomásaik közben, de mindezt, úgy hiszik legalábbis, tartással teszik. Ugyanis az örömlánynál még remélhetik, hogy maradt némi tartásuk. A házasságban ezt régen elvesztették: odahaza túl gyakran szellentenek és kicsinyeskednek a fillérekkel ahhoz, hogy méltóságteljes férfiak maradhassanak. Nehéz úgy megjátszaniuk a nagy gondolkodót vagy harcost nőjük előtt, hogy közben egész nap együtt kénytelenek lenni vele. Hozzám viszont csak félórakra jönnek, és én kéjes megvetéssel nézhetem, amint azt hiszik, hogy férfiak maradnak, és mesélés közben a szakállukat vakargatják. Persze én mindent elhiszek nekik, és annak szólítom őket, amiknek szeretnék, hiszen az árba ez is belefér. Hogy otthon mit mondanak, arról fogalmam sincs, de szerintem eddig még egyikük sem bukott le.

Meggyőződésem, hogy egy szerető feleséget sokkal könnyebb átverni, mint azt a közvélemény gondolja. Ráadásul nálam nem maradnak illatok, és a karcolásokkal is nagyon csínján bánok, csak kifejezett kérésre, felárral. Előtte, utána zuhany, igaz, már kérges a bőröm a sok fürdéstől, mint egy vízilóé...

Nem sajnálom a feleségeket, nem! Ha olyan otthon a hangulat, hogy ide kell jönniük a férfiaknak, miért is sajnálnám?

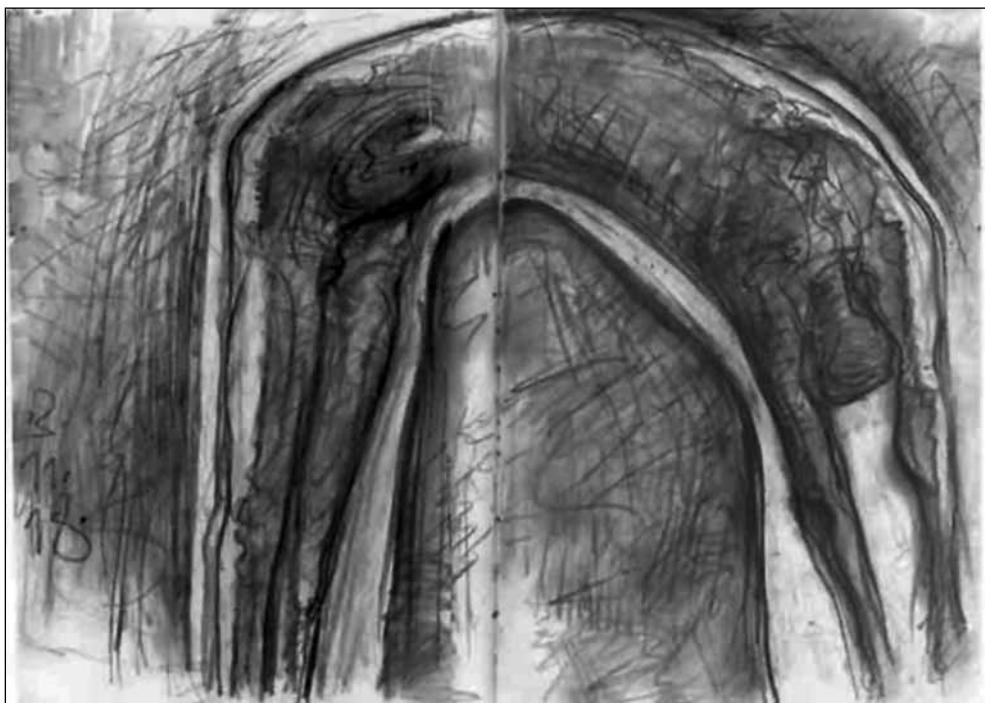
Amiket például Ágost mesélt a feleségéről, azt fel sem tételeztem volna arról a sápadt asszonykáról, akit a temetésen láttam. Azt mondta, hogy terrorizálja őt, kiabál vele, számon kéri, amiért nem keres eleget a képekkel – ez

kergette az alkoholizmusba... meg azt is, hogy a nő egy buta szélszes, és csak a két gyerek miatt nem váltak még el. Hogy fél tőle, gyűlöli, és legszívesebben meghalna, valahányszor reggel meglátja az arcát.

Ahányszor elindult haza, jót neveltünk a gonosz szipirtyon: Ágost ugyanis azt eszelte ki, hogy otthon azt mondja, mielőtt hozzám jött:

– Cicám, elugrom festékért a boltba... Lehet, hogy soká jövök, mert mostanában akkora sorok vannak, mintha minden köcsög festene. Ne várj rám túl sokáig!

Kovács Ádám pedig egyszer hozott ide vagy fél tonna festéket, még most is van belőle, a kamrában tartom – úgyhogy mielőtt Ágost hazaindult kis feleségéhez, mindig felcsomagoltam neki egy dobozzal, nehogy a nőci rájöjjön, hol volt az urackája.

Zalán Tibor

Patt Lenn

Vidéki farce két részben – Ósbemutató (részlet)

Darabunk azt a jelenlegi magyarországi állapotot akarja színpadra modellezni, amikor a létezés és megélhetés peremére csúszott vidéki falvak lakosságán ügyeskedők és élősködők gazdagodnak meg – ilyenek az uzsorások, a vállalkozók, akik a csődjeljárásra játszanak rá... Ezt ábrázolni, természetesen, csakis a tragédia keretei között képzelhető el. Mi azonban egy középkori farce alapmotívumaira építve azt a helyzetet akarjuk felmutatni, amikor ezek a lelketlen és gátlástalan szélhámosok már nem elégszenek meg azzal, hogy a nyomorultak vérért szívják, hanem egymást is megvágják, átverik, korrumpálják, tönkreteszik és kiszolgáltatják annak a hatóságnak, amely mögött az ő pénzük és hatalmi bázisuk áll. A farce-nak lényeges tulajdonsága, hogy nincs pozitív szereplője. Ha a híreket és különféle tudósításokat hallgatjuk, nézzük, úgy tűnik: kellő mennyiségű alap-emberanyagunk van egy ilyen darabhoz. (Z. T.)

Szereplők

PATT, foglalkozása tisztázatlan: BARTUS GYULA

LENN, a felesége, tisztátalan (néha mosakszik): KARA TÜNDE

GENYÓ, falusi szatócs: TEGE ANTAL

STALLER, pásztor-nagyvállalkozó: CSOMÓS LAJOS

AZ EGYSZERI BÍRÓ: CZITOR ATTILA

Játszódik, ahol a madár se jár, de a pénz még igen.

PROLÓG-KUSS

Zengeni mézzel szánk ne várjátok,

A szó só, Eger-vári polgárok!

Lenn és Patt rissz-rossz történetében

Ármány van csak, és sok olcsó szegény.

Nem Shakespeare-dráma, bohó füst lészen.

Történetünk hősei nem hősök,

Inkább csalók, balekok, ripőkök.

Becsapják egymást ott, ahol tudják,

Országot lopnak – szegény kis ország,

Remegés nélkül csontig lefosztják.

Meglopja Patt hét pénzes bőrrönddel
 Egont, a Genyót, míg Lenn eközben
 Riszálja farát, túri, hogy dugják,
 Ők ketten okát ennek jól tudják.

Bíróság elé hurcolja Stallert
 Éktelen dühvel Genyó, a genny ár.
 Lohasztja dühét Patt áruhában,
 A végén Staller átveri bátran

Pattot, ki védi a Genyó ellen,
 Ugyan mit számít adott szó, jellem!
 Kurványázunk e darabban bátran,
 Kérjük a nézőt, mindent elnézzen!
 A középkorból vettük a mintát,
 Sajnos, korunk is játssza e hintát.
 Zenével könnyebb nyelni az ostyát,
 Tanulság nem lesz, hát ne is várják!

1. felvonás

1. jelenet

Bírósági tárgyalás. A bíró a színpad előterébe jön, és váratlan bejelentést tesz.

BÍRÓ A tárgyalást berekesztem,
 igazságra vágyik testem,
 leveszem a köpenyömet,
 megiszom a nagyfröccsömat.
 Melynek összetétele oly'
 finom, mint a magyar való.
 Két rész whisky, egy rész szikvíz,
 nem lesz ettől nagyobb a kvíz.

Leveszi a köpenyét, a vállára csapja, és elindul kifelé.

PATT Ne legyen Patt az én nevem,
 ha a fickót nem követem.
 Közös ivás, magyar csoda,
 ivás közben ide-oda
 jár az ember agya, szíve,

gondom lesz, hogy övé ide
hajoljon, az enyimére,
győzelmekkel legyen vége
e rongy kis komédiának.

*Lihegve csörtet a bíró után, igyekszik odaérni, hogy
kinyissa neki az ajtót.*

GENYÓ Üzentem a médiának,
ámde késik, szokás szerint,
inkább kis valóságsót hint
rá a zsíros kenyereinkre.

*Csalódottan indulna kifelé, hogy nem tud üzenni, de
Lenn eléje fordul, a farát riszálja.*

LENN Óhajtja az ülepembe
tenni érvét, kedves vádlott,
bár e helyzet kicsit pállott.
Ülepem meg nagyon állott,
mert itt ez a bíró állat
engemet oly sokat állat,
mindenféle tanúskodás
s egyéb sületlenség okán.

*Genyó egy pillanatig habozik, azután elkapja a nőt és
hátról dögönyözi.*

STALLER Staller Mihály sem veszíthet,
új ruhámban majd feszítek,
libacombot eszegetek,
én is magyar csodát teszek.
Egy juhász, ki sokra vitte,
országénál nagyobb kincse,
meg a botja, de csak később
mutatom meg majd a végét.

*Staller egy ideig nézi őket, majd a monológja után
odaáll Genyó mögé, és őt kezdi dögönyözni. Genyó
Lennt, Genyót Staller. Előbb Lenn ismeri föl a helyze-
tet, utána Genyó, végül mindhárman ordítva mene-
külnek egymás és maguk elől.*

Benedek Szabolcs

Március

Az itt közölt részlet egy epizód az egyelőre *Tanácsköztársaság* munkacímmel készülő regényből, amely legalábbis a szerző szándéka szerint, az 1919-es eseményeket igyekszik 90 év még mindig nem elfogulatlan távlatából szemlélni, a lehetőségek és a képességek nyomán minél kevesebb részrehajló indulattal és elfogultsággal, leginkább az emberi – vagy máskor éppenséggel embertelen – mozgatórugókat keresvén a cselekedetek mögött.

Benedek Szabolcs Budapesten született, gyerekkorát és ifjú éveit Szolnokon töltötte, azóta újra szülővárosában él. 1997-ben jelent meg első regénye. Prózát, olykor kritikákat ír. Legutóbbi könyve: *Haláldekameron* (Pont Kiadó, 2009).

Hűvös, sőt olykor bántóan hideg szelekkel és gyakori esővel, ám végre beköszöntött a tavasz. Legalábbis a naptárak így mutatták, mindazonáltal a pesti utcán vajmi kevés látszott belőle – az emberek többnyire ugyanazt a ruhát hordták továbbra is, amit télvíz idején, legföljebb nem gombolkoztak be nyakig, illetve örültek annak, hogy most már nem fáznak annyira a szakadt nagykabátban. A hó lassacskán a budai hegyekből is eltűnt, majd az első simogató tavaszi napsugarak elpárologtatták a helyén maradt poros-szürke latyakot. A Duna fölött sirályok térültek-fordultak a levegőben, s nagyon örültek annak, hogy most már egész magasra is fölrepülhetnek anélkül, hogy lefagynának a szárnytollaik. Krúdy Gyula író és hírlapíró a Sándor-palota teraszáról figyelte őket. Némelyik olyan bátornak mutatkozott, hogy nemhogy ott csapdosott az épület körül, hanem leszállt a terasz korlátjára, és félreszegett fejjel nézte a

hírlapíró mellől a többieket. „Ez is a demokráciának köszönhető – gondolta Krúdy Gyula. – Néhány hónappal ezelőtt ide nem tehettem be akárki a lábát. Még egy sirály sem.” A megállapítás persze őrá is vonatkozott, hiszen a forradalom előtti miniszterelnökök nyilván zokon vették volna, ha, úgymond, nem oda való személy lép be a rezidenciájukra, mi több, annak teraszán kávé szűrőcsöve gyönyörködik a kora tavaszi Budapestben. Az élmény azzal együtt is nem mindennapi volt, hogy a hírlapíró arra gyanakodott, hogy Sándor-palota ide, miniszterelnöki rezidencia amoda, itt is malátából és cikóriából pörkölt kávé szolgáltnak föl, akárcsak odalent, Pesten, mostanság, amin persze ezeket az ínséges időket tekintve nincs csodálkozni való. A csészek ellenben valódiak voltak, könnyen lehet, hogy a két Tisza, Wekerle vagy Esterházy Móric ivott valamelyikből. Vagy akár mindegyikből.

Krúdy Gyula elfordult a sirályoktól, a terasz korlátjának támaszkodott

(közben nagyon figyelt arra, hogy a kezében tartott díszes csészéből ne-hogy kilötyögtesse a kávé, még akkor is, ha az pótlék csupán), és a plébánosra nézett – ő ugyanis a Sándor-palota és a magas cím ellenére is, ahogy megismerte, változatlanul Józsefváros plébánosaként gondolt erre a derék emberre. Különben épp Hock János mondta az előbb, hogy az ő tiszte már díszes sallang csupán, annak, hogy ki a Nemzeti Tanács elnöke, október végén és november elején, a forradalom napjaiban volt némi jelentősége, mióta azonban a köztársaságnak elnöke és miniszterelnöke, ebből eredően pedig kormánya van, a Nemzeti Tanács jószerivel emlék maradt, szimbóluma annak, hogy miként született meg az új Magyarország az összeropant birodalom romjai alól. „Már ha megszületett egyáltalán” – dűnnyögte Hock János, és valamivel nagyobb hangon azt tette hozzá:

– De ezt se írja meg.

Krúdy Gyula tehát oldalra fordult, szürcsölte a föltehetően pót- vagy legföljebb sokadik zacsból lefőzött kávé, nézte a józsefvárosi plébánost, a Nemzeti Tanács elnökét, ahogy egyenes testtartással, tekintetét Pest felé szegezve, mozdulatlanul áll a korlátnál, és rövid gondolkodás után hangosan is föltette a kérdést:

– Akkor, mégis, mit írhatok? Beszélgessünk inkább személyes dolgokról?

– Beszélgessünk – bólintott Hock János, és arcán csupán egy villanásnyira, de föltűnt egy röpke mosoly.

– Hát jó. Mi a helyzet, excellenciás uram... atyám... az irodalmi munkásságával? Mikor jelenik meg az új Hock-féle imakönyv? Netán várható valami új teológiai értekezés?

Hock János is elfordult a Dunától, s szembehelyezkedett Krúdy Gyulával.

Ábrázata rezenéstelen, majd hogyanem szigorú maradt, ám a hírlapíró megint úgy látta: mintha a szeme sarkában lenne valami szomorú kis nevetés.

– Ne tréfáljon velem, hírlapíró uram – mondta Hock János, de hangjából kicsengett, hogy egyáltalán nem haragszik. Oldalvást, a kisasztalra mutatott, ahol Krúdy nyitott füzeté hevert, a szinte szűz oldal tetején pedig mindössze annyi állt, hogy HOCK JÁNOS, alatta egy lehúzott, megkezdett mondat. – Csukja azt be. Nincs ennek semmi értelme. Lássá, én nem tudok mit mondani. Keresse meg a Károlyit vagy a Berinkeyt.

– Azokról nap mint nap olvasni, atyám – ingatta a fejét Krúdy. – Engedelmevel, én inkább az Ön véleményére volnék kíváncsi. Már csak a régi ismeretségünk és személyes tisztelettem okán is.

– Hát jó. Elmondom én magának a véleményemet, de nagyon kérem, hogy ne írja meg. Nem szeretnék keserű szenzáció lenni.

Krúdy Gyula habozott, majd miután látta, hogy Hock János komolyan gondolja, és valóban nem fog addig beszélni, amíg a füzet nyitva van, odahajolt a kisasztalhoz és becsukta az irkát, a tollat pedig a mellényzsebébe csúsztatta. Sebes mozdulatokkal még a felöltőjét is leporolta kissé, jelezvén, hogy előre is nagy horderejűnek tekintti azt, amit a Magyar Nemzeti Tanács elnöke mondani fog.

– Tudja, fiam – jelentette ki Hock János rövid, drámai csönd után –, a mi szempontunkból bármennyire is hamis prófétának kell Buddhát tekintenünk, abban az egyben föltétlen igaza van, hogy ahhoz, hogy megtapasztaljuk az élet értelmét és valódi céljait, előbb egy hétrétű ösvényt kell bejárnunk. Mi, magyarok most ennek az ösvénynek azon a szakaszán tar-

tunk, amit a szenvedés útjának lehetne nevezni.

A hírlapíró meghökkent. Sok mindenre számított, de arra nem, hogy ez az általa oly régóta ismert józsefvárosi plébános egy másik vallás szellemi és eszmei atyját fogja idézni. Szinte alig gondolta ezt végig, máris itt volt a következő meghökkennivaló:

– Én onnantól fogva, hogy Ferenc József meghalt – folytatta Hock János –, nem bíztam egyik kormányzatban sem. Bármennyire is szimpatikus volt a fiatal király, bármennyire is látszott rajta az akarat, hogy megpróbálja kirángatni a sárba ragadt szekeret, mi több, hiába tudtam róla, hogy jámbor életet él, és tele van jó szándékkal, én már attól a perctől fogva, hogy itt, a Mátyás-templom előtt, azon a hideg decemberi napon a fejére tették a Szent Koronát, biztos voltam abban, hogy hamarosan recsegve-ropogva rá fog szakadni az egész birodalom... Ugye, milyen gyorsan pörög a világ, Krúdy úr? Ha egy fél évvel ezelőtt mondom ezt, felségárulás bűnével perbe fognak. – A plébános kurtán fölnevetett. – S arra emlékszik-e, hogy túl nagynak bizonyult a korona őfelsége fejére? Amint rárakták, egyből a szemébe csúszott, úgy kellett hátulról megtartani. Most persze mondhatnánk, hogy égi jel volt az is.

– Nem voltam ott a koronázáson – jegyezte meg Krúdy Gyula.

– Ezt sajnálhatja, hiszen ki tudja, lesz-e még alkalmam látni ilyen eseményt. S nem azért, mert maga olyan öreg ember lenne... Egyszóval – mondta tovább a Nemzeti Tanács elnöke – nem bíztam IV. Károlyban. De nem bíztam a miniszterelnökeiben sem: se Tiszában, se Wekerleiben, se Esterházyban. S az a helyzet, fiam, hogy nem bízom most már Károlyiban sem. Egy villanásnyira, egy nagyon

röpke pillanat erejéig bíztam benne, még tavaly novemberben, egészen odáig, hogy Belgrádban rákényszerítették a fegyverszünetet. Onnantól fogva tudom, hogy ő is képtelen megbirkózni a föl adattal. Túl nagy a nyomás, kívülről és belülről egyaránt, és Károlyi túl gyönge ahhoz, hogy ellenálljon.

– Hát a Berinkey? – vetette oda Krúdy, de csak azért, hogy időt nyerjen ahhoz, hogy rendszerezhesse és elraktározhassa magában Hock János gondolatait: ha már jegyzetelni nem szabad, azt a plébános nem tilthatja meg, hogy ne véssen mindent jól az emlékezetébe, ki tudja, egyszer még eljön az az idő, amikor leírhatja ezeket.

– Ugyan már! Ezt maga se gondolja komolyan, kedves Krúdy. Berinkey csak azért miniszterelnök, hogy ne Károlyi viseljen minden pozíciót. Ennek ellenére ő diktál, és a kormány azt teszi, amit ő akar. Ami nem biztos, hogy jó. Károlyi pártja kettészakadt, a legjobb emberei elpártoltak mellőle. Jászi Oszkár is kilépett a kormányból.

– Hát akkor kiben lehet megbízni, atyám? – kérdezte a hírlapíró, és ha lehet, igyekezett még jobban hegyezni a füleit.

Hock János most újra a Duna felé fordult és Pest felé tekintett.

– Dániel próféta megjósolta a háború végét, meg az azt követő pusztulást. Én őbenne hiszek.

Egy darabig mintha ólomlábakon vándorzogott volna az idő: a Nemzeti Tanács elnöke hallgatott, a Duna fölött vitorláztak a sirályok, az időnként fölerősödő szél ellenére bársonyos kora tavaszi napsütés simogatta a pesti házak tetejét. Valahol, valamelyik alsó utcából halovány nő énekszó hallatszott. Talán egy cseléd dalolt, miközben kiakasztotta száradni a tavaszi

nagytakarításban kimosott ágyneműt. Lehet, hogy korai volt még, a március szeszének és borúsának ígérkezett.

– Dániel próféta elvégezte a munkáját – törte meg a csöndet Krúdy Gyula. – A háborúnak vége, és tényleg pusztulás következett. De mi lesz velünk ezután?

– Hogy mi lesz? – kérdezett vissza Hock János, és ismét a hírlapíróra nézett. – Mást nem tehetünk, mint hogy kivárjuk, hogy elkergeessenek bennünket.

– Elkergetnek? Kik? Az antant? Vagy a jóságos Károly király?

Hock János megrázta a fejét:

– A kommunisták.

– A kommunisták? – tisztelet ide vagy oda, Krúdy Gyula nem tudta megállni, hogy ne kacagjon fel. – Hiszen azok rács mögött vannak!

– Én inkább szállodának mondanám – közölte a plébános. – Olyan ellátást kapnak, amilyenben azelőtt talán egyikük sem részesült. Egyedül az jelzi valamelyest, hogy mégiscsak fogságról volna szó, hogy nem léphetnek ki a fogházból. Különben azt teszik, amihez kedvük van. Látogatókat fogadnak, szervezkednek, intézkednek. Csinálják a politikát.

– Akkor is: kevesen vannak. Egy maroknyi hőzöngő alak. Némi eréllyel könnyedén el lehet banni velük.

– Lehetne, ha megvolna az erély. Csak épp Károlyiékban nincs. Azt is zokszó nélkül tűrik, hogy a szociáldemokrata kormánytagok bejárjanak a fogházba, és hajbókoljanak Kun Béla előtt. Na persze, ők már érzik az eljövendő idők szelét, és keresik a diktátor kegyeit.

– Diktátor? Kicsoda? Kun Bélára gondol, atyám?.. Ugyan! Nekem ismernem kellene őt, hiszen szegről-végről kollégák volnánk, de bevalлом, nem emlékszem, hogy ta-

lálkoztam volna vele. Annyi újságíró rohagál Budapesten, hogy csak az igazán jelentőseket jegyzi meg az ember. Ebből is látszik, hogy ez a Kun egy jelentéktelen figura.

– Volt már egy Kun Magyarország történetében, aki nagy zúrt és bajt hozott erre a nemzetre – Hock János most olyan hanghordozással beszélt, mintha a templomban szónokolna. – De ennek a mostaninak semmi köze nincs se Kun Lászlóhoz, se a történelemhez. Látom a szemén, hogy mit akar mondani, kedves Krúdy! Különben meg teljesen mindegy, hogy hívják az illetőt, meg hogy honnét származik. Az a lényeg, hogy folyamatosan bal felé megyünk. Olyannyira, hogy a végén ott már nem is lesz semmi, elfogy az út és belezuhanunk egy szakadékba. Hallja? – a plébános kinyújtotta a jobb karját, és Pest felé mutatott. – Harangoznak. Most még harangoznak. De hamarosan eljön az az idő, amikor Kun Béla lefogja a harangkötelet.

Hock János elhallgatott, s úgy tűnt, mintha a sirályok sikoltozása is abbamaradt volna a Duna fölött.

– A kommunisták kevesen vannak, atyám. Áprilisban pedig választások lesznek, amit, ha tetszik, ha nem, Károlyi pártja meg fog nyerni. S egy demokratikus választás eredményét az antant is elismeri. Onnantól fogva megszűnik a külső nyomás.

– Kevesen vannak a kommunisták? Édes fiam, maga ennyire nem látja, mi történik? Minek ment akkor újságírónak?! Vidéken egymás után rohanják meg és fosztják ki a parasztok a kastélyokat. A munkások megszállják a gyárat, kihordanak belőle mindent, ami mozdítható, a tulajdonosokat pedig nem engedik be a kapun. Mit gondol, kik állnak ezek mögött? Hát persze hogy a kommu-

nisták! Akik a börtönben ülnek, és olyan kevesen vannak maga szerint. Az idő rohan, az események mennek előre, Károlyi meg csak cammogni képes. Imádkozom érte, hogy ne legyen igazam, de én nagyon kétlem, hogy áprilisban bármiféle választás lesz Magyarországon. Napok kérdése, s a kommunisták kijönnek a börtönből, és akkor mi szaladhatunk.

Hock János elfordult, jelezvén, hogy legalábbis ebben a témában nincs több mondanivalója. Még váltottak néhány udvarias mondatot, majd Krúdy Gyula elköszönt és távozott. Mielőtt azonban kilépett volna a Sándor-palota kapuján, egy lépcsőfordulóban megállt, kinyitotta a jegyzetfüzetet, a térdére fektette, és sebesen belefirkált néhány sort.

„Valamire csak jó lesz” – gondolta, miután továbbindult a lépcsőn lefelé.

Pár nappal később, egy hasonlóan szeles, de napos délelőttön külföldi – többségében francia – egyenruhát viselő tisztek kis csoportja kopogott ugyanezen a kapun. Az ajtót nyitó ügyeletes rendőrtiszt semmit nem értett az egyébiránt makulátlanul fess urak mondanivalójából, hiába ajánlotta nekik, hogy esetleg próbálkozzanak meg a némettel, azok hevesen rázták a fejüket, noha úgy tűnt, mintha páran érteni vélnék a német nyelven elhangzott javaslatot. A rendőrtiszt igyekezett tudomásukra hozni, hogy a türelmüket kéri, majd kisvártatva egy katonatiszttel, egy őrnaggyal tért vissza, aki állítása szerint beszélt franciául. Hamar kiderült, hogy igazat állított – közölte a rendőrrel, hogy emez itten az antant hivatalos delegációja, és Belgrádból hoztak üzenetet őexcellenciája, a köztársasági elnök számára.

– Belgrádból? – csodálkozott a meglehetősen tájékozatlannak mutat-

kozó rendőrtiszt. – Hogyhogy Belgrádból, ha egyszer franciák?

– Mert ott van az antant parancsnoksága – válaszolta az őrnagy kioktató hangon, és továbbra is némi fölényességgel hozzátette: – Ám ehhez nekünk semmi közünk. Az most a feladat, hogy eligazítsuk a tiszt urakat.

Amit nyomban meg is tett: elmondta, hogy ez az épület évtizedek óta a mindenkori magyar miniszterelnök rezidenciája, de természetesen ők örömmel átveszik a küldeményt, és azonnali sürgősséggel továbbítják őexcellenciája, a köztársasági elnök úr titkárságára, ami egyébként valamivel odébb, a királyi palotában működik, a gróf úr ugyanis Habsburg József főherceg egykori szobáit és irodáit foglalta el.

A külföldi tisztek vezetője, egy nagy bajuszú, fehér nadrágos francia alezredes változatlanul gyanakvó távolságtartással figyelte a nem is olyan sokkal korábbi ellenség, a Monarchia egyenruháját viselő őrnagyot – a köztársaságnak még nem volt ideje és ereje az amúgy is csak papíron létező hadsereg ruházatával foglalkozni –, s határozottan megrázta a fejét.

– Erről szó se lehet. Belgrádból azt az egyértelmű parancsot kaptuk, hogy a küldeményt a köztársasági elnöknek adjuk át. Egyenesen az ő kezébe. Senki másnak.

Nem volt mit tenni: az őrnagy és két rendőr átkísérték a tiszteket a királyi palotába.

Károlyi Mihály már végzett a reggelivel és a lapok átolvasásával, és meglehetősen komor arccal tanulmányozta azt az eléje rakott jelentést, miszerint titkosrendőri értesülések szerint a félig-meddig illegalitásba vonult KMP hatalmas tüntetést szervez néhány nappal későbbre azzal a céllal, hogy az ott összegyűlt tömeget

kellően fölheccelje, majd erőszakkal kiszabadíttassa vele bebörtönzött vezetőit. Ekkor kopogtak, és egy őrnagy lépett be a miniszterelnök titkárával karöltve, aki jelentette, hogy antant tisztek egy csoportja sürgős küldeményt kíván átadni, ami egyenesen a belgrádi parancsnokságról érkezett.

– Hát, ez se lesz valami örömteli – jegyezte meg Károlyi Mihály, leginkább magának, majd intett, hogy bocsássák be az urakat.

Az élen haladó alezredest már ismerte, találkoztak párszor, hiszen hónapok óta Budapesten tartózkodott. Ennek ellenére az szalutált, majd előírászerűen bemutatkozott:

– Ferdinand Vyx vagyok.

– Károlyi Mihály – mondta a győztesnek járó kötelezően tisztelettudó udvariassággal a népköztársaság elnöke, és fölemelkedett József főherceg impozáns karosszékéből. – Minek köszönhetem a látogatást, alezredes úr?

– De Lobbit tábornok, a magyarországi szövetséges hadsereg ideiglenes parancsnoka utasítására vagyok itt, excellenciás uram. A tábornok úr sürgős üzenetet küldött Önnek Belgrádból, amit a parancs értelmében nekem haladéktalanul továbbítanom kell.

Vyx alexredes ismét szalutált, és átnyújtotta azt a vékony, bőrkötéses dossziét, amit eddig a kezében tartott. Károlyi Mihály visszaült a gyönyörű karosszékbe, és kinyitotta a küldeményt. Néhány lap volt benne, egész pontosan egy hivatalos megfogalmazással íródott jegyzék előző napi keltezéssel.

– De Lobbit tábornok mielőbbi választ vár, excellenciás uram – tette hozzá az alezredes –, amit legkésőbb holnap este hat órakor közölni szándékozik a párizsi békekonferenciával.

A köztársasági elnök arcáról egyelőre semmit nem lehetett leolvasni,

csupán annyi látszott, hogy sietve áttanulmányozza a jegyzék minden oldalát. Néhány perc nehéz csöndben telt el, majd Károlyi Mihály az alezre-desre szegezte meglehetősen felhős tekintetét:

– Köszönöm, hogy átadta, alezredes úr. Magyarországon demokrácia van, úgyhogy én egy személyben nem dönthetek ebben az ügyben. Összehívom a kormányt, és megvitátjuk a szövetségesek föltételeit. Amennyiben azonban a személyes véleményemre kíváncsi, és netán előzetesen informálni óhajtja feljebbvalóit, tudatom Önnel, hogy ez egy olyan ultimátum, amit a Magyar Népköztársaság saját integritása és lakosainak védelme érdekében ebben a formájában semmiképpen nem tud elfogadni.

Vyx alezredes harmadjára is tisztelgett, és a többi tiszttel együtt kiléptek az irodából. Az őrnagy is távozni készült, aki a Sándor-palotától kísérte őket ide, ám Károlyi Mihály utána szólt:

– Várjon csak egy kicsit! Hogy hívják magát?

– Szilvássy vagyok, szolgálatára, excellenciás uram – az őrnagy megint szalutált.

– Maga ugye ért franciául?

– Elboldogulok vele, uram.

– Le tudja ezt a pár oldalt a délutáni kormányülésig fordítani? – Károlyi Mihály Szilvássy őrnagy felé nyújtotta a dossziét. Az habozni látszott, úgyhogy az elnök hozzátette: – Természetesen nem irodalmi igényű fordítást várok Öntől. Készítse el úgy, hogy a kormánytagok megértsék. Amint elkészült egy oldallal, azonnal adja oda a titkáromnak, hogy az gondoskodhasson a sokszorosításáról.

– Értettem, excellenciás uram! – csapta össze a bokáját Szilvássy őrnagy.

A fordítás el is készült a délutánra összehívott kormányülésre. Nemcsak a minisztereknek jutott belőle, hanem a többi meghívottnak is, akiket az elnök azért kéretett oda, mert noha nem viseltek kormánytiszséget, bizalmi embereiként tartotta számon őket.

Jászi Oszkár késve érkezett, éppen akkor toppant be, amikor Berinkey miniszterelnök ismertette a kormány határozatát arról, hogy testületileg lemond.

– Ez az egyetlen lehetséges helyes lépés – üdvözölte az általa nagyon is szorgalmazott döntést Károlyi Mihály. – Egy nagyon fontos dologról ugyanis nem szabad elfeledkeznünk, uraim. Nevezetesen, hogy a jegyzéket nem az antant parancsnoksága küldte nekünk. Hiába van telis-tele technikai kérdésekkel arra vonatkozólag, hogy mikor és hogyan ürítsük ki ezt és ezt a területet, és miként jöhet létre az úgynevezett semleges zóna köztünk és a románok között, amit nyilvánvalóan majd a franciák foglalnak el. Hiába de Lobbit tábornok írta alá, az üzenet nem tőle származik, még csak nem is az antant hadseregek legfelsőbb vezetéséből. Hanem a párizsi békekonferenciáról, amely eme gyalázatos módon tudatta velünk döntését Magyarország megcsonkításáról és földarabolásáról – az elnök föltette a szemüvegét, úgy olvasta az előtte heverő hevenyészett térképvázlatról a városneveket: – Nagyvárad, Arad, Nagykároly, Szatmárnémeti, Debrecen, Szeged... ezeket kellene veszni hagynunk.

– Megbocsáss, hogy kijavítalak, excellenciás uram – szólott közbe Berinkey Dénes –, de Debrecen és Szeged az ultimátum szerint a semleges zónába kerül, azt franciák fogják meg szállni.

Károlyi Mihály legyintett:

– Idő kérdése, hogy mikor adják át a románoknak.

– Meg kellett volna egyezni a nemzetiségekkel – jegyezte meg Jászi Oszkár a terem egyik sarkából. – Mindig is ezt mondtam: egyezzünk meg a nemzetiségekkel, és hozzunk létre föderációt. Ha az osztrákok erre nem voltak hajlandók, nekünk kellett volna lépnünk ez ügyben. Most aztán nem állnának talpig fegyverben a határaink előtt.

Hosszú, nyomasztó másodpercegig nem szólalt meg senki. Aztán azt kérdezte óvatosan Nagy Vince belügyminiszter:

– S ha ellenszegülnénk? Ha nemet mondanánk az ultimátumra, és nem ürítenénk ki a jelzett területeket? – Mivel továbbra se szólt senki, valamivel élénkebben folytatta: – Tíz napot adtak a kiürítésre. Ez alatt lehetne intézkedni a haderő átcsoportosításáról. De még akár egy gyors toborzásról is.

Mindenki Böhm Vilmos hadügyminiszterre pillantott. Az némán legyintett.

– Tele a város frontot megjárt katonákkal – folytatta a belügyminiszter. – Némelyik egész nap az utcán lézeng, és hallgatja a kommunista agitátorokat. Minden szempontból jól járnának vele, ha összeszednénk őket, s kiküldenénk őket a románok elé.

– Ahhoz fegyver is kellene. Meg fölszerelés – jegyezte meg Böhm Vilmos.

– Fegyver? Hát el kell szedni a kommunistáktól! Meg a munkásoktól és a parasztoktól, akiknek a bolsevikok osztogatták a puskákat és a revolvereket az elmúlt hetekben.

Senki nem mondott erre semmit.

Újra a népköztársaság elnöke szólalt meg:

– Elfogadom a kormány lemondását. Holnap ilyenkorra azonban megint összehívom a miniszter urakat azzal,

hogy az ügyet adminisztratív módon is elrendezhessük. Bejelentem továbbá, hogy a szociáldemokrata pártot fogom kormányalakítással megbízni. Hátha sikerül olyan státusba verekednünk magunkat ezáltal, amilyenben az osztrákok vannak. Munkaügyi miniszter úr, készen álltok a kormányzásra?

A megszólított Peidl Gyula némi tétozás után bólintott.

– Ezt már megbeszéltük, elnök úr – tette hozzá anélkül, hogy Károlyira nézett volna. – Ne tegyünk most úgy, mintha újdonságszámbe menne.

Nem is tettek.

Másnap korán reggel a Teréz körúti pártközpontban már a kormányalakítás konkrét lépéseinek megtervezése céljából ült össze a szociáldemokrata párt vezérkara. Elsőként arról hoztak döntést, hogy az új kormány miniszterelnöke Garbai Sándor legyen. Ebben nem volt különösebb vita: ha voltak is magukat nálánál alkalmasabbnak vélő önjelöltek, a hajdani építőmunkás a párt minden szárnya számára elfogadható személyiség volt, ráadásul biztosító-pénztári elnökként és lakásügyi kormánybiztosként az elmúlt időszakban bizonyosságot adott vezetői kvalitásairól. Amikor azonban a centristáktól balra álló Bokányi Dezső fölvetette, hogy a kormányt nevezzék Forradalmi Kormányzótanácsnak, többen erőteljesen sziszegni kezdtek.

– Forradalmi? Miért forradalmi? A forradalom véget ért, győzött. Nekünk már nem kell forradalmakkal foglalkozni. Különbén meg ez az elnevezés a bolsevikokat idézi – jelentette ki Buchinger Manó, és idegesen az ajkába harapott. Ő az előző napon, amikor a Nemzeti Tanács tagjaként részt vett a kormányülésen, a Vyx-jegyzék elfogadását javasolta, valamint azt, hogy a kormány maradjon a helyén:

„Fölösleges színházat játszunk, hiszen a következő kormány ugyan mit tud ugyanezzel a helyzettel kezdeni? Akkor annak a torkán fogják le lenyomni a jegyzéket, még az is lehet, hogy keményebbet, mint a mostani” – ám szavai hamvába holtak. Másnap reggel pedig ő volt az első, aki konkrétan szóba hozta a kommunistákat, habár azok vörös árnya már hosszú ideje ott tornyosult a szociáldemokrata párt tanácstermének falán, de az egyéb helyiségeken is. Buchinger Manó, a hajdani könyvkötő, a Népszava nagy nemzetközi tekintélynek örvendő munkatársa soha nem rejtette véka alá, hogy gyűlöli a kommunistákat, az orosz forradalmat pedig a történelem kisiklásának tartja.

– A kommunistákkal meg kell egyezni – jelentette ki a huszáros bajszú miniszterelnöknek-jelölt olyan hangsúllyal, ami arról árulkodott, hogy erről ő sincs igazán meggyőződve.

– Garbai elvtársnak igaza van – tromfolt rá Bokányi Dezső. – Ha nem egyezünk meg, akkor idejönnek, és ránk gyűjtják az egész kócerájt. Vagy egyszerűen halomra lönek bennünket. Még egyszer nem fogják úgy elhibázni, mint a Conti utcában.

– Már megint a kommunisták! – háborgott a betűszedő munkásból munkaügyi miniszterré avanszált Peidl Gyula. – Hetek óta semmi másról nem lehet hallani, mint hogy a bolsevikok így, a bolsevikok amúgy... Ha kinyitom az újságokat, arról olvashatok, hogy miként szolgál a Kun Béla kedves egészsége odabent a gyűjtőfogházban. Elvtársak, hát ennyire nem veszitek észre, hogy ez egy fondorlatos cselszövés? Hogy ott vannak az embereik mindenütt, ők szítják a hangulatot, mert azt akarják elérni, hogy mindenki róluk beszéljen? Ne legyünk már ennyire naivak, kérem! Hagyjuk a

fenébe a bolsevikokat, a bíróság majd dönt róluk, mi pedig végezzük el azt a feladatot, amit a Károlyi ránk bízott. Világosan megmondta, hogy szociáldemokrata kormányt akar, amiben senki másnak helye nincs. Se a polgári pártoknak, se másnak. A kommunisták szóba se kerültek... Elvtársak, itt a történelmi lehetőség, amire évtizedek óta várunk: kormányozni fog a Magyarországi Szociáldemokrata Párt! Mi pedig el akarjuk puskázni azzal, hogy a bolsevikokkal egyezkedünk? De hiszen ott csücsülnek a Kozma utcában! Hagyjuk már őket ott békén!

– Már alig van ott közülük valaki – szólt közbe Landler Jenő ügyvéd, a Nemzeti Tanács tagja, miközben tokáját simogatta. A hirtelen beállt csendben Peidl Gyula mormogva visszaült a helyére. Minden szempár Landlerre szegeződött, aki folytatta: – Ti is tudjátok, elvtársak, hogy az elmúlt napokban huszonkét kommunista vezető esetében ejtették a vádat, még a tárgyalás megkezdése előtt. Jószerivel már csak Kun Béla és a legközvetlenebb emberei vannak odabent. De ők se sokáig. Vasárnapra nagygyűlést szerveznek azzal a szándékkal, hogy az ott fölsorakozó fölfegyverzett munkások kiszabadítsák a fogházból az utolsó bent lévőket is, aztán szocialista forradalmat robbantsanak ki, és átvegyék a hatalmat.

– Gyűlést szerveznek? Kicsodák? – kapta föl a fejét megint Peidl Gyula.

– Peidl elvtárs – intette a centristának számító Böhm Vilmos –, ne tegyél úgy, mintha nem tudnád, hogy Kun Béla a cellájából is közvetlen érintkezésben van a kintiekkel.

– Na de, elvtársak, ki ennek az oka?

Többen lehajtották a fejüket.

– Károlyi – mondta nem túl nagy meggyőződéssel Böhm Vilmos, és a

nyomaték kedvéért még egyszer megismételte: – Károlyi. Az ő utasítása volt a rendőri verés után, hogy bánjanak kesztyűs kézzel a Kun Bélával. Hogy mutassuk meg neki, hogy úriemberek vagyunk.

A teremben egyre erősödött a mormogás.

– A kérdés tehát az – folytatta Landler Jenő –, hogy megvárjuk-e, míg Kun Béla idejön, és halomra lövet bennünket, ezáltal a szociáldemokrácia nagy mártírjai leszünk, vagy pedig megegyezünk vele.

– Aztán persze még megszabadulhatunk tőle – tette hozzá azonnal Bokányi Dezső. – Kicsit megszedítjük, kicsit elaltatjuk, lefegyverezzük, megvárjuk, míg a tenyerünkől eszik, és onnantól fogva könnyedén el lehet banni vele.

– Kérdés, hogy ő hajlandó-e velünk egyezkedni – tamaskodott Garbai Sándor. – Mert lehet, hogy úgy gondolja, mit neki pár nap, úgyszólván kiszabadítják a fölheccelt munkások a börtönből, és onnantól fogva nincs szüksége senkire.

– Hajlandó megegyezni – jelentette ki Landler Jenő. – Egészen biztosan lehet vele ilyesmiről beszélni. Higgyetek nekem, elvtársak. Én közelről ismerem, és noha kétségtelen, hogy nem látok a fejébe, tudom, hogy milyen hangon kell szólni hozzá, hogy kezelhető legyen.

Efelől senkiben nem volt kétség: mindenki tudta, hogy a finom modorú Landler Jenő – aki különben családja révén a legvagyonosabbnak számított a párt vezetőségében – rendszeresen bejár Kun Bélához, és ha lesz tárgyalás, akkor ő fogja védeni. Sőt, az ügyvéd, jelezvén, hogy mennyire naprakész ebben a témában, nyomatékkal azt is hozzátette: – Ma reggel is beszéltem vele, és to-

vábbra is azt mondja, hogy nyitott a megállapodásra.

– Ki adott erre neked fölhatalmazást? – akarta kérdezni Peidl Gyula, majd inkább magába fojtotta a szót.

Ezek után már csak az volt hátra, hogy a szociáldemokrata párt vezetősege formálisan is megszavazza, hogy a kommunistákkal közösen alakít kormányt, és azonnal négytagú küldöttséget meneszt a gyűjtőfogházba Kun Bélához, megtárgyalni ennek részleteit.

– Legalább azt várjuk meg, amíg kiengedik őket a rács mögül – háborgott még egy utolsót Buchinger Manó. – Mégiscsak nevetséges, hogy egy megbilincselte bűnözővel egyezkedünk a kormányalakításról. Nonszensz. Ilyet még nem látott a világtörténelem.

– Nincs a Kun Béla kezén bilincs, Buchinger elvtárs – világosította föl Landler Jenő. – S hidd el nekem, hogy ott, a rács mögött is nagyobb hatalma van, mint idekint nekünk. Én hetente látom, hogy onnét is meddig ér el a keze. Legalább a saját jövőnk érdekében engedjük ki. Különben pedig – tette hozzá rövid habozást követően cinikus mosollyal – igazad van: ilyet még tényleg nem látott senki az eddigi történelem során. De olyat se, ami ezután következik...

– Hát, elvtársak, ti most temették el a Magyarországi Szociáldemokrata Pártot! – azzal Buchinger Manó a rozoga, öreg tárgyalóasztalra csapott, fölállt, és kisietett a teremből. Peidl Gyula és Garami Ernő követték.

Nemsokára a négytagú küldöttség is távozott. Az épület előtt kormányzati autóba ültek, és kihajtottak Kőbányára.

Böhm Vilmosnak csupán indulás után jutott eszébe ama praktikus dolog, miszerint ha már most ennyien ülnek ebben a járműben, hogy fog be-

férni még ide Kun Béla? Nem beszélve a többiekről.

– Nyugalom – intette Landler Jenő. – Majd küldünk érte egy másikat. Legalább időnként ragaszkodjunk bizonyos formaságokhoz.

Ezután mind a négyen hallgattak, némán túrték, hogy az autó vigye őket az elkerülhetetlen felé. Próbáltak közben gondolkodni valamin, ám az előttük álló dolgok súlya annyira letompította őket, hogy nem jutott eszükbe semmi érdemleges. Csak néztek ki felé az ablakon, figyelték a márciusi szélben didergő várost, amely nem sejtette, hogy egyesek mire készülnek a szívében.

A csöndet végeláthatatlan perceket követően Pogány József törte meg, amikor már a Kozma utcához érve azt kérdezte:

– Mit fog szólni ehhez Károlyi?

– Kit érdekel? – vont a meg a vállát Landler Jenő. – Károlyi súlytalan. A kormány lemondásával az ő szerepe is véget ért.

– Ő a köztársasági elnök...

– De ez az ő kormánya volt. Attól, hogy két hónapja megtette maga helyett a Berinkeyt miniszterelnöknek, továbbra is ő volt a kormány vezetője.

– Ha a kormány le is mond, Károlyi a hivatalában marad.

– Nem sokáig – legyintett az ügyvéd. – Bízd csak ránk. Helyesebben: bízd a Kun Bélára.

S megint megjelent az ábrázatán az a furcsán cinikus mosoly, amelyről talán ő maga sem tudta eldönteni, hogy az öröme-e, vagy a beletörődésé.

Pogány József talán mindnyájuk helyett fölsóhajtott. Maga se volt egészen biztos benne, de egy pillanatra mintha átfutott volna rajta a kétely, miszerint nem lett volna-e jobb a kritikus és újságírói pálya mellett maradni a politika helyett.

Mátyus Aliz

Mítosz és valóság

A szerző megjelent könyvei:
Holnapon innen, tegnapon túl.
 Szépirodalmi, Magyarország felfedezése sorozat, Bp., 1980.
Maga-ura parasztlak és uradalmi cselédek. (Társszerző: Tausz Katalin). Magvető, Gyorsuló idő sorozat, Bp., 1984.
Pusztafalu. Művelődéskutató Intézet, Bp., 1987.
Faluregény. Magvető, Bp., 1987.
Anyá meghalt. Széphalom, Bp., 1992.
Képzlelet (Válogatott írások). Pápa, 1999.
Kígyószisz. Orpheusz – Pannon Tűkőr Könyvek, 2004.
Kőmadár Zuglóban. Orpheusz, Bp., 2006.

Fel kell tételeznünk, hogy a könyv címe egyfajta reagálás Szabó T. Anna *Elhagy* verseskötetére, vagy legalábbis kapóra jöhetett a felvetés a szerzőnek, hogy a költőnő klasszikus, szépen fájdalmas vagy előre tudásuk miatt félelmet keltő élethelyzetei után a maga XXI. századi helyzetét (*El se hagy tremoló; El se hagy*) tegye a regénnyé kerekedő novellák között súlyponti helyre.

Emberek, karakterek, ki tudja, honnan, miért, mi által felidéződő régiek, vagy csak epizodisták, ahogy a *Kígyósziszben* és a *Kőmadár Zuglóban* című könyvekben is, mint filmben peregnek a szemünk elé, változó terekben, s a szerző sajátosságának tekinthetően az ember létrehozta kultúrán kívül a természetben – mint az élhető élet terében.

Ismét egy család-, dokumentum-, kortörténet – női szerzőtől. Nem áll rá, amit Szerb Antal a nőszerzők szemére vet, hogy legfőbb baja, hogy férfi is megírhatta volna.

A szemlélődés, a színek, formák előhozta emlékfoszlányokból felszejt képek kibomlanak, történésé alakulnak, s máris helyet adnak képnek, újabb történesnek. A szerző, a nőszerző ereje szemléletének köszönhető, arra képes, amire kevesek – nem véletlenül emlegeti fel többször is az épp ebben előd Frida Kahlót, a festőt –, a megjelenített eseményeket (ahogy ezt korábbi könyvei recenziense megjegyezte) végigkíséri az élet képtelenségének szüntelen csodálata.

Mátyus Aliz *El se hagy* című könyvével – *Kígyószisz*, *Kőmadár Zuglóban* – regénytrilógiává formálta életét.

Ki ér fel előbb a csobánci hegyre?

Álmodott. Mint filmet látta magukat, a hegyre menőket, súlyos terheket cipeltek. Mint kis mozzanatokra figyelmes filmet. Amelyik alkalmas rá, hogy benne ismétlődő mozdulataiból, hétköznapi tevékenységében megmutatkozzék az ember. Váltott a kamera. Oly magasból látszottak a képek, mintha fa tetején ülne. Még köztük volt, aztán már nem. Egy család haladt felfelé a hegyre, menetelük erő kifejtést kívánt. Az apa nyakában ott kalimpált a gyerek, egység volt a tájban. Mint az összeírásra igyekvő Mária, még szíve alatt a gyermekkel,

József és a szamár. Itt ők maguk voltak felmálházva. És a természet hangosan vette őket körül. A madarak énekeltek, zavartalanul hívták egymást. A csivitelésbe egy sárgarigó beleénekel, aztán belerecsegett. A gyerek leugrott az apja nyakából és futni kezdett. Nem lefelé, tartotta az irányt. Futott felfelé a hegyre. A házhoz érve akkora lett, mint egy ólomkatona. S a következő pillanatban a szüleivel volt megint. Már nagyobbacska fiú, még málha nélkül, de jelzésnek a jövőre kicsi hátzissákkal. Lekapta és anyja kezébe adta, s mintha lepkét kergetne, úgy futkorászott. Nem látszott, mit, de nagy vidáman gyűjtögetett. Csakis valami kedvére valót. Felkapott innen is, onnan is valami földön termőt. Hajolt és kiegyenesedett, futott tovább. Nincs az a gyerek, aki kedvet ne kapott volna tőle. Nincs az a felnőtt, aki, ha kartávolságba ér, fel ne kapja, magához ne szorítsa.

Szerette volna álmodni még. Együtt voltak mindnyájan. Elhagyottak és elhagyók, ha lehet ezt egyáltalán szétválasztani, és holtak és élők. Mint a valóságban, talán tíz éve még? Tíz, ha húsz éve ment fel velük először a hegyre. De lehet, hogy harminc. Felért velük, átnézett a Hajagosra, lenézett a völgybe, megpillantotta két helyen is, nagy felületben, a Balaton víztükrét, s miután a vár romjai közül is lenéztek, e pillanattól adódtak a helyszínek, amiket az asszony benépesített a rajzain. A hegytetőn, a vár legmagasabb kőszirtjén, szakadékkal maga alatt ott egyensúlyoz az apa, röpülni vágyva. Chagallian a hold közelében, szerelmesen összeborulva urával az anya. És apa, anya és gyerek, hármásban, itt és ott. A völgyben. Hegyek háttére előtt. Szoros egységben, gyereket védőn.

Ugrani készül a férfi, kezét lendíti utána a nő. Keresztre feszült a férfi, kendőkbe, bánatba-fájdalomba bugyolálódott a nő. Anya és gyerek, és gyerek és anya. És újra az apa is. Pirosan izzik a szerelem.

A hegyre fel sokáig nem látszik a ház, nem úgy, mint hirtelen, égbe törő hegyeken. Úgy kell dolgozni a feljutásért, hogy csak a róla való tudás viszi a lábat. Ott lesz. S akkor, egyszer csak megjelenik. Esővízfogóival. Vastartályokkal. Kőgyűrűkkel. Tároló ciszternákkal. Mert víz nélkül az élet nem megy. De ki is akart volna öntözővíz nélkül parlagon hagyni földet egy olyan hegyen, ahol a krumpli, a konyhán felhasználta, a lehámozott, kidobott héjából kicsírázott, kihajtott, s bokrosra megnőtt levelei alatt gazdag termést hozott. Krumplihéjból krumpli. Az anya, a háziasszony kezén készülő ebédekhez. Hogy a házból kipárolgó levelek, zöldecsék, húсок illatára a ház elöl beszaladjon a gyerek.

Ki ér fel előbb Csobánc hegyére, miközben verseny nincs, csak baktató gyaloglás. A málha súlyos. Fel kell vinni mindent. Amíg kicsi, a gyereket is. A ház csaknem a hegytetőn. Nyári rezidencia. Vidéki otthon. A sok kőfal teszi, birtokhatárként, útszéleken, szőlőültetvények, gyümölcsösök teraszainál, hogy hatásában középkori. Benne az élet gyertyával, a várkút vizével, valóban az. És a háztól elég csak kicsit elmaradni, mint egy elhagyott világot, rögtön birtokba veszik az állatok. A fácánok a tűzifához vezető útra rakják fészüket, tucat tojással, nyulak futkosnak kacifántosan út iránt vagy hegyről le, őzek tétováznak a laposban. A házbelsőt pedig elfoglalják az egerek. A padlást a pelék, nyestek is, aztán, ahogy az ember veszi át a birodalmát, legelőbb is az egerek gyérülnek meg. A ház rejtett zugaiból ki lehet dobálni a döglött egereket. De mindez csak

az utána. A hegyre menet után, a visszafoglalás után. Mikor már lakja, jogos vagy nem jogos, de persze hogy jogos birodalmát, az ember.

Hegyre menetben felfelé, esők után, fű között, bokrok alján már késő tavasztól terítve a gomba, és ősszel pici piros pöttyökkel tarkítva a zöldet, mennyi mennyei szamóca. Az asszonymnak, a ház gazdasszonyának, ha ő is tudott volna rajzolni, úgy rajzolta volna, szerelmes szamócaszája volt. És nevető szeme. És nevetve terítette az asztalt, szenvedélyesen főzte az ételt, szerelmesen vetette az ágyat. Csak az egyedüllet nem volt rászabott. Megélte azt is, nem volt jó látni. Lötyögött rajta, mint gyereken a kölcsönkapott nadrág.

Az asszonyt ismerte közülük előbb, az időben ő még csak kóstolgatta az életet. Túl volt a házasságán, mire barátok lettek a család minden tagjával, s ha velük volt a hegyen, s együtt mászták meg a várat, az ő kőkapitányról szóló meséire aludt el a gyerek. Metszette a szőlőt, hámozte a krumplit, felfelé a hegyre cipelte a málhát.

Velük volt, s nem volt velük.

Így teltek el az évtizedek. Elmentek a hegyi öregek, a beszédes ráncú asszonyok, a történeteikről híres poharazgató férfiak, és épültek az új házak. A hegyre, fel. Az új építések a legmagasabb beépíthető pontokra törekedtek. Még hegyen is ilyen az építeni tudó ember. Magát és képességeit, kétséget kizáróan megmutatni akaró.

Kirándulások. Órákra nyúló házelhagyások. Hosszú, néma, nevetős, beszédes bandukolások, táj-, növény-, állatfürkésző járások. Még feljebb. Egyre feljebb. A csobánci várba. Magasabbról lelátni. És még magasabbra nézni. Sárkányt keresni. Égen röpdőső sárkányt. Várpincében bújós sárkányt. Igazi sárkányt és a szamócaszájú keze nyomán a csobánci naplóba rajzolt, teremtett, a szerelmespárt tűzzel borító sárkányt.

Pár egy fejjel, testtel. Egyfejű-testű pár. Hold felé repülő férfi, szakadékba zuhanó, újra ölelő. Grafitrajzok, kockás spirálfüzet oldalain. Apa, anya, gyerek. Körülölelik őket a szőlőtőkék, védők, őrzők a szőlőkarók. Még egy, még egy, még egy. Sor, sorok, hegyoldal.

Egy kapaszkodás a fába. Fába kapaszkodás.

És kapaszkodás nélkül.

És nincs tovább.

Képzelet, emlékezet, álmok, fényképek.

Másznak felfelé a hegyre. Mászunk felfelé a hegyre.

Az anya itt hagyta lényé melegét. És a példát.

Amíg hordta hátán a föld, csak annyit cipelt, amennyit épp elbírt.

„En plain forme”

„En plain forme”. És a Batthyány téren verőfény, január hetedikén. És ő, en plain forme. Egy zseni állapította meg róla, akinek magyar létére franciául mondott mondatokkal telik a családi élete. En plain forme találta őt, s nem magyarul, a legjobb formájában. Megvolt ennek a maga varázsa, hogy franciául tette. Annak meg, hogy telefonon is képes volt rá, hogy észrevegye, még inkább. És persze, nem tévedett. Mert egy vele egy húron pendülő vette le róla az érzékelhető

nyomokat. Egy évben, egy hónapban, három nap különbséggel születtek. Egy olyan hónapban és évben, amelyikben, be kellett lássa, ez számít. Azonnal és mindent megéreztek egymáson. És pillanat alatt egymásra hangolódtak. Fiatalon, akár ha idegen országban is, pedig mennyire nem így szokás ez a honfitársakkal, inkább kerülték egymást. Fiatalon még annak nem volt vonzereje, ha átlát az emberen egy másik ember. Ezért is volt köztük abszolút értelemben kizárható egy férfi-nő kapcsolat. Az, az ő elképzelési tartományuk szerint nincs varázs nélkül. Úgy? Semmi értelme nincs. Az ő kapcsolatuk pedig, a másik majd minden titkának ránézésből tudását kínálta. Nagy és együtt érző közelség. A titok hiányával. Ezt a közelséget az apjával is megtapasztalta már. Szintén három nap volt köztük a különbség. Csak az egyik ebben, a másik abban az irányban három nap. Kortársával és apjával egy srófra jártak. Előbbivel, amikortól már nem volt zavaró egy átlátó másik, az értés élvezetének, alkalmanként extázisának örvendve. Apjával az egymást belelovalni tudás hátrányával és előnyével. Apja felől jövően, mert az ő hatása olyan területekre is kiterjedt, amelyeken ő még nem volt eligazodóképes, nem volt kész, életének hurkait, kitérőit is kínálva. (Talán épp egy ilyen életében létrejött zárványnak köszönhette kialakulását, végső, épp olyannak felnötté válását. Hisz életben maradni akarásból tizenkilenc évesen rengeteg nagy tudást szerzett az emberről. A másik nemről. Ezt a nehezen megszerezhető, végtelenül nagy szeretetet és rezignált figyelmet igénylő tudást. Ami csak az önérdeket jókor félretolni tudó embernek adatik meg. Ennek köszönhette élete fontos kapcsolatait, ennek vette hasznát kapcsolataiban, amelyeket, hiába nem tudott, csak jól akart csinálni, és óh, micsoda igyekezettel, a fiával.) Apja tőle csak inspirációt kapott, a rá büszkének lenni lehetőségét, az ő fiatalágából származó, adódó új területek megismerésének örömét, s az ezt gerjesztő energiát, akarást, intenzitást. Apja világa úgy nyílt tovább az ő leghabzsolóbb felhalmozása, ismeretet, képzeteket magába szívása idején, ahogy erre csak a gyerekére érzékeny szülőnek lehet, s úgy fiatalodott meg tőle ötvenévesen, ahogy az neki járt is, az után a hét év veszteség után, ami tizenkilenctől huszonhat éves koráig érte, amikor sorsa kivonta az életéből, s belerakta a huszadik század által jellegzetesen kínált formákba, a háborútól a hadifogságig. (Hogy mit jelenthet egy fiúnak, férfinak ebben az életszakaszában épp ez, akkor érte fel érzékkel és ésszel, amikor a fia tizenkilenc éves lett. S hogy az ő életében mindig minden beteljen, épp ekkor a kezébe került apja imádságoskönyve, benne, a sorok közé írva, fogságnaplójával.

Nincs, amit föl ne áldoznék érte, hogy a fiamat megvédjem, gondolta újra meg újra, miközben tudta, amit tudott. Elég volt Michelangelo bármelyik Pietàjára gondolnia. De csak elvontan, későn jött nagylelkűsége bornírtságára is. Ki ne tudná, hogy anyán, attól a pillanattól kezdve, hogy megszülte gyermekét, semmi nem múlik. Erre a világra. Ahogy barátai közül sokan nem tették. Épp ezért. Helyette gyereket fogadtak örökbe. Nevelni, lehetőséget biztosítani, s ne kitenni egy újabb lényt egy egyre kevésbé érvényességét bizonyítani tudó világnak. Micsoda önmegtartóztatás. Lemondás az élet legerősebb megtartó erejéről, az utódról, s az értelmes folyamatos tevékenységről, a róluk való gondoskodásról. Amitől persze, minden apokaliptikus dimenziókba kerülhet. Amitől Nemes Nagy Ágnes ugyanazok között a léptékek között otthonos, mint körülötte a férfiköltők.)

En plain forme volt. A telefon idején, s ugyanígy, sőt biztos tudásával, amikor odaért a Batthyány térre. Kidugta a fejét a föld alól, körbenézett, és ott új életre kelt az ezerszer látott. Tolmácsolta magát, mintha közvetítene, egy, még csak a hang vételére képes bolygóra.

Kit érdekelne, pláne meg kit viselne meg ilyenkor (en plain forme), Kölcsey előreszegve lehajtott feje? A szobor. Vagy akár a sorok. „Messze jövődővel / komolyan vess öszve / jelenkort. // Hass, alkoss, gyarapíts, / s a haza fényre derül.” A költő jobb kezében és ölében tartott könyvén színes virág. A minap látta, az öregasszonyka tette oda a csarnok elől, utolsó, el nem adott csokrát. A nap odasüt Kölcsey homlokára, a két lába között a nadrágjára, mindkét térdére. Kölcsey Ferenc fénylik. És hullámszik a tér. Tetőmagasan a szellőzőablakok lágy ívétől. Lent és fent a házak kint-bentjétől. Árnyéktól és fénytől.

A nap meleg, az éj nehéééz. Alszom hát ééén is, testvérek – kiáltja társainak a hitehagyott hajléktalan. De micsoda artikulálatlan hangon. Rásüt a nap, anyánk gyerekkori mondása szerint Isten szent napocskája, a Batthyány tér padján. Boldog. Most etették meg. Még alvásra készen is oda viszi tekintetét a fény, Kölcsey szobrára.

Biztosan. Majd a haza is fényre derül.

Szabó Palócz Attila

Lapsus

(Naplóregény tört képekből – részlet)

Szabó Palócz Attila a délvidéki Zentán született. Oklevelet az újvidéki Művészeti Akadémián szerzett. Vajdasági kiadóknál eddig nyolc kötete jelent meg: *Résnyire nyitva* (versek, 1993), *A meztelen Téalópó* (ifj. Szloboda Tiborral, monodráma, 1995), *Úgy és némiképp* (Molnár Zoltánnal, szövegkönyv, 1996), *Fityisz* (gyermekversek, 1996), *Trium(f)virátus* (próza, 1998), *A zentai csata* (küldeményművészeti katalógus, 1999), *A falevéлке új ruhája* (mesék és versek, 2000), *Falanszter* (drámai műfajok, 2004). Filmje: *A pipogya hentes visszavág* (2005, 23 perc). 2004 óta Budapesten él.

Elképzelttem egy filmet. A legelső képet. Egy dokumentumfilmet, de akár játékfilm is lehetne.

A Nezavisni Vojvođanski Građanski List 1999. júniusi különszámának hátlapján, egy színes fotón a lerombolt, Dunába döntött péterváradai híd roncsai láthatóak. A felvétel alapszínei kékes és halványzöldes tónusúak, középen pedig a hídlábra tekeredett vaskonstrukcióval, szürkés kört rajzolva, sajátos effektusként, mintha számítógépen kifejekete-fehérítették volna ennek rajzolatát. A hídláb alatt (no persze már nem a vízben...) csak egy egyszavas kérdés: „PROLEĆE?” (Tavaszc?)

Hát, tavasznak tavasz volt, ha mi ezt itt, Vajdaságban nem is vehettük észre igazán...

Ez a hátlap lenne a filmem nyitóképe. Ezt mutatná nagyon közelről a kamera. Alatta pedig irtózatossá hangerővel felhangzana a Bijelo Dugme együttes régi, több háborúval ezelőtti dalának néhány sora: „...proleće na moje rame sleće, đurevak zeleni, đurevak zeleni, svima osim meni...”

Persze, miről is szólhatna manapság egy manapság megírt, manapság kitalált film Újvidéken, Vajdaságban, Jugoszláviában? Hollywoodban...

Talán – mondjuk – arról, hogy *A kapitány a barátom volt*, ami majd szorososan egybelóg azzal, hogy „*Collateral damage*”, az egésznek egyfajta prológusa, előjátéka pedig gyökerezhetne valami olyasmiben is akár, mint, teszem azt, az *Egy dühödt angyal az égből*. Kiegészítésekkel, folytonos és tartós kitérőkkel, túlbeszél és túlbonyolított mellékszálakkal. Amelyek mind egybelógnak valahol.

Meg kellene írni az elmúlt tíz esztendő történetét valahogy. Én igazából egy tankönyvszerű feldolgozásra gondoltam. De a tankönyv száraz adatközlés, nincs benne az az élet, az élő emberi hús, ami valódi, megélt élményekké teszi a történeteket.

Ahogy valamikor (néhány évvel ezelőtt) éreztem, hogy ha befejezem a *Kenotáfát*... Amikor befejezem a *Kenotáfa* című regényt, akkor meghalok, most már a startban is mozgat valami ilyesmi: amikor majd ezt befejezem, aminek ma még címe sincs, akkor már nem leszek itt.

Itt nem.

Nem tudom, hol kellene lennem...

A szemközti oldalon*Napsugár rakpart 4.*

A szemközti oldalon már Bánát terpszkedik. Zentán ez nem egy népszerű fogalom...

A Tisza túloldalán, ahová attól a pillanattól, hogy gyerekfejjel végre egyszer elmondhattam magamról, hogy megtanultam úszni, unokatestvéremmel naponta számlálhatatlan-szor úsztunk át meg vissza, át meg vissza, át meg vissza, át meg vissza, át meg vissza...

Aztán a Dunának sohasem merem ugyanígy nekimenni. Ott is hagyta hát...

Amikor 1999-ben, a bombázások csitulásával hazaköltöztünk Újvidékről, még idegen voltam itthon, ám azt mondtam, hogy ez volt az utolsó költözködésem, illetve hogy ezenfelül maximum egyet vállalok. Akkor persze arra az egyre gondoltam, amikor majd visszaköltöznünk az akkor még negyedkés, azóta talán már félkésznek mondható újvidéki manzárdunkba. Persze, befejezzük, nem kérdéses, az építkezés lesz tehát a témám, s egyszer majd boldogan újságozhatom azt is, hogy – kész. De visszaköltözni már nem akarok.

Akkor az mondatta velem ezt az utolsóást, hogy évekig nyomorogtunk Újvidéken albérletről albérletre, s kitapinthatóan érződött anyagi romlásunkon, hogy egyre rosszabb helyeket laktunk, egyre távolabb eső városrészekbe költöztünk, egyre többet adtunk fel a mérceként támasztott kényelmi szempontokból. Az utolsó lakásunk, amelyben a bombázások hónapjait is átvészeltük, a Szatellit városrészben már annyira lepusztult volt, hogy egérlyuknak, számfészeknek hívtuk. Annyira kint van a város szélén, hogy szemközt már szántó-

földeket látni. Kisebb településeken nincs ebben semmi különös, még Zentán is szokványosnak mondható, de nem egy harmincezres nagyvárosban. Nem metropolis, értem én azt, de nem is egy Pecesor...

Azt meg, hogy visszaköltözni már nem akarok, az mondatja velem, hogy amolyan öregesen, én most már beleszoktam ebbe, valahogy itt megtaláltam valamit, felfedeztem valamit magamnak, amiben jól érzem magam, ami most megfelel. Persze azt sem mondom, hogy holnapra, kelő nappal nem változik meg bennem ugyanez; vagy amikor délután kettőkor Mazowiecki haver a csengőre tenyerel... Amilyen: még lehet, hogy előbb is érkezik!

Szóval, ez már valamiféle kivonulás önmagában is, ami kezdetben nagyon fájó volt, a kényszerhelyzet szülte, minden porcikám tiltakozott ellene. Tehát akkor mégsem, akkor mégsem kivonulás lehetett, hanem kitaszíttatás... Hűűű, de kemény!

Mint a rab, aki megszokja börtönét, s szabadulása közeledtével már otthonaként ragaszkodik hozzá. Megszökik, hogy elfoghassák s visszahozzák, hogy ezért büntetésből újabb éveket varrjanak a nyakába...

Kétségtelen, egyfajta bezártság jellemzi, egyfajta bezártság is meghatározza ezt a helyzetet, nagy különbség azonban, hogy kívülről zárják-e ránk a rácsos ajtót, s akkor nyitják-e ki, amikor ők érzik úgy, hogy elérkezett az ideje; vagy mi zárjuk magunkra az ajtót, hogy tulajdonképpen kizárjuk a külvilágot. Mert az egészen más... Ez utóbbi már akkor is kivonulás, ha befelé történik.

Befelé kivonulni a külvilágból befelé, illetve magába fordulást jelent. Ez pedig már pszichiátriai jelenség. Pszichopatológia. Parapszichopatológia...

Valamiképp tehát elefántcsonttorony, s ha már egyszer elefántcsonttorony, akkor jöhet, akkor menni kell, akkor ezt az egy utazást még vállalni lehet, vállalni kell. Erre a kompra még fel kell szállni... Csomagolni, cuccolni, de óvatosan, s vigyázni, hogy tényleg csak a legfontosabbakat vigye magával az ember, mert a kacat felszaporodik akkor is, ha nem cipeli magával az ember. A kacat bárhol, még az elefántcsonttoronyban is utoléri.

Felszállni erre a kompra, amely a Tisza szemközti oldalára visz, a kompra, amelynek túlsó vége már Bánátba ér. Felszállni erre a kompra, melynek célállomása talán épp ugyanaz a pont, amelyre szobám ablaka néz emberemlékezet óta, a kompra, melyen nagyapám volt a révész, s egyik télen, ahogy fűrésszel a jeget vágták, hogy utat törjenek maguknak és a megélhetésüket biztosító járműnek, megcsúszott és a jég alá esett. Szerencséje volt, kihúzták.

A szemközti oldalon is a rakpartra költözve, hogy most onnan nézzek majd vissza az itt hagyott szobámra, s annak ablakára, ahonnan eddig a túlsó partot kémleltem. S a ház is ott áll majd talán, ahol gyerekfejjel egyszer meglestünk egy szeretkező párt. A nemiségünk felfedezésének szinte még a küszöbén sem járó kölyökként tártott szájjal bámultuk, hogyan abálják egymást, s ahogy egyikünk nagy csodálkozásában felszisszent ezen, vagy csak egy száraz gallyra lépett, vagy épp beleélve magát a jelenetbe, akár áthatóan nyögött, felsóhajtott is egy határozottat, ki emlékszik már?, a hím, a telhetetlen, anyáinkat szólította fennhangon szitkozódva maga alá.

Ide most visszatérni?

S ha ott áll lesben azóta is, várva, hogy visszatérjünk, hogy jól ellássa a bajunkat? Akkor mi a vízbe vetettük

magunkat, s irány visszafelé, úszás ezerrel, de ő ott maradt párjával azon a parton... S ha azóta is azt lesik, mikor kísérhetik le rajtunk megzavart s talán el is maradt orgazmusukat?

Mindegy, ha jár a komp, menni kell. E la nave va...

Navigare necesse est...

Navigare necesse EZT!

...ezt neked?

Az elefántot a hatalmas emelődarúval beemelik a hajóra, hiszen a toronyot majd valamiből meg kell építeni odaát, s a némafilmen csak a kéményfüstből látszik, hogy füttyöl a hajó... Jó kis ragtime fest alá hátteret. A szittyák pihenni mentek...

Csak a virágáros lány arca a régi...

A virágáros lány arca...

(film-tele-novella)

((arról, amit magammal hoztam...))

Amikor a Kenotáfa fejezeteit írtam, akkor még leginkább színész voltam. Ma újságíró. Megint elkelne egy kiadás pályamódosítás. Az írás pillanata pedig azokban az években az átmenet stációt jelezte. Ha úgy vesszük, ma sincs ez másképp. Az a valami, ami átvezet valami másba. Végtelenített filmtekercsen.

Ahogy a hangszalagot is végteleníteni lehet. Ha van áram, és bekapcsolva hagyjuk a magnót, akár hetekig is képes folytonosan ugyanazt a szalagot játszani, megszakítás nélkül, anélkül hogy esetleg meg kellene fordítanunk a kazettát benne. A turpisság a dologban csak annyi, hogy az ily módon végtelenített szalagon az ily módon hetekig megszakítás nélkül lejátszásra kerülő hanganyag alig valamivel lehet több 15 másodpercnél.

Igen, háborús képeknek kell itt következniük, rögtön a Nezasvisni hátlapja után, amint elhangzik az első dal utolsó idézett szava is, és a lemezját-szó zsinórját egy határozott mozdulattal kirántjuk a falból, a konnektorból. Tizenöt másodpercnyi hadszíntéri felvétel, ami végtelenített filmtekercsen állandóan ismétlődik, ismétli önmagát, ismétli önmagát, ismétli önmagát, ismétli önmagát, ismétli önmagát... Miközben mindvégig „Jugoslavijo na noge...” van.

Ahogy annak idején gondolatban egyszer már egységes történeté fűztem össze a korábbi dolgokat. Annak a szappanoperának *A szarka* lett volna a nyitánya, a prológusa, majd *A meztelen Télapóval* folytatódott volna. Egy egységes történet, melyben az említettek után a *Kati a tauroszok között* következett, majd az igencsak kimerítő *Kenotáfa*, hogy végül az egész az *Egy dühödt angyal az égbőlben* érjen véget.

Ez a történet most a dühödt angyallal kezdődhetne el. Itt már nem összefüggő a dolog, mert bár az angyal köthetné akár egyenes vonalúan az előzőekhez is, mégis ennek az egésznek a háborúk, s végül Koszovó lenne a témája.

Az elmúlt tíz esztendő...

Az egymást érő, egymás sarkába lépő háborúk.

Mert egymás kezébe adták itt a kilincset a háborúk...

Még előszobáztatnunk sem sike-rült őket.

Kezdődjék tehát az angyallal, következzen a kapitány, jöjjön a járulékos elem... És a Pornographica se maradjon ki. Már csak a libidónk ápolása miatt se!

Oooh, Abdul!

Képileg azonban továbbra sem tudom, hogyan kellene folytatódnia a

filmnek. Valami jó hollywoodi húzások kellenének. A végtelenített szalag csak forog-forog-forog a vetítőben, közben „Jugoslavijo na noge...”

Vágni kellene.

Vágás.

Megjelenhetne a vásznon... Mert szélesvásznú filmnek kellene lennie, annyi szent. Utóbb persze, amikor lefutott már a mozikban, DVD-n és videón is forgalmazni lehetne. De ezt most még hagyjuk, ez ma még nagyon is a jövő zenéje. A téma pedig a múlt. Szép is lenne a szittyákkal kezdeni, mint Jeles az *Álombrigád*ban, de ha már ennél a filmnél tartunk, ebből egy másik jelenet kellene:

– Nagyon különös álmom volt az éjjel. Azt álmodtam, hogy az üzem hármass bejáratánál találkoztam Lenin elvtárssal...

Igen, ez jó, ezt el kellene sütni valahol. Mert végül is, ez egy rövid jelenet, idézetként beemelhető a filmbe, anélkül hogy a szerzői jogokkal valami gond lenne.

A szerzői jogokra való hivatkozással...

Igen, teszem azt, menjen le ez a jelenet.

De csak odáig tartson, hogy:

– Rám nézett és megkérdezte: mi az, nem ismer meg?

Itt rögtön jöhet a vágás.

Vágás.

Jelenjen meg aztán a vásznon rögtön ezután egy mutatóujj, amelyik megnyomja a videorecorder EJECT-gombját, a képmagnó dobja/köpje ki a kazettát, s látsszon az eredeti kazetta cédulája/matricája, amint ott áll nagy, olvasható betűkkel a film címe is: *ÁLOMBRIGÁD*...

Kerüljön be rögtön egy másik kazetta a videóba.

Közben a kamera nyisson tágabbra, körözzön a szobában, látsszon a család, akár még a rokonság is, ahogy bevonul, mint a Vörös Hadsereg, a szobába. Filmet nézni jönnek. Mind leülnek, helyet foglalnak a tévékészülékkel szemben, ugyanaz a mutatóujj, amit az imént egyszer már láttunk, nyomja meg most a PLAY gombot és kezdődjön el a film...

Valami jó kis klasszikus kellene.

Az első vagy a második Keresztapa. Vagy, ha már háború kell, hát a Full Metal Jacket. Igen, Kubrick, az jó. Meg aztán, nemrég halt meg, a szaksajtó most tele van a róla szóló megemlékezésekkel, tanulmányokkal. Űrodüsszeia 2001. Gépnarancs. Hú, hát Fellini, az örök kedvenc. La dolce vita. E la nave va... A nők városa. Imádni való filmek.

És kezdődjön el a film. Kezdetben a kamera mutasson csak annyit, hogy a képernyőn megjelennek a filmkockák, a főcím, de a széles vásznon a tévékészülék kockájába lógjanak bele a fejek, a család, a rokonság dús hajzatú koponyái. Ahogy a szélesvásznú moziban egyébként is belelőgnak az előttünk ülő nézők fejei.

Később azonban a kamera közelít sen rá teljesen a képernyőre, s csak a közben már elkezdődött filmet lássuk. Itt aztán megint lehet vágni.

Vágás.

A Kenotáfa végére valóban meghaltam. Maga egy halál az is, hogy berángattak katonának... De a végére tényleg... Az már csak emlékmű egykori önmagamnak. Valakinek, aki voltam. Annak az embernek, akiben egykoron magamat tisztelhettem.

A végére meghaltam. Akiről az az egész szól, ma már egyáltalán nem ismerős nekem.

Nagy szerencsém, hogy nem követett el semmit, aminek a következményeiért esetleg nekem kellene viselnem a felelősséget.

Abból is filmet kellene csinálni.

Az egészet összefűzni, hogy egy véget nem érő szappanopera kerekedik belőle. Alapítványi támogatásokkal megspékelni, hogy a művészfilmek mintájára ez művész-szappanopera lehessen. Amolyan elvont...

Hogy ne kelljen a logikára sokat adni.

Meg a poentírozásra.

Forgassa le önmagát, vágja össze önmagát a film...

Az idősíkok egymásba lógnak, mégse bolygassák egymást.

Akárcsak ez a vágás is itt: hiszen amikor a kamera már a tévékészülék képernyőjére közelített, akkor ott már nyugodtan el lehet metszeni ollóval a filmszalagot, s attól a pillanattól, vagy mondjuk, a következő jelenetet azért talán mégis ki lehetne várni... Szóval két jelenet között előbb nyissz, aztán meg ragassz, s onnan az eredeti Fellini- vagy Kubrick-filmet is be lehet vágni. Egészen a végéig. Aztán egy-két jelenettel a vége előtt ismét jöhet egy vágás.

Vágás.

Most a kamera (a mi kameránk, az, amelyikkel a mi filmünket forgatjuk) ismét a képernyőre közelítve mutatja a filmkockákat, s lassan, nagyon lassan, fokozatosan távolodik tőle. Idővel a család és a rokonság koponyái is újra megjelennek, a képernyőn pedig már a lejelentő megy. Nino Rota zenéjével ez gyönyörű lehet.

A látogatók felállnak és távoznak, néhányan motyognak ezt-azt, de az sem igazán fontos, hogy értsük, mit mondanak. És elmennek. A mutató-

ujj most a REW gombot nyomja meg a videón.

Máris kész a filmünk. Olcsó kis produkció, csak az eredeti kópiát kell beszerezni, s egy forgatási nappal hozzáforgatjuk a család bejövételét... A csalán bejövételét...

Vágás.

Vágás.

Vágás.

Persze... Ahogy a videót kikapcsolták, a tévékészülék képernyőjére beúszik a tévéműsor. Amit az antennák befognak...

Az antennáink befogóképessége véges.

Az adóelszámolásunk éves...

A villanyszámla meg havi.

Inkább a menstruációt kapnám meg ilyen rendszerességgel, talán még azt is könnyebben elviselném.

Beúszhatna ide a képernyőre, mondjuk az a felvétel, amit Topolyán készítettem nemrégiben. Még javában tartott a háború, szórta a NATO a fejünkre az áldást. (Igen, ennek egy olyan filmnek kell lennie, amelyik nem foglal állást, se pró, se kontra a bombázások kapcsán... voltak! és punk-tummmmm! Jók, rosszak, ilyeneket nem mondunk. Igen, a szereplők mondhatnak ilyeneket, az egyes szereplők, de maga... illetve... Ön, a film nem...) Anyósomnál vettem fel kábé félórányit a NATO-tévé műsorából videóra, a lányom kazettájára, a 101 dalmát kiskutya után... Hogy Újvidékre lehozva a Kumcsekemnek is megmutassam, milyen is az a műsor, amiről annyit pofáztam, mert ő sehogya sem tudta befogni.

No, miután látta, már nem is akarta...

Be lehetne ide vágni ezt is. Kezdődhetne már akkor, amikor vonul

ki a szobából a rokonság... Csak feliratolni kellene, mert a NATO-tévé, akármennyire rosszul is, de szerbül igyekeztek beszélni.

Valami cikornyás, túldíszített, barokkos betűkkel kellene odaírni a képsorok alá a magyar fordítást. Még azt se bánám, ha gót betűkészletet sikerülne előkotorni valahonnan.

Ettől aztán igazán dokumentumfilm lenne belőle...

S miközben peregnek ezek a cseppek sem izgalmas képsorok, MEGINT A SZITTYÁK!

Lovaikon bevonulnak a lakásba, a szobába...

Be lehetne vágni ide egy olyan képet is, hogy két-három szittyá botorkál a lován felfelé a sötét lépcsőházban, mert áram az városszerte sincs. Az is csoda, hogy a videó működik.

Ezért kell hogy művészfilm, illetve művész-szappanopera legyen, hogy a logikát le se kelljen szarni...

Amikor megérkeznek a megfelelő emeletre, megállnak az egyik bejárati ajtó előtt, még a feliratot is látjuk rajta... Oda lehetne írni, hogy Kumcsek, vezetéknev nélkül, vagy azt, hogy Tandori Arnold, Sarnyai Ödön, Jana Bitchaklová... A korábbiakat hagyjuk el...

S ahogy megállnak az ajtó előtt a lovaikkal, halljuk, hogy nyílik a hátuk mögött a liftajtó, ekkor már a vásznon is látjuk, s a negyedik szittyá is kiront a liftből.

A szittyák fontosak. A legmenőbb sztárszínészeket kell szerződtetni ezekre a szerepekre (a munka java részét úgyis a kaszkadőrök végzik majd el helyettük...), s a lovaik farán nagy betűkkel minden pillanatban olvasható kell legyen:

ad egy – az autogramcímük,

ad kettő – az internetes elérhetőségük, honlapjuk címe.

A lovak egymás mellett kórusba verődnek, s nyerítős-népies beütésekkel (knock out) éneklük, hogy:

– You can't beat the feeling!

Az egyikük elpottyant egy hasmenéses lócitromot, s a lépcsőház fehér márványán kirajzolódik a jól ismert felirat: Coca-Cola.

– Ugye, nem maga a Michael Jackson?

– A tábornok vagy az énekes?

– Miért, melyik szeretne lenni?

Vágás.

De mire a Coca-Cola-felirat kirajzolódna az imént látott hasmenéses lócitromból, máris veret a lépcsőházban a takarítónő, egy pléhvödör csörömpöl a kezében és kiabál meg ordibál meg az I Can't Get No, Satisfactiont dobolja a vödör oldalán...

– Már megint mindent összeszar-nak... Mindig csak szarnak...

A szittyák már önmagukban is történelem. De szerintem a találkozásuk a takarítónővel is az... Meg hogy a lovaik összeszarják az üzemi tusoldát...

Mondjuk, én valami módon még Lenint is beapplikálnám oda, az üzemi tusoldába, meztelenül, az egyik zuhany alá.

Meg Trockijt is. De őt kötelezően csakis Haris Pašović, a bosnyák színházi rendező játszhatná. Megdöbbenő kettejük hasonlósága. Ha őt nem lehet rábeszélni (szerintem nekem azért mégis sikerülne), akkor inkább Trockij nélkül kell megoldani a jelenetet.

Trockij csak az állat vakarássza, nem szól egy szót sem.

Vágás.

Ez egy durva, kegyetlen vágás. Amin felszisszen a szakma, felszisszen a kritikus, és felszisszen a néző. De, egyszerűen, ebből a szituációból már nem tudtam máshogy kimászni...

El kellett metszeni. Mert: mégis, mit kezdjek egy zuhanyozó Leninnel meg egy állvakarászó Trockijjal egy szocreál üzemi tusoldában?

No jó, persze a szittyák, de őket meg otthagytam a lépcsőházban, nem rángathatom csak ide-oda őket.

Ki kell állítani egy népviseletbe bújtatott öregasszonyt a Tisza-partra, s a szájába adni valami népdalt. Kalo-taszegit. Keservest.

De ez meg túl blőd.

No persze, annyira blőd kevés megoldás lehet, mint Ön, a NATO-tévé, de azért hadd menjen csak a műsor. Nem sok hely volt ott a kazettán. A kalózmásoló gondosan ügyelt arra, hogy ne szabja a kelleténél hosszabbra a szalagot. Talán még fél óra sincs.

Egyébként ez sem gond, mert egyetlen Kumcsekemnek ezt sem volt türelme becsülettel végignézni.

– Ha ilyen szar az egész, akkor kapsold ki.

A szemközti tömbházból beláttak hozzánk a lakók, akiknek nem ez a kedvenc csatornájuk... Jobb is lesz ez így talán. STOP, REW, EJECT, POWER.

Vágás.

A videokazetta legvégéig tart a felvétel, tehát a recorder egyedül is elkezd visszatekerni, amikor lejár a szalag. És ki is köpi, még a POWER-t is „lecsapja”. Ehhez a jelenethez tehát még a mutatóujj sem kell.

A hüvelyk azonban már annál inkább...

Vágás.

A hadisajtó bűvöletében...

Vágás.

Két háborús nap a sajtó jegyében...

Vágás.

Ugyanakkor a háború – zajlik. Itt, ahol a NATO-tévét nézzük, s az egyenesen hozzánk is szól, sok mindenről egészen másfajta vélemény alakul ki bennünk. Kell tehát egy szereplő, akinek a szájába lehet adni mindezt, akivel elmondatható egy vélemény. Aki ezáltal majd már állást is foglal, egy másikat (munkahelyit) meg talán elveszít emiatt.

Egy névtelen.

No jó, persze, adunk neki egy nevet, hogy tudjuk, melyik szereplőt kell mozgatnunk, ha róla van szó, de a filmben egyszer sem nevezik nevén a gyereket, nem szólítják Pistikének... Minek is, hiszen ismerik anélkül is.

Vágás.

Ő lesz most az idegenvezető. Az idegenforgalmi iroda alkalmazottja...

– Mi a szösz, haver?

– Ááá... csak...!

Ha alaposabban körülnézne, talán el sem hinné, hogy a büszke, fejlett, civilizált Európában jár az, aki manapság Újvidékre, Szerbiába, Jugoszláviába csöppen. Pedig, akárhogy vesszük, térképészetileg mindenképp ott van, ha történelmileg talán fényévi távolságra is... A pillanatnyilag zajló történelem ugyanis sokkalta inkább Afganisztánra, a Közel-Keletre, Irakra vall.

A NATO légierje kereken ötvenedik napja bombázza Jugoszláviát. Május 12-e van, borongós tavaszi nap... A város felett, ahol élek, harmadik napja csendes a légtér. A NATO azonban annyira kiszámíthatatlan, hogy sohasem tudhatjuk előre, melyik pillanatban remegnek meg újra a falak, az ablakok. Egy-két napig békén hagy itt bennünket Újvidéken, de aztán mindig újra tapétára kerülünk. Légiriadó is on the board! Sajnos azonban a légiriadó sem jelent semmiféle biztonságot

azok számára sem, akik a felhangzó szirénajelre rendszeresen lejárnak a pincékbe, becsülettel bevonulnak az óvóhelyekre, mert szerény számításaim szerint is eddig legkevesebb négy alkalommal fordult elő, hogy csak a bombák becsapódása után szólaltak meg a szirénák városszerte. Akkor meg már minek? Amikor az utcán ért a bombatámadás, személyesen is tapasztalhattam, milyen érzés az, ha fél lépéssel előttem szállnak világgá a kibrakatüvegek szilánkjai, amikor meg az olajfinomítót lőtték, annak a fénye az egész város felett pirosra festette az eget – még ebben a városrészben is, ahol én lakom, Újvidék másik végében is olyan világos volt, hogy akár olvasni is lehetett volna az utcán. Továbbra sem járok le az óvóhelyre. Nem hősködésből, inkább csak letargiából, indiszponáltságból. „Csakazértsem”...

Ha kihajolok második emeleti albérlési lakásom ablakán, töretlen a csend. A város esti, éjszakai életének hangjai már több mint egy hónappal ezelőtt elültek, azóta csak a NATO gondoskodik arról, hogy ne múljon el azért már éppen minden éjszaka események nélkül. Ezek azonban egészen másfajta események, mint amilyeneket a március 24-e előtti éjszakákon megismerhettünk. S nincs egy épkezláb hírforrás, amelyikből tájékozódni lehetne, hogy éppen mi van folyamatban...

Vágás.

Itt megjelenik egy felirat. Ha most nem filmet forgatnánk, hanem teszem azt, újságcikket vagy nagytanulmányt írunk, akkor ez lenne a közcím, de így csak amolyan közbeékelte feliratot tudunk csinálni belőle, ami a némafilmek jellemzője. Megint előkotorjuk cikornyás betűinket (megkérdezzük a vágót: sikerült-e gót betűket találnia?),

és nyugodt lélekkel megjátsszuk a hülyét... No ez az, ami egyáltalán nem esik a nehezünkre, csak önmagunkat kell adni, és megy máris minden, mint a karikacsapás: *A kis-jugoszláviai tájékoztatás lezüllesztésének kezdetei* – nem teszünk írásjelet a végére, mert a közcímek után sem szokás kitenni a pontot.

Nincs más dolgunk, csak hülyének kell lenni... Ez veleszületett adottság, többször is sorba álltunk érte. *Welcome on the middle of the film* – ne feledjük, az ilyen poénokért cannes-i nagydíjat lehet kapni...

Úgy teszünk, mintha a feliratot valóban egy némafilmből vettük volna kölcsön. Hagyunk annyi időt szegény, szerencsétlen, kiszolgáltatott nézőnek is, hogy elolvassa, amit táltunk neki, majd folytatásként bevágjuk Chaplint. Chaplin! Örök kedvenc, tehát örök nyerő poén is egyben. Egy gazdag úr becsapja a háta mögött az autó ajtaját, Charles pedig odébb andalog. A virágáros lány arca...

Vágás.

A virágáros lány arca...

Vágás.

A virágáros lány arca...

Vágás.

A virágáros lány arca...

Vágás.

A virágáros lány arca...

Vágás.

Kimerevített kép. Addig merevítjük, míg meg nem hajtja a derekát. Elöttünk.

Egészen eltorzul a kép. A filmkockát mintha önmagából fordították volna ki. Számítógépen ma már mindennaposak az ilyen nagytítások.

Nem szemcsés ez a kép, az apró kis minőségrontó szemcsék már épületnyi kockákká nőttek. A kép önmaga helyett sokkal inkább hasonlít valami képeslapra: New York by night...

A növekvő kockák már önmagukban is szemcsésekké válnak. A rejtett formák új értékeket varázsolnak elő önmagukból.

A történet folytatódik.

Vágás.

A régi, titói négyzetméterekben mért Jugoszláviának a körülményekhez és az adott lehetőségekhez képest kifejezetten fejlett tájékoztatási rendszere volt, amely Josip Broz halála után is tovább fejlődött. A kelet-európai változások – mindenben egy-egy lépéssel lemaradva a Varsói Szerződés és a Kölcsönös Gazdasági Segítség egykori tagállamai mögött – a kilencvenes évek elején ezt az országot is elérték, az alkotmányból törölték a verbális deliktumot, a sajtószabadság egyre eredményesebben kezdte bontogatni szárnyait. Megjelent a privát, a független sajtó, kialakult a többpártrendszer és az alapítványi támogatások rendszere is működni kezdett.

Slobodan Milošević ezekben az években épp a változások ellenében, a titói életmű szónoki védelmében emelkedett az akkori Jugoszláv Kommunista Szövetség élére, majd Szerbia tagköztársaság államszerveinek legfelsőbb tisztjére. A szövetségi kormánynak egyre nagyobb akadályokat kellett leküzdenie ahhoz, hogy működni tudjon, mégis voltak nagy pillanatai: Ante Marković kormányfő vezetésével ígéretesen induló gazdasági reformokat hajtottak végre, amelyek igen perspektivikusan utaltak annak a lehetőségére, hogy az országot a volt szocialista államok közül elsőként vegyék fel az Európai Unióba. Ez

azonban – mint utóbb nagyon véresen kiderült – csak egy múltó, pillanatnyi lidérc volt, ugyanis hamarosan a fegyverek kerültek vezető szerepbe, sorra robbantak ki a különböző háborúk.

Igazából, akárhogy csúrjuk-csavarjuk is a matematika zúrós rendszerét, az egész történet összesen egy háborúról szól. A történelemből ismert harmincéves háborúhoz viszonyítva ez egyelőre még csak az egyharmada annak, de továbbra is kétséges, hogy a végső számadatok mikor tisztázódnak le végérvényesen, azazhogy meddig tart még ez az egész örület.

Egy igen furcsa, szokatlan időszakként határozhatjuk meg a részben már 1992-től is, de leginkább 1994 és 1997 közötti időszakot a tájékoztatás szempontjából. Egyfajta megfoghatatlan anarchia uralkodott el a tájékoztatásban, amikor egyre nagyobb nyomás nehezedett a független sajtóra, bármit szabad volt megírni, s ugyanakkor semmit sem volt szabad. S a kettősség állapotát csak fokozta, hogy az állami, miloševići médiumok és a független tájékoztatási eszközök szinte egymásról tudomást sem véve ontották az egymásnak homlokegyenest ellentmondó információkat. Az újságíró bármit leírhatott, a szerkesztő bármit leközölhetett, s a rezsिम csak a kevésbé átlátható háttérjátékokban igyekezett gátat vetni a tevékenységüknek – ott azonban igen hatékonyan. Felbérelt bandák támadtak meg független újságírókat az utcán, ellenzéki vezetőket tartóztattak le, politikusok ellen folytak a perek...

Vágás.

A virágáros lány arca...

Vágás.

A virágáros lány arca...

Vágás.

Törvénytelen törvény.

Vágás.

A virágáros lány arca...

Vágás.

No, most jöhet megint az a népviseletbe öltöztetett öregasszony a Tisza-parton a kalotaszegi keserve-sével...

Vágás.

A virágáros lány arca...

Vágás.

A virágáros lány arca...

Vágás.

Adjunk végre nevet ennek a szereplőnek... Mert megérdemli!

Selby B. J. – repülőezredes, a brit királyi légierő (RAF) összekötő tisztje a Jugoszláv Népfelszabadító Hadereg és Partizánosztatok Legfelsőbb Parancsnokságánál. A virágáros lány arca...

Vágás.

A kocsmai verekedések szintjén.

Vágás.

Itt következik a párbeszédék kényszere. Egy mai filmben már nem lehet monologizálni, a dialógusokra, az akciókra kell fektetni a hangsúlyt. Autós üldözések városszerte, két statiszta megsétáltat egy nagy üveglapot, s az előre kiszámított pillanatban a gyalogátkelőhelyre érnek. A zebrán áthaladva az elöl száguldó üldözött keresztültört az üveglap közepén... Elvesztünk!

Talán egy kis szünetet kellene tartani a forgatáson. Kezd már mindenki kimerülni, sorban pattognak el az idegek... Mint a kukorica...

Takaróképnek ideális: az edényben a kukoricapattogatás folyamata... Egy-egy pattanás, egy-egy bomba, belenyúl a fakanál, no ez volt a híd...

Szittyaszar.

Mindenkinek jólesne egy kávé...

Dögerős.

Sajnálom, de ezt a jelenetet újra kell venni. Ugye, nem látott már valamelyiktek valami ilyesmit valamelyik filmben? De tényleg, gyerekek... Akkor csak ki kellene nyisszantanunk onnan. Nemhogy itt napokig kínlódjunk ezzel... Rámegy az egész éjszaka. És a tiétek is.

Living In Oblivion – tudjátok, mi vagyunk most az a film, amelyiket ők egész idő alatt forgatják. Csapnivaló, az is a film címe magyarul... Pedig debil. A fordítás. Nem is fordítás ez, hanem...

Maraton életre-halálra a *Marathon* manból, Veszett a világ a *Wild At Heart*ből, Sztárom a párom a *Nothing Hill*ből...

Nem baj, vevők vagyunk erre is.

Minden eladó, de az már Andrzej Vajda. A tökmag, a napraforgó, a pattogatott kukorica... Eladó. Kicsit szomorkás az árfolyamom máma...

Vágás.

Vágás.

Vágás.

Kár, hogy a filmeknek nincsenek felvonásaik. Hogy a néző kimehessen az előcsarnokba a film szünetében elszívni egy cigarettát. Hogy megtárgyalhassa a szomszédjával, mi tetszett neki, mi nem, szerinte mik lesznek a fejlemények, ki lesz a győztes, fölülke-rekedik-e a jó, vagy hogy egyeztessék, össze tudták-e számolni a hullákat mind...

A tömegsírban ki mennyit gyanít.

Ez lesz majd csak igazán a párbeszéd. A dialóg. A stúdió.

S mit keresnek itt a szittyák a képben? S hogy felüdülésképp együtt, vihogva még egyszer elénekelhessék: „You can't beat the feeling...”

Oltsd el gyorsan a cigidet, a gépész már végzett, kezdődik a második felvonás...

Vágás.

Még csak most alszanak el igazán a fények.

Till the end of the world...

A kép ismét olyan merev, hogy férfi legyen a talpán, aki nem irigyelhetné meg, de nyomban.

Vágás.

Nem, ez nem némafilm, csak valami baj van a hanggal: a mi filmünket adják, mégis a híradók hangjai mennek...

Molnár Miklós

Begorombul a huhogály

A *Bolond Istók életiratai* című kópéregény hatodik levonása

Garas Kálmán felvétele

Molnár Miklós többek közt Elizabeth Gaskell, Mark Twain, Ambrose Bierce, Oscar Wilde, Raymond Chandler, Jacques Derrida, Aldous Huxley, A. A. Milne, Henri Troyat műveinek fordítója; József Attila-díjas. Legutóbbi kötetei: *Bolond Istók bölcsessége* (Magyar Nyugat, 2005); *Vízet mindenki iszik. Mark Twain füveskönyve* (Lazi, 2007); *Az élet titka a művészet. Oscar Wilde füveskönyve* (Lazi, 2008); *Ha velem jössz, veled megyek. Ráhangelés a szufizmusra* (Kairoosz, 2009).

Az „eredeti magyar kópéregény” főhőse dervistáncot jár az életében, az emlékeiben, a nyelvben, a „kelet-európai grammatikai térben”, egyszersmind az érzékfelettiben. Élszámol a bolsevizmussal, a családjával, nemzetével, börtönben töltött hónapjaival, szerelmeivel, „dicsőséges és balga tetteivel és nem-cselekvéseivel”. Folyvást „Isten országát” keresi: aki keres, talál is a végén.

Este hazautazik Kunvásárhelyre, az anyjához. Kileli a hideg, mikor elképzeli, hogy másnap tovább fingatják. Nem attól tart, hogy megverik, inkább attól, hogy a két nyomozó mángorlója közt pépesre puhul a rengeteg dumától; hogy magukba szippantják, és föloldódik bennük. Valami fenyegető gépezet masszív közeledtét érzi, mintha egy készülő, vagy már el is készült kelepce felé szippantódna. Szíve elhomályosul, felülkerekedik benne a félsz, maga alá gyűri az életrajza.

Anyjában metszően éles jogi érzékenységet fejlesztettek ki életük hányattatásai. Páratlan hadiérzékkel és nyomkereső ösztönrel szimatolja ki a világban folyó tengernyi disznóságot. Vijjogva, szétterített keselyűszárnyakkal csap le minden egyes jogtalanság-morzsára. Legyen igazság, és pusztuljon a világ! Életük nem

szűkölködik lecsapási alkalmakban. Giza sokfrontos küzdelmet vív a világgal ellen; a világ persze visszavág. Szinte minden csatáját elveszíti, ám soha nem csügged: vereségei után nyomban föltápáskodik, leporolja a ruháját, villogó szemüvegén keresztül kinézi magának a következő célpontot – és Doña Quijota elszántan, töretlen eszelősséggel új rohamra indul.

Arányérzéke azonban már jóval korábban léket kapott, és ezerszilánkú, szivárványosan tarka arabeszkké repedezett, mégpedig 1945-ben, amikor *(az egyszerűség kedvéért, és mert tudvalevőleg nem tudjuk, és nem is fogjuk tudni, nevezzük így:)* a Megtorlás Rézfaszú Huhogálya – az emberi história kiizzadta kíméletlen, barbár szörnyeteg, aki, ha bűneink miatt gyúl harag keblében, gorombán vagdalkozni szokott, villámaint ásító

nemtörődömséggel sújtva ártatlanokra, merthogy neki az ég alatt minden és mindenki csak szalmakutya – ázsiai hordákat zúdított Gányóvárra (talán a huszon-egynéhány évvel korábban az X kommunisták elkövette, illetőleg a kiszáratva az Y kommunistákon elkövetett gyilkosságok büntetéséül), hogy tatár módra megdűlják a községet.

A politikai tisztok napiparancsban hirdették ki a főhadiszállásról érkezett táviratot: „GÁNYÓVÁRT LIKVIDÁLNI STOP NŐKET RIPITYÁRA KÚRNI STOP ATLANTI-ÓCEÁNIG ELŐREHATOLNI STOP GYILKOLNI GYILKOLNI GYILKOLNI STOP HOLTTESTEKET MEGCSONKÍTANI STOP SZTALIN”. Nagypéntektől húsvéthétfőig tivornyáztak, fosztogattak, erőszakoskodtak, gyújtogattak, pusztítottak, se élő, se holt, se ember, se jószág nem lehetett tőlük biztonságban. Mindenfelé tüzek lobogtak: riadalmas fényükben tetszett meg igazán, mekkora sötétséget hoztak magukkal. Háztetők, kukoricagórék, szérúskertek kaptak lánggra; lécketrecekben csikók égtek, lovak és tehenek sülték szénfeketére a fölgyújtott istállókban. Géppisztollyal lövöldöztek le a hízódisznókat. Ahol búzát találtak, kiszórták az udvarra, leöntötték benzinnel és meggyújtották. A katolikus templomba is betörték, kifosztották a sekrestyét, részegen disznólkodva csúfot üttek a szentségekből. Mintha csak a végromlás pokolból szalajtott hírnökei volnának, beöltöztek egyházi ruhákba, és az apokalipszis zabrált lovain, veszettül kurjongatva és lövöldözve nyargalásztak föl-alá a meggyalázott, rettegésbe dermedt falu utcáin.

– Rohadt burzsujok, szemét kulákok, táncoljatok, baszom az anyátokat, ez a jövő zenéje! Íme, az új evangéliumi politika! *Isten a kommunizmus legnagyobb ellensége, aki hinni mer benne, annak szétverjük*

a pofáját. Nehogy már tiszteljük az őseinket! Az a fasza, ha beköpjük őket. Apám, anyám döögöljön meg! Akivel tele van a tőkünk, azt kinyírjuk. Baszunk, mint a nyúl. Zabrálunk orrvérzésig. Nyomjuk a falmelléki dumát a rahedli ellenségünkről, és sítterre vágunk mindenkit, aki nem fér a bőrébe. Meglovásítjuk mások kérését, szájróját, spinkóját. Davaj!

Tátongó sliccel nyomult előre az ázsiai vérfrissítő kommandó. A krumplit is megbaszták volna, ha el nem gurul. Nem bánták, ha az egyik vége legel is, csak luk legyen rajta ott, ahol kell. Annyszor gombolgatták a sliccüket, hogy a végén az összes gombjuk leszakadt. Akárhány éves volt is az ember lánya, ha a frontharcosok útjába akadt, kénytelen volt görcsös botra támaszkodó rusnya vén boszorkánynak, leprás múmiának maszkírozódnia, ha nem akarta magára gerjeszteni a kangörcsüket, s nem óhajtotta, hogy testnyílásai egy dillettáns módra egybegányolt *bolsoj* vígoperában („A háború már csak ilyen”) vendégszerepeljenek. Ha a részeg szovjetszkij szoldát nem bírta férfierővel, palack, gumibot vagy pisztolycső segítségével fejezte be az aktust.

RENDELET

1. § Gányóvár minden lakója köteles 24 órán belül beszolgáltatni a birtokában levő összes lö- és egyéb fegyvert, az időmérő eszközöket (falórát, vekkert, zseb-, kar-, homok- és napórát), a kárnárimadarakat, a hangversenyzongorákat, valamint a tizenkét és százhusz év közötti összes nőnemű lakost. A rendelet ellen vétőket statáriális úton kivégeztetem.

2. § Gányóváron kihirdetem az ostromállapotot. Este nyolc után szigorúan tilos bárhol tartózkodni.

Koresagin térparancsnok s. k.

Csak lassan, Olvasó! Olyan emberfia is akadt Gányóváron, akinek imponált ez a féktelen, orgiasztikus tombolás; aki magasztalta a nyers, barbár életerő vulkanikus kitöréseit. Abból, ahogy könnyed, laza, a teret mégis energikusan elfoglaló léptekkel meneteltek, a belső szabadságukra következtetett. „Micsoda férfiak! Ilyenek lehettek a Kárpát-medencébe érkező pogány eleink, fehér paripán, bíborpalástban, zeneszerszámmal, dalosan! Kezükben íj, fejükön korona: az apokalipszis lovain nyargaltak győzelemről győzelemre, és mint a csatogó jégeső, félelembe és remegésbe borították Európát!” – írta naplójába. Pár évvel később már kevésbé lelkes mondatok fogalmazódtak tollán: „A sztalinisztáni tényészketrecekéből Kelet- és Közép-Európára szabaduló janicsárhad elmondhatatlan szenvedéseken ment keresztül, elmondhatatlan szenvedéseknek vetett véget, és elmondhatatlan szenvedéseket okozott. A Rézfaszú Huhogály rút tréfajaként Koba janicsárhadai történelmi funkciót töltöttek be: elsöpörték az A rémuralmat, hogy szállást csináljanak a B rémuralomnak. Ez volna hát a történelmi fejlődés, legalábbis szerintük. A ránk szakadt B rémuralomban az a legocsmányabb, hogy az emberek kénytelenek szőnyeg alá söpörni arról szerzett összes fájdalmas tudásukat, hogyan gázolták le az oroszok az országot. A leginkább gerincroppantó, a legjobban lealjasító kényszerűség: hogy száz- meg százezer hektónyi nyál használdik el azoknak az *etiketteknek* a megnedvesítésére, melyeket – nyelvével nyal a nemzet; önföladó, sátáni rituálé – nap nap után a nemrég még részegen fosztogató, gyújtogató, gyermeklányokat és vénasszonyokat is miszlikbe kúró megszálló pállott, bűzölgő seggére

muszáj ragasztgatnunk, elvtársi csók-
kok és ölelések kíséretében: »ÖRÖK
DICSŐSÉG FŐLSZABADÍTÓINKNAK,
A SZOVJET HŐSÖKNEK!« *Rosseb be-
léjük, kegyetlenül unom már, hogy
ők a naplóm múzsái.*”

HA TEKINTETEM A MOSTANI DOL-
GOKRÓL A VALAHAIKRA VETEM,
MINDIG UGYANAZT LÁTOM: TÖRE-
DÉKEKET, VÉGTAGOKAT ÉS SZÖR-
NYŰ VÉLETLENEKET – EMBEREKET
AZONBAN NEM. Ó, BARÁTAIM,
NINCS ENNÉL ELVISELHETETLE-
NEBB! NEM IS TUDNÉK ÉLNI, HA
NEM VOLNÉK LÁTNOKA ANNAK,
AMINEK MÉG JÖNNIE KELL.

A Rézfaszú Huhogály

Az alvilági kanmuriból a legidősbik Istók emeltette lelkészlakban kushadó Öreg Kakasnak és az Istókkal viselő Gizának is jutott egy porciónyi. Rájuk tört két nehéz szagú, bepálinkázott orosz katona – az egyikén fehér, a másikon zöld papi ornátus lígett-lógott ocsmányul loncsosan –, és beszorította őket a spájzba. A papi ruha láttán Giza gondolkodás nélkül *Dicsértesséket* akart mondani, de ijedtében benne rekedt a szó; oltalmazó két tenyérét ösztönösen a hasára szorította.

A fehér reverendás, lila cingulusos muszka az Öreg Kakast tartotta sakkban a géppisztolyával, zöld reverendás, piros cingulusos cimborája meg az asszonyt tapogatta-gyömöszölte, és közben ráncigálta lefelé a szoknyáját irgalmatlanul. Giza és a katona egymásba kapcsolódó tekintetében parázs indulatú, villámgyors és hangtalan párbeszéd pergett: „Baszom az anyád, zsenysina, sok ezer versztányi messzeségből jövök, hogy magamévá

tegyelek.” „Talán tiéd is lennék, ruszki szoldát, ha nem volna itt az uram és parancsolóm. Sajnálom!”

Az asszony fölkapta a csurig teli tejfölös köcsögöt, és teljes erejéből fejbe vágta zöld reverendás támadóját. Az Öreg Kakas, Giza ura és parancsolója azonmód elájult, annyira megijedt. Giza életét s vélhetően Istókét is az mentette meg, hogy betopant a hozzájuk bekvártélyozott orosz őrnagy. Vaszilij Szemjonovics Golicin – Giza és az ocsúdó Öreg Kakas színe előtt – szapora *jób vasi máty, szukije színik* („Baszom az anyátokat, gazemberek!”) közben leszaggatta a katonákról a papi gúnyát, és példásan agyba-főbe dögönyözte, sőt meg is rugdosta a gyorsan kijózanodó két bumburnyákot: a géppisztolyost meg a másikat, akinek tejföllel elegyes vérben úszott a feje.

Megtörténhetett persze az is, hogy mialatt az Öreg Kakas ájultan hevert, Giza megszeplőtlenítése mégiscsak elkövetődött. Ilyeténképp az sem lehetetlen, hogy Istók ekkor fogant, akkor pedig ő nem is Istók, hanem Ivanuska: Bolondoska Ivanuska... Giza is milyen gyakran mocskította azzal – igaz, más anyák is így pocskondiázták akkoriban a csemetéiket –, hogy „Eredj innen, nem vagy az én fiam, muszka asszony az anyád!”, meg hogy „Csak *váltott gyerek* lehet ilyen istenátka! A magyarvári orosz katonai kórházban, ahol megszülettek, nyilván elcseréltek egy ruszki poronttyal!”

Jó néhány évvel később ugyanez a Vaszilij Szemjonovics Golicin – akkor már ezredesi rangban – részegen ráhajtott katonai terepjárójával a szomorkövesdi Gödény-park mellett a járdára, és halálra gázolta Giza apját. *Illendőség és úri elegancia dolga, hogy az ember ne jöttment káplárokkal vagy zupás őrmesterekkel üttesse el magát.*

Török volt a neve, német srófra járt az agya, de jó magyar embernek tartotta magát világeletemben. Az alacsony és vézna, zord és kérlelhetetlen férfiú két lábon járó enciklopédiája volt az Osztrák–Magyar Monarchiából megörökölt hivatalnoki pedantériának, a *hatósági ember* kényszerneuroziszainak. Mindennapjait rendeletek és szabályok kormányozták. Szigorúan kordában tartott asszonyának s három gyermeküknek előírásokat kellett teljesíteniük, megszegésüket büntetéssel, főként táplálékmevонással sújtotta. A családi élet az ő teljhatalmú irányításával, rigorózus napirend szerint zajlott, drákói parancsokhoz, mércékhez, kimutatásokhoz igazodva.

Mielőtt munkába indult, feleségének egy német nyelvű kalóriatáblázat alapján mindig dekára kiporciózta az aznapi nyersanyag-ellátmányt, aztán bezárta az éléskamrát, és zsebre vágta a kulcsot. Nyolc óra munka, nyolc óra alvás, négy óra családi élet, négy óra elmélyült piszmozgás sakkföldványok megoldásával és fabrikálásával, vasárnaponként nagymise – ezek voltak Török Gyula életének tartópillérei.

A korábban harmincvalahány-ezer lakosú városban a háború utolsó évére legalább százezren zsúfolódtak össze. Az orosz offenzíva elől ide menekült jó pár minisztérium, közhivatal és diplomáciai képviselő, ráadásul a Luftwaffe, a Wehrmacht, az SS és a Gestapo is erősen befészkelődött. A szélrózsa minden irányából tódultak a városba a kurvák, fényes rongyaikban és csörgő ékszerekkel mindenütt ott viribetlek a köztereken, mint a verebek, s tépázott lelküket a lotyók védőszentjei, Magdalai Mária és Egyiptomi Szent Mária oltalmába ajánlották. Égbe szökött a női hús ára, a háború utolsó hónapjaiban Szomorkövesd egyetlen gigantikus bordélyvá változott, az oroszok elől

pucoló katonák és civilek vagyonokat megadtak egy kiadós üzekedésért.

Nem sokkal a Sztalin generalisszimusz vezényelte területfoglaló hadak rohama előtt a 15. amerikai légiflotta B-24-es *Liberator* bombázói már csináltak egy jó kis előfölszabadítást („Ha a vadnyugati pioníroknak lettek volna bombázóik, mennyivel könnyebben *pacifikálják* az indián terroristákat!”): egy márciusi vasárnapon (szeles, de verőfényes, tiszta idő volt) a déli harangszó után a 80-100 repülőgépből álló kötelék négy hullámban úgy meghintette Szomorkövesdet 500 és 1000 fontos rombolóbombával és 100-250 kilós aknabombával, hogy háromszázan szörnyet haltak, több száz épület porig omlott. Bevetés közben a pilóták az amerikai légierő indulóját énekeltek:

*Sokkal többet tudunk a háborúról,
mint a békéről,
sokkal többet tudunk a gyilkolásról,
mint az életről,
úgy bizony.*

Török Gyula pénzügyőri főszemlész jobb és bal oldali szomszédjának házát is eltrafálták, a város négyezer-valahányszáz épületéből ezernél is több súlyosan, kétezer-valahányszáz könnyebben megsérült; beomlott vagy elpusztult jó néhány iskola, a székesegyház, a ferencesek temploma, a Püspökvár, az evangélikus templom, a közkórház, a városháza, a megyeháza, a kultúra palotája, a motorgyár, a szövőgyár, a MÁV épületei és műhelyei, a vasúti felüljáróhid, a villamos erőközpont, egy víztorony, a Nemzeti Bank, a főtéri közvéce és tizenegy bordélyház. A *Liberator* likvidátorok kibombázták a temetőből a holtakat. Kifordultak sírjukból az ősök, és rettentő átkot szórtak min-

den ivadékukra: – Ebben a városban soha ne legyen nyugtotok! Soha ne találjatok ki egyirányú utcáitok labirintusából! Nyomorítson meg benneteket egy álnokul és cinikusan *fölszabadulási emlékműnek* titulált pokoli beton-szörny! Téboly csikorgassa az elméteket! A lelketeket eméssze civódás és gyanakvás, aljasság és alantasság, elvetemültség és káosz! Valamirevaló gondolat soha föl ne szárnyalhasson a közbárgyúság dágványából!

Török urat 1944 júniusában följelentette valamelyik szomszédja, mert Auschwitzba deportált honfitársaitól ingóságokat vett át megőrzésre, abban a hiszemben, hogy *ez emberfölkötti etkölcsei fegyvertény*, kiderült azonban, hogy cselekedete szörnyű vétekként is definiálható: *zsidóvagyon mentett*, ezért letartóztatták, a megőrzésre átvett értékeket pedig – 43 méter szövövetet, 111 méter vásznat, 45 méter selymet, 55 méter kartont, 14 méter bélésselymet, 4 kiló teát, 9 kiló babkávét, nagy mennyiségű dohányárut, 20 kiló pipereszappant, 23 pár női harisnyát, 50 orsó cérnát, nyakékeket, fülbevalókat, köves gyűrűket, órákat, szőnyegeket, étkészleteket, 10 üveg bort, 1 mázsa disznózsírt, 30 kiló füstölt húst, 1 mázsa kenyérlisztet, 1/2 mázsa kukoricalisztet, valamint Jókai Mór összes műveinek jubileumi díszkiadását – elkobozták tőle, és a rendőrhatalóság illetékes büntetőbírája 600 pengő pénzbírságot rótt ki rá.

1951-ben az immár nyugdíjas pénzügyőri főszemlészt megint följelentette valaki: ezúttal azért, mert a Hortobágyra deportált osztályelleneségektől vett át ingóságokat megőrzésre. Erről a megint csak emberbarátinak hitt cselekedetéről meg az derült ki, hogy a szocialista világrendet próbálta vele alapjaiból kiforgatni: *kulákvagyon mentett*. Letartóztatták,

a megőrzésre átvett értékeket pedig – két dunyhát, négy párnát, nyolc lepedőt, egy lekvárfőzésre használt nagyobb fazekat, két sövénynyíró ollót, valamint egy pakli meglehetősen viseltes magyar kártyát – elkobozták tőle, és az Államvédelmi Hatóság illetékes büntetőbírája tíz év szabadságvesztést rótt ki rá; fia többszöri közbenjárására négy és fél év után szabadon engedték.

Az osztályellenség akár a deportálást is megúszhatta, ha a lánya vagy a felesége hajlandó volt megszálló tisztek vagy ávosok macájává szajhulni. Túlon túl sok választás nem adódott: kitelepítés / börtön / nekimenni az osztrák határnak / elkurvulás / víz alatt leúszni a Dunán Jugoszláviába / átillanni a másvilágra. Török Gyulának történetesen a fia szajhult ávóssá.

Történt egyszer, hogy a nyugdíjas pénzügyőri főszemlélsz hazafelé tartott a piacról; 1956 nyara volt. Őlében hatalmas görögdinnyét cipelt. Egyáltalán nem vallott rá, hogy görögdinnyét cipel az ölében. Kissé megszedíthette a történelemnek mondott eszelős vagdalkozás és hebegés („Történelem – micsoda ocsmány alibi!”): városának miszlikbe bombázása, államkötvényeinek teljes elértéktelenedése, kisebbik leányának Nyugatra menekülése, fiának berukkolása a politikai rendőrséghez, a német után az orosz megszállás, négy és fél évig tartó rab-sága.

Talán életében először ragadtatta magát olyan könnyelműségre, úgyszólván kicsapongásra, mint a görögdinnye-vásárlás. Füttyörészni aligha füttyörészett, mivelhogy a füttyörészést a magaszórú nyugdíjas főtisztviselő utcai viselkedését szabályzó etikett szigorúan tiltotta. Enyhén kilendülve életének megszokott kerékvágásából, szinte a járda fölött lebegett. Egy há-

romlépéses mattföladványon spekulálva, kissé kelekótyán lépdelt a dinnyével, mely szárnyas bombaként, ellenállhatatlan erővel repítette a halála felé. „Gott sei Dank, megvan! ✨ F4! Hát persze!” – ötlött föl benne a frappáns megoldás, mielőtt meghalt, azazhogy megtisztult lélekkel, az üdvösség állapotában belépett Isten jelenlétének teljességébe, az orosz katonai terepjáró kerekei alatt vele együtt kiszemvédő két földigiliszta, négy csiga és huszonkilenc hangya társaságában. Kiloccsanó agyveleje összekeveredett a görögdinnye vörös belével.

Ha ettől sem válik ezeregyéjien meseszerűvé Giza világészlelése, ugyan mit kezd önmagával, mit kezd földhözragadt valóságérzékével az elkövetkező években? Hogyan éli túl mindazt, ami őrá, a családjára, a házajára, a nemzetére zúdul? Miként lenne különben ereje hozzá, hogy az Öreg Kakast egyszer csak faképnél hagyva (de hiszen *mindig is* faképnél hagyta: például az orra alá, *zum Trutz* pápistának nevelte mindhárom fiukat), egy évtizedig tartó háztartásbeli pokoljárás után, egyszer csak a hóna alá gyömöszölje a gyerekeit, egy tanyai iskolába költözzön, és újra tanítói munkát vállaljon? És neki, Istóknak hogyan adhatna majd olyan káprázatos jó tanácsot a rendőrségi kihallgatása utáni estén? Ekkor fogamzik meg Gizában ugyanis a zseniális éca: Istók utazzon a fővárosba, és arra hivatkozva, hogy őt, Mindszenty hercegprímás – családi körben, az Öreg Kakas aknamunkája, csak Álszenty Joe – unokaöccsét, halálra keresi a politikai rendőrség, kérjen menedéket az amerikai nagykövetségen.

Giza a szájába rágja, mit kell mondania. Ellátja intelmekkel meg némi pénzzel, és bemagoltatja vele Kana-dában élő húga címét; ez a hamu-

ban sült pogácsa. Aznap éjjel Istók megsemmisíti személyi igazolványát, a pártállam általi kisajátítottságát tanúsító gyűlöletes bárcát, és ahogy megpirkad, útnak indul.

*A selymes arcú Apolló még alig terítette széjjel szépséges hajának aranyszálait a kunvásárhelyi marha-legelők birkaganaj és tehénfos szep-
lősítette ábrázatára, a hajnal alig mutatta meg magát a halandóknak a város porlepte ablakain át, midőn alsó- és felsőfelhőkakukkvári Bolond Istókfi Istók előtűsténkedik a paplan alól. Fájintos selyemalsót húz magára; rendes garabonciás nem vág neki csóré seggel a világnak. Vasalt ing, velúrzeke, pantalló, fényesre pucolt rövidcsizma, széles karimájú fekete nyúlászor kalap. A bajszát is megpö-dörné, ha volna bajsza. Becsúsztatja a csizmaszárbá a rugós kését, az apostolok lovára pattan, és megkezdi nevezetes utazását.*

Vonatra száll, de csak félútig vált jegyet. A törkölypálinka-leheletű jegyvizsgáló leleplezi lógási szándékát. Obsitos katonai igazolványával igazolja magát. Lebukása láttán egy hiányos fogazatú, börtönviselt néni kiterjeszti fölője soványka szárnyait, és nógatja erősen: lépjén olajra, de szaporán, mielőtt a flúgos sínbohóc odacsődíti a zsernyákokat!

Fleprijét a kalauznál hagyva, Istók leugrik a lassító vonatról. Látványosan aláhengeredik a töltésen, aztán föltápázkodik és leporolja a ruháját. Egyelőre roppantul meg van elégedve magával. Autóstoppal jut el Budapestre. Újra meg újra átcsócsálja magában, amit anyja a szájába rágott. Jó sokáig gyűjti a bátorságot, hogy be merjen menni az amerikai nagykövetségre, vagy hogy egyáltalán el merjen osonni a követség előtt posztoló fakabát mellett.

Ekkor már üldözött vad, törvényen kívüli kóbor lovag. Legalábbis ebbe a tudatba ringatja bele magát, mint korábban és később is számtalanszor. Azt játssza, hogy lebeg mindenek kívül, totális fenyegetettségben, nevenincs, parttalan iszonyatban.

Fölhaladva végre a nagykövetség lépcsőin, égő orcával, halkán és tétován előadja a portán trónoló titkár-nőnek a bemagolt mondókát, vagy inkább a mondóka szinopszisát. Szíve nem is a torkában: a nyelve hegyén dobog. Álszenty Joe-t, aki 1956 novemberében a nagykövetségen lelt menedékre, s azóta is egyfolytában ott dekkol, nem meri szóba hozni – szemérmességében, a színpadiasságtól való irtózásában, főként pedig azért, mert megszeppen a nőtől. Túlságosan jó nő; Giza erre nem készítette föl.

Istók úrfi tapasztalatlan és védtelen; a lányok mulyának tartják. Tizennyolc éves, nővel az *anyján kívül* nem volt még dolga. Meztelen nő is csak pornóújságban látott, meg az apja könyvtárának nőgyógyászati fóliánsaiban. Szülőanyját viszont naponta láthatja pucéron. Lumpen körülmények közt, vérfertőző nyomorúságban élnek, Giza előttük kénytelen mosakodni a lakás egyetlen fűthető helyiségében. „Ne bámuljatok, mocskos molnárvérű csirkefogók!” (Nem is bámulnak: zavartan lesütögetik a szemüket.) Nagy, telt, fehér melleit sűrű tenyérlapátolásokkal lögyböli, a padlóra tett mosdótál fölé guggol, és hosszasan mossa a fenekét meg a szemérmét. Mindez annyira természetes és mindennapos náluk, mint egy szelet kenyér megkenése zsírral.

A Himalája déli előhegységeiben élő Sákja nemzetségbeli Suddhódana király felesége, Maja, egy ünnep alkalmával ön-

megtartóztatásra tett fogadalmat, és arra kérte férjét: ne közeledjen hozzá szerelmi vágygal. A következő éjszakán azt álmodta, hogy testének jobb oldala felől egy fehér elefánt hatol a méhébe. Tíz hónapos várandósság után, Lumbini falu ligetében – körben mindenütt asóka-virágok pompáztak, s a királynő gyönyörködve nyújtotta kezét egy ág után –, április nyolcadik napján szülte meg fiát, Gautama Buddhát, és néhány nappal a szülés után meghalt, mert a drága edényt, mely a Buddhát születése előtt magába zárta, soha többé nem volt szabad világi célra használni.

Évekig járt Majával, egy kis gimnazista lánnyal. Osztálytársak voltak; kamaszos egymásba zuhanással néha órákig csókolóztak. Maja soha nem engedte meg neki, hogy levetkőztessen, hegyes kis mellét is alig hagyta megfogdosni; igaz, Istók nem is nagyon erőltette. A feszes testű, nyúlánk parasztlány konokul őrizte a szüzségét, így aztán Istókét is konzerválta. Nem spontán elhatározásukból történt így, hanem mert rájuk erőszakolta tilalmait, fortélyos büntetésekkel illegáltságba szorította gyöngédségüket a nekrofil kultúra (már ha Majában munkáltak ilyen – hajuknál fogva előráncigált – ideologikus okok; nyilván másvalakinek – a majdani férjurának – őrizgette magát, nem Istóknak, a felhőzabáló rajongónak). Istók úrfi gyámoltalan volt, talán félt is a közösüléstől; Giza rajta tartotta kezét a farkán. De ő azért úgy érezte: Maja tökéletesen átadja neki magát, teljesen övé a simogatásaiban, a csókjaiban, gondoskodó figyelmében.

– Ha visszatérhetnék abba az erőszakon túli, szabadságot termő világba, amibe az ő szerelme vezetett be, jelentem, úgy itt hagynék csapat-papót-papírt, hogy csak úgy porzana!

– Ohó, barátocskám! Miféle szabadság? – kérdezi Karaffa százados. – Még hogy szabadság! Az élő anyag sajnos intelligens. Minden egyes sejt, sőt az egész kozmosz eleve intelligens, tehát *nem szabad*, mert ahol intelligencia van, ott növekvési-zabálási-térítési-szaporodási kényszer van, ott szabadságról szó sem lehet, ne is beszéljünk róla. Talán az ásványok szabadok – mondja a százados. „Az elnyomás körmönfont igazolása?”, tűnődik Istók.

A homoerotikára nevelt, önmagába szerelmes Istók félszeg tehát a magas pult mögött ülő bomba nővel szemben, állandó készenlétben, hogy a legcsekélyebb kihívásra agresszióval válaszoljon, amit százszor is megbánna utóbb, fölböfögné és újracsócsálna, próbálná kiokádni, széjjelmázolni, másra, például az anyjára hárítani, vagy – végső soron – papírra kenni. Rettentő ügyefogyottnak érzi magát, fontoskodó pojácának, aki melodramát kanyarít egy szellentésnyi nihilből. Istók sosem kért még politikai menedéket, gőze sincs a dolog etikettjéről és technikájáról. És egyáltalán: kérní! Micsoda gyalázat! Kitevődni a visszautasítás szégyenének! Fölrobbantani, föl kéne robbantani az egész mindenséget, hogy soha senkinek ne kelljen többé fölsülnie visszautasított kérésével, eloldalognia fortyogó szégyenével, hogy ég és föld mind csak az ő szégyenét visszahangozza, a tárgyakban gúny, a tekintetekben erőszak...

A bombázó ridegen végighallgatja, majd kategorikusan kikoszorazza.

– Menedéknyújtással nem foglalkozunk, fiatalember.

– Legalább azt mondja meg: melyik követséghez forduljak a problémámmal?

– Azt nem tudom, fiatalember, de fölolvashatok magának egy részle-

tet Széchenyi István *Önismeret* című művéből. „Miért képzeljük és festjük Krisztust különösen szép embernek képében? Mert oly kimondhatlan szép lelket, mint volt az övé, nem tudunk gyanítani rút, hibás testben. S Krisztus szépségét miért nem képzelhetjük és miért nem festjük mint egészségtől pezsgó gladiátort vagy atlétát? Mert minden csepp vérünkben nyilván érezzük, hogy Krisztusban nem a testi erő és nem a testi egészség volt a fő tényező és a legbecsesb kincs, de ennél valami az Istenhez sokkal közelebb járó: lelki tisztaság és egekbe emelkedő tündöklés.” Ha jól figyelt, sok mindent megértett. Viszontlátásra!

Évekkel később ismeretségbe veredik Anikóval, a követségi titkárnővel. Persze a nő nem emlékszik Istókra, miért is emlékezne a fekete nyúl-szőr kalapos süvölvényre, aki szellemi elnyomásról, rendőri üldözésről meg politikai menedékjogról hebegett neki rettentő egzaltáltan; hasonló alakok nyilván naponta kellemetlenkedtek neki. Istókban nincs hajlandóság útba igazítani a nőt életének erről az igen-csak szégyellt epizódjáról, ismeretségük előbohózatáról – egészen addig, míg Anikó lakásán le nem fekszenek egymással. Az ágyban, két szeretkezés közt meséli el a történetet. Majd elpusztulnak neveltükben, kis híján beszakad alattuk a pamlag.

Megszégyenülten, lilult fejfel oldalog el. „Jaj, anyám, add el a házad!” Egyfolytában attól tart, hogy követik. Igyekszik lerázni képzelt üldözőit, utcasarkokon hirtelen befordul, átjáróházakon vág át, kapualjából leskelődik ki. Csak azért is csap egy görbe gyereknapot! Beül egy moziba, a pocsék filmnek *Minden kanári ártatlan* a címe. Kimegy az Állatkertbe, később a Gellért-hegyen ógyeleg. Éjszakai villamosokon végállomástól

végállomásig utazva, szaggatott alvásdarabokból férceli egybe az éjszaka rongyszőnyegét.

Hajnalba szétfázottan, reményvesztetten a Keletiben köt ki. Egész délelőtt a kultúrváróteremben gubbaszt. Föl kéne kapaszkodni, ahogy Hanák Tibor is csinálta, a bécsi gyors alvázára, vagy lecsavarozni a vécében a mennyezetlapot, és elbújni a vagon tetején, de nincs hozzá csavarhúzója; a rugós késével meg se bírja mozdítani a francos biszbaszokat.

Délben személyvonatra ül, megint csak félútig vesz jegyet, és simán elbliccel a végállomásig.

Tobzódik a bosszú. Látnom kell az üldözés elképesztő méreteit. Takargatják, ám az egész világ lassanként megtudja. Követségi menedékhelyemen imádkozom a nemzet kivégzett, deportált, menekülésre kényszerített elejéért. Fajtámbéli Istók öcsémet is mementómba foglalom.

Kunvásárhelyre autóstoppal, éheesen érkezik. Anyját nem találja otthon: magával vitte a lakáskulcsot, Csurgóra utazott, ahol Istók öccse tanul abban a középiskolában, amelynek a legbujdosóbb magyar volt a névadója; a kisebbik öccse az ország másik felében, Sárospatakon jár gimnáziumba, ahol egykor Cicmóric Zsigát is meg-rántották németből, görögből és latinból. Szeretne levetkőzni és átöltözni. Álkulcsot kér a barátjától, Tormás Léliantól, közben beavatja a vele történetekbe; Lélian már másnap mindent aprólékosan jegyzőkönyvbe susog.

Napszállatkor a Vörös Kanári utcán slattyognak éppen, amikor a rendőrjárőr ráismer, és mert Istók ellen országos körözést bocsátottak ki, tüs-

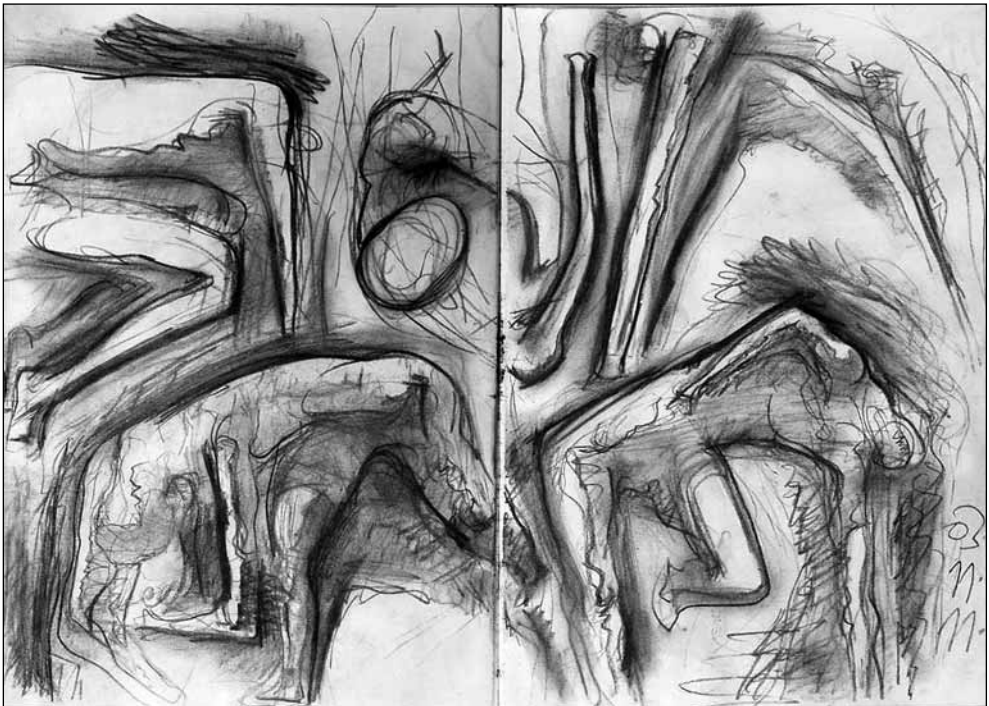
tént le is tartóztatja. Be jó, hogy átöltözhetett, s most ünnepi öltönyben, csokornyakkendősen vehetik őrizetbe! *Beszipkázódní másként nem is ildomos, úriember ád az ilyesmire.*

Tőszomszédságukban jegyzőkönyvezik a letartóztatását. Csuklójára bilincset kattintanak, kísérője leállít egy teherautót, föltuszkolja a vezetőfülkébe, a motorház tetejére, ő maga az anyósülésre telepedik, és beszállítja Istókot a megyeszékhelyre. Útközben alig esik szó. A sofőr csak egyszer szólal meg:

– Biztos úr, megkínálhatom a fiatalembert cigarettával?

– Nem! – hangzik a vakkantás a rendőrsapka alól.

Este tíz, mire beérnek. A levegő fojtogatóan meleg; tele az ég szepegő csillagokkal. Karaffa százados elvtárs Istók arcába köp, és őrjöngve szidalmazza. A rendőrségi fogdán anyaszült meztelenre vetkőztetik, elszedik és átvizsgálják minden holmiját. Nem kapja vissza a szemüvegét, elveszik a nadrágszíját, a cipőfűzőjét, cipőjéről lepiszkálják a spiccvasat, alsónadrágjából kiráncigálják a gatyamadzagot. Hetvenkét órára szól a letartóztatása, ezt aláírásával kell tudomásul vennie. Parancsra megfürdik, ágyneműt vételez, és éjjel tizenegykor elnyúlhat a neki rendelt magánzárka deszkapriccsén.

Vasadi Péter

Csönd-zóna

Magamon hordom, mint
könnyű köpenyt, áttetsző
lebegést, mely túlleng
fodrozódva síkon, hegyen,
s tornyot, villanyoszlopot,
kazlat beföd, lépteket,
zsivajt, bőgést, dörgő
motort, csörömpölő menet-
oszlopot, baltacsapást;
farönk hasad, s vastag
gyökérre sújt a fényes él;
e csönd el is homályosít,
bár forog a mindennapi
őrület tovább, de mint
a néma filmben, csak
surrogását hallani,
s egyszer majd azt se;
akkor megértjük: igaz
történetünk elsötétítő
haragban a csönd föl-
építése volt, hiába, hogy
a Konok Agyasság villámot
táncoltatott törekenyen
megrajzolt testen, tájakon,
egyet, tízet, vakító izzás-
köteget, hogy még a levegő
is lángra kapjon; s akár
Goya örültje, ni, eltátott
szájjal élvezte is a
történelmi rövidzárlatot.
Angyal jön majd.
Madársuhogással jó sereg.
A csönd-zóna leplét föl-
röpteti, s ékes mozdulattal
az ég alatt sarló-kapát a
földre vet, hadd saraboljon.

Kint, bent

Itt ácsorgok, s már mióta
 ebben a kalapács-nehéz
 kulcsra zárt kapuban,
 hogy bemehessek, végre;
 Ferenc is így tapogott,
 s várakozott a hóban.
 S egyszer csak hallom:
 Miért csuktátok rám,
 fiúk, ezt a karantént?,
 kiáltja bentről a Bárány.

Többet tessék pihenni

Na-igen, persze, tudom.
 Jól is esik leheverni.
 Csak ne volna az a
 fekvőhely, bárhol van,
 s bármilyen, nyikorog
 vagy olajozott rugókon
 huppan, csak ne volna
 a semmi
 domborodó melegágya.

Sejtelem

Ahogy forgattam, s kezdtem
 benne lapozni előlről
 hátra, hátulról előre,
 s itt is, ott is bele-
 mélyedtem, s rövidesen
 be fogom tenni, szóval
ezt az egészet, alig-
 hanem félreértettem;
 de nem akárhogy,
 mert – tökéletesen.
 Akkor pedig ellenem
 hiába kapálózik:
 a magja vagyok.

Nagy Zorán

NON – SZENSZ

(Montázs Szentkuthy Miklós:

Narcisszusztükre című regényéből)

Irrealitás-teljeségem zöld
Áldozati füst az éjszakában...
Realitás-teljeségem kába – –
S kútfőm mélyén párolog a váram...

Sötétnek láttam minden szerelmet:
Ellenkező erőkkkel fonnyadtak
Világ-okádó paradoxonok* – –
Erkölcsei ájulás a tudatban...

Az árulás módosított viszony:
A szeretet karikatúrája.
Nagy hiány-tánc, kapzsiság-vízió – –
A lét butító túl-áradása...

Nihilre-mázolt fogalmainkban
Megfoghatatlan igazság csapkod.
Kígyózó formák, vak anarchia – –
Ügyes udvarló a *paradoxon...

(Ami nem maga az igazság, az
Nem tudja az igazságot mérni...
Aki maga az örökös kétség – –
Az önmaga meglétét is kétli...)

Ósi anatómiám flórája
Organikus szabadkőműves-lét...
Vér-sejtjeim betegség-tájképek – –
Éjszakámban a hormon-erjedés...

A Non: az abszolút szükséztelenség.
Plazma: semmi és valami teste...
A szépség formáiba fulladni – –
Tátott száj légzés-merevedve...

A virág kontúrjai elvontak,
 Bonyolult rajzú füvek: költészet!
 A maszk pillanatnyi lüktetése – –
 Szeszélybe mártani az egészet...

A Non: minimumnyi emberszerű.
 Nem egyszerű ön-ornamentika...
 Kesztyűben táncolni (éjszakában) – –
 Valós tudásod anti-logika...(?)...

(Aki maga az örökös kétség – –
 Az önmaga meglétét is kétli...
 Ami nem maga az igazság, az
 Nem tudja az igazságot mérni...)

* * * * *

Kivonat(ok)

(Montázs Füst Milán: Hábi-Szádi
 Küzdelmeinek Könyve alapján)

Ez mind én voltam egykoron. Az ön-rokon.
 Schöndorff úr, Borzippai, avagy Hamuján,
 Gracián, vagy akár Naszr ibn Takkár – s Lokmán...
 Ez mind én voltam – s az „erkölcsi praktikum”.

Hízalgés – kérkedés – csábítás – áhítás...
 Merénylet (mindez) az önuralom ellen:
 Kegyesen kellene lenni kegyetlenek...
 Az ember újra meg újra állat, aztán:

Megtér (hi, hi): advocatus diaboli...
 De kérdem én, jó filozok horkolásban:
 Hogyan kell érvényesülnünk a világban? –
 Schopenhauer sem volt rest lerugdosni

Egy öregasszonyt, mert az túl sokat jártatta
 Az ajtó előtt a száját, miközben Ő
 Etikus műveinek mélyén merengő,
 Principium(ok)ba mártott pennáját nógatta...

Az ízléstelenséget bizonyítani
 Nem lehet. Mert az ízlés (kis) birodalma
 Zárt ország. – Émelyítő célzásokkal a
 Női test titkairól... – Ilyen „lírai”

A mocsok (is), ha buta fráter akarja
 Gátlástalanul (poézissal) föltárni,
 Végző marhaként: vágyát analizálni;
 Ám így, mintha csak kérődzés-genny fakadna...

Az igazságot mindig a megismerés
 Útján akarják... A régi eredmények
 Képlletté porosodnak; puhul a lélek –
 S a „lényeg”: önfelemésztő, híg csevegés...

A lelkek merev formái hipnotikus
 Ragaszkodáshoz, makacs, rút – és földéhes
 Sértődésekhez hasonlatosak. – Téves
 Kikötőben (mondjuk: ez gusztus) misztikus

Lehet süllyedő-égő hajóra szállni... –
 Ez is olcsó gusztus, mint cékla-lé vérrel –
 (S) mondom mindezt halálos keserűséggel:
 Méregkeverés közben harmonizálni... (?)...

A lény: saját hasznára formálja magát...
 (Vegetatív szisztémát vesz át a tudat...
 Gondoskodás – rombolás: mutatnak utat...)
 Megrázó az üldözés: mű-nyúl és agár...

Az esetlegesség megvetése: hiba.
 Nem „egységes” a pusztulás – s nincs egységes
 Gondviselés... De az egyén: az „fenséges”... =
 Pompás hibáidat ne áruld el soha... (!)...

Koch Imre

Virtuális mezők

1.

folytatása vagyunk a térnek
majd eloszlanak a kételyek
az élő hús illata
elvegyül más
ismerős illatokkal
a forró kátrányéval
a fölhasított farönkökével

2.

későn értettük meg a nyár szándékait
mely nászra kelt velünk

még gyermekként
egy hársfa lombjai között
ölébe zárt
amint a vér melege átüt
fájdalmat nem érzünk
mindenem a tiéd mondta
de a menedéket
melyre leltünk
azóta hiába keressük

Kísértés

az asztal ugyanott áll
kitöltve rajta
ugyanúgy
a pohárban ott a bor

most felemelhetnénk
ugyanazzal
a mozdulattal

Horváth Bernadett
arról, ami láthatatlan

*„...s csak ekkor látod, hogy mi, honnan, hová
vezet, mert idővel minden láthatatlanná
válik...”*

(Dunajcsík Mátyás – Néhány szó a ragaszkodásról)

megfigyelhető volt
az öröklött mechanizmus
amikor nyelt
behunyta szemeit
átadta magát
teljesen
a gégefedő zárult
a hideg víz
átjárta egészen
eltűnt a pohárból
az átlátszó jég
szervezetébe került
és már nem egy pohár
jég volt hanem
víz és nyál és sav
és a vérkeringés volt már
ez a pohár jég
lett a vér-
keringés
és nem veszett el
csak átalakult

impresszió

vetetlen ágyban fekszenek
 az egyik lelke szakad
 a másik simogatja
 egyiknek sem
 másiknak sem kell
 már fény
 [[[az idő bezárul]]]
 nem tágul tovább
 el – fá – rad...

írni, hiába

felhókhöz írt versekkel fűtök
 be ma hab könnyű
 meleg s ég
 járja át a
 tere t pár
 per c és
 új ra
 fá zom
 nem értek ti semmit dddiiiiidd
 deeeeeerrrrrrrrgggggggeeeem
 felhókhöz írt boldog versek

Nyerges Gábor Ádám

A Muszájkatullusz

Vörösnek

Ha ez egy szerelmes vers lenne
 bizonyára kívülről haladnék és felülről lefelé
vektorirányban, ahogy herpeszes múzsák csókjaitól ihletett
 antik lelkű oktatóm tanácsolta (nem mellesleg költőtárs is)
 nyilván a hajadnál kezdeném mivel amúgy se tudok betelni vele
 vö. minden második versemmel, tényleg mind a hajadról szól
 aztán elidőznék a szemednél is megint csak azzal szekálnálak
 hogy mennyire nem illik a hajadhoz és *deténylegmérmemzöld*
 megjegyezném hogy az orrod alakjában meg van valami
 veszedelmes intelligenciát és csökönyösséget sugárzó
 és nem feledkeznék meg az álladról sem ami kétségkívül kicsit arisztokratikus
 (biztos a nyakadról is írnék valami baromságot)
 a melleidre természetesen csak erőltetett
 szemérmes utalásokat tennék a költői hagyományokhoz híven
 (meglepő hogy mennyire idétlen metonímiákkal vagyunk képesek körbeírni hogy
)
 és itt megállna a vers.

a múzsáknak természetesen nem lehet jó seggük vagy ilyesmi
 hogy egyébről már ne is szóljunk

de mindenekelőtt sürgősen leszögezném hogy
 hogy természetesen mindez persze mit se számít

és ezen a ponton csábos démonból szűzies nimfává léptetnélek elő, Lesbia
 bár e témában nagy elődeim is tudnának mit mesélni
 de mindezeket *tudományos jellegű vizsgálódásunk köréből jelenleg kizárva*
 figyelnék tovább

és írnám hogy *hangod csilingel a szélben, lépted nyomán virágba borul a föld*
 ja meg hogy *szelíd galamblelked és tündérkezed érintése* holott te hívtál engem Tündérnek
 és különben sem úgy

de mi már csak ilyenek vagyunk mind
 egy jobb metaforáért apánkat is eladnánk
 (ti. anyánk már két vers óta a zaciban vár)
 egyszóval elkennénk a történeti hűséget

te meg itt már rég fintorognál
 (na látod a fintorodat külön imádom)
 és közölnéd hogy száraz hosszú erőltetett
 és különben is minden versem ugyanolyan

pedig csak ez az ez az szólt igazán rólad.

Kutas József

Kételtűek tánca

„jaguár, zebruár, márcicus,
háprilis, májuhs, sünius,
sülius, langusztus, fecskember,
koltóber, novámpír, cetember”

Morgenstern: Miként jegyzi meg magának a bitógyermek a hónapok neveit

Hideg szél süvített végig a lápon. Az őszi kocsiszínbe húzódó, kefehajú Frem, aki nem viselte el az emberi társaságot, azt álmodta, hogy valami szörnyű lény húzza végig meztelen arcán a nyelvét. Fölemelte kezét, hogy letörölje az iszonyatot, de közben álma tovább ragadta: nyugodt, kék hullámokat paskoló öbölben terelgette lyukas fenekű ladikját.

Frem fölött bolondos, éjszakai csokrokat bontott a hold, akár egy sápadt vőlegény, és szertesét szórta a lapos házikók náddal szegett gyékénytetején. Felragyogott a zöldön a gyémánt kegyetlen-vérszomjas szeme, míg Frem, a félnótás halászfű kitalarózva borzongott boldogságában. Újra a nyílt tengeren hajózott, messze a mocsárba mélyedő falutól, messze a hétköznaptól; önmagától is messze.

Az erős szél – miként az öregbölcsök megfigyelték – ősszel *mindig* az ingovány felé fújt. S hogy ennek mi volt az oka?

– Aklujj szívja be a levegőt. Ilyenkor megrészegedik a rőzsetűztől, a rothadó gyümölcs illatától és a ti dalaitoktól, ostobák. Aztán csodálkoztok, ha egyik-másik legény elvész a süppedékben – ezt az egyik öregbölcs mondta, csak úgy, a szája sarkából, és beledobott egy marék nyers fűvet a

furcsa, háromszögletű lángokat építő tűzbe.

Ez az öregbölcs nem engedte, hogy Fremet feláldozzák Aklujjnak, a láp láthatatlan királyának.

– Bújjatok el a tölgyesbe, ha féltetek – tette még hozzá, noha ő is tudta, hogy ilyenkor, amikor néhány kurta hét választja el a falut a téltől, minden perc kétszeresen számít. Egy most elszalasztott óra a fagy és a hó időszakában a haláltól való távolság mértéke lehet.

Egy fán hagyott gyümölcs; a feledékenységből partra nem vont varsa vagy földben felejtett yucagyökér – néha ilyen csekélységeken múlik az élet.

A halál akkor jön közelebb, ha hívja az ember, mondta még az öregbölcs, és nem szólt többet. Takarékoskodott az erejével ő is.

Az őszi láp most néma volt. A magasabb szárazföldi területek szinte beágyazódtak abba a jellegzetesen földi feketeségbe, mely a felismerhetetlen növényzetnek volt sajátja, s mely valami ősi, megfejthetetlen fenyegetést sugallt. A mocsár sima testét egy-egy csonka-bonka fa eldeformálódott fegyvere ütötte át, és ezen a különös, csillogó vérten most a hold járta tükörtáncát.

Aklujj király, így az öregbölcsök, ugyanúgy fél a téltől, mint mi, embe-

rek – fenéig fagynak be a vizek, az élet lustán lohol a sziszegő ködben, mely beburkolja a huhogó fényeket dadogó tájat –, ezért az ősz számára az utolsó lehetőség, hogy telítöltekez-zék lélekkel.

Frem megfordult. Egy ideig moz-dulatlanul hevert, félig nyitott sze-me az ócska fészert fürkészte, sze-me fehérje halcsontként csillant, majd (minden figyelmeztetés nélkül) hají-tott magán néhányat, felnyögött, és hadonászni kezdett.

A kefehajú, vézna legény úgy mar-kolta a levegőt, mintha egy vágta-tó ló kantárja után kapkodna vagy zuhantában akarna megkapaszkodni valamiben. Torz arca hol belesüllyedt a fal mentén terjengő árnyékba, hol kiemelkedett: eltávolodott a biztos kikötőből, és álma Aklujj egyik el-átkozott posványába vetette, ahol a ladikot gonosz erők lódítják erre meg arra.

A szél hirtelen elült. A fák megder-medtek, és lombjaik árnyéka megfol-tozni látszott a szétszakadt földet.

A döbrent csendben csak a közeli mocsár lármázott: uhubékák haran-goztak ezüstösen, tapsoltak a kérincs tenyér alakú, mérgező szirmai, és a sár kéjesen cuppant, ha a holdsugar béle hatolt.

Egészen vékony, fehér köd hár-tyája homályosította a láp csillogó fel-színét – a mocsárban élő vadnövények és halott fák szinte lebegtek a szelek kalapálta, vasszürke háttér előtt.

Frem felriadt a csendre.

Először úgy viselkedett, mint akár-melyik ember az ő helyében: tájéko-zódási pontokat keresett. Ó, bármi megfelelt volna az ő számára, egy hang, egy szín, egy zsiros szagfoszlány, mely a szomszéd konyhából cammog elő, vagy egy emlék. Egy emlék! Nos, ebből elegendő mennyi-

ség állt szegény fiú rendelkezésére, kedvére válogathatott.

Lassan alakot öltöttek a sötétbe takart tárgyak. A sarokba hányt villák, nyeletlen fejszék, kicsorbult talicskák, orsók és a többi mind-mind vissza-nyerték a képzelettől elorzott formájukat, a henye hétköznapiságot.

Frem viszolyogva hallgatta testé-ben szíve nyers lármáját: ismerős volt a szándék, a lázadás visszatetsző aka-ratossága.

De hiába a hajlandóság, a szívós céltudatosság, ha a megváltoztatha-tatlan körülmények mást parancsol-nak. Ahogyan a szív sem hagyhatta el a bordák börtönét, úgy Frem, a falu szerencsétlen sorsú süvölvénye sem cselekedhetett kedve szerint. Foglyok voltak mind a ketten, és ez ellen egyi-kük sem tehetett semmit.

Frem olyan óvatosan emelte fel fe-jét, ahogyan csak bírta.

A kocsiszín, ahová számúzta ma-gát, és ahol egészen addig kitartott, míg a mocsári keserű viharok be nem csaptak a huzatos helyiségbe, távol esett a gazdáék házatól, közel a láp-hoz, ahová – ha csak tehetete – sűrűn kiosont.

Osont? Kúszott-mászott, tekergő-zött a gazban, és elkerülte az éles fo-gú köveket, melyek véresre sebeztek a térdét. Osont? Vonaglott, mint forró vízben a giliszták. Csoda-e, hogy ne-ki nappal volt éjszaka, amikor a falu aludt; mit aludt, ájultan feküdt?

Frem az öregbölcsek elé kétnapos korában került. Két napig tartott, míg anyja-apja megvitatta, mit tegyenek vele. Elemészteni nem merték, szó nélkül elveszejteni mégsem lehetett a kisdedet, úgy tenni pedig, mintha mi sem történt volna, eleve nem volt lehetséges. Frem anyja-apja a telepü-lés tehetősebb feléhez tartozott, a ki-csi születését kisebbfajta népnünpély

előzte meg, mely csak néhány ütemmel tartott tovább az első csecsemősírás hangjainál.

Az öregbölcsök hümmögve forgatták Fremet.

– Ez bizony hal, nem ember – mondta ki végül egyikük a többi gondolatait.

– Nem lehet hal, miko' lélegzik – így a legöregebb öregbölcs (ő volt, aki nem engedte Fremet alámeríteni a kénes vízbe).

– Olyik hal is lélegzik.

– De nem e vidéken.

– Tüdőshal, úgy híják.

– A tappancsos béka itt is van, ott is van.

Forgatták tehát, tologatták a békésen alvó Fremet, aki mit sem tudott a világról.

Az élet és a halál közt lefektetett csekélyke pallón hevert öntudatlanul, nem sejtve, összenőtt alsó lábszárai micsoda vihart kavartak a faluban.

Apja-anyja sápadtan álltak fölötte. Nekik már nem volt beleszólásuk a dologba, meg kellett várniuk, miként döntenek az öregbölcsök.

Frem nagy-nagy szerencséjére éppen ősz volt, Aklujj ideje.

A lép szinte megfogható erővel húzta testéhez közel a falut – akár anya a gyermekét. Peregtek a felhízalt falevelek, és estükben mind-mind fonákjával érte a talajt, hogy telt fénye lámpásként világítson a láthatatlan Aklujj nagyon is látható birodalmában.

Egy-két nap, és véget ér ez a halálos karnevál, s Aklujj, színültig töltekezvén a természetből, nyugodtan bukik alá a borzalmas mélybe, ahol kényére-kedvére uralkodik, elfelejtvén a halászfalut és a lelkeket. Tavaszig.

– Aklujjnak túl nagy falat ez a legényke – mondta az öregbölcs, aki pártfogásába vette Fremet –, megfe-

küdné a gyomrát, és fönn maradna egész álló télen. Ezt akarjátok, ostobák? Bújjatok el, susogjatok csendesen, ha hull a hó. Kíméljétek a gyermekemet.

– Te majd gondoskods róla? – kérdezték az öregbölcsök, gúnyos nevetéssel, reszketve attól, amit ez a váratlan helyzet különös megoldása esetleg kiválthat; Aklujjból vagy bárki másból, aki a mocsárban húzza meg magát, s akitől talán még maga Aklujj is fél.

– Én majd gondoskodom róla.

És úgy is lett. Apja-anyja boldogan engedte át Fremet az öregbölcsnek, és élték tovább a maguk életét. Ha volt is némi lelkifurdalásuk a lemondás tényét illetően, úgy ügyesen titkolták, és nem bántak Fremmel se durvábban, se kedvesebben a többi falubelinel, akik – Aklujj korcsának tartva a gyereket – félős utálattal vicsorogtak rá a házak mögül.

Frem nőtt, növekedett. Noha értelméig nem jutott el, miért fordulnak el láttára, és miért nem szól hozzá senki (szíve kongott-bongott az ürességtől), a kiközösítettek magyarázhatatlan megérzései tévedhetetlenül kiokosították magányossága felől. Életben tartása az öregbölcs dolga volt, ám minden másban magára hagyták.

Írni? Olvasni? Számolni? Még beszélni is úgy tanult meg, hogy elrejtőzött itt-ott, a falu egyetlen főterén álló nagy kunyhó mögött, és mohón hallgatta, miféle érthetetlen duruzsolás szálldos a levegőben. Az emberi beszéd sokáig idegen maradt számára, ahogyan maguk az emberek is, noha az ő ételeiket ette, az ő fészerekben hunyta le szemét.

A lép a legelső tudatos pillanattól kezdve vonzotta. Lepkét a lámpás, legyet a mézzel bekent madzag, fiút a lány, Fremet a mocsár; elszakíthatatlan

kötelékei ezek a létezésnek. Furcsa, de a vízben nem érezte jól magát. Csetlett-botlott az alacsony hullámok között, melyeket a felborzolt hátú tó bocsátott ki, és kis híján megfulladt egy-egy ügyetlen fordulat közben.

– Nem hal e’ – szoltak az öregbölcsök, amikor megfigyelték próbálkozásait.

– Nem is ember – mondta Frem pártfogója, mire valamennyi fehér üstök feléje rándult.

– Éppen te mondd? – kérdezték a mozdulatok. – Éppen te, aki miatt...

– Aki miatt nyugodtan telt a tél – bólintott az öregbölcs. – A fehérhasú farkasok is elmaradtak, el a csatakos medve, és nem láttunk egyetlen lázmormotát sem. Hideg szelek se jöttek. Mégiscsak jó, hogy életben hagytuk – kimutatott a tó fölé, mely (a lép lábtörőjeként) a szárazföld és a mocsár közti mélyedésbe felszivárgott talajvíz volt csupán, amit a hegyek egyetlen forrása táplált.

Fremet tarkón ütötte egy jókora hullám, ami azután kegyesen ki is sodorta őt a parti fák légbuborék-gyökeire közé. Ott fennakadt, és szaporán szedte a levegőt. Ha a lábát (vagyis azt a *valamit*, ami a lába helyén nőtt) nem nézték, egészen helyre fiúcskává cseperedett.

Szüleitől kefehajzatot, erős vállat, téglaszerű állat és szomorú mosoly örökölt (ez utóbbi néha beterítette egész arcát), és, dacára a falu csendes utálatának, gyönyörűen táncolt, ha úgy hozta a kedve.

Erről a képességéről diskuráltak egy nyári éjszakán az öregbölcsök a főtér nagy, nyitott kunyhójában. A napközben áttüzesedett ég lemezén csillagok pattogtak, sugaraik nyomán imitt-amott földi vacsorafények gyúltak. Kabócák énekeltek a fűben, száz ugyanolyan dallam követte egymást

néhány tizedmásodperces eltéréssel, hogy azután – valahol a távolban – egyetlen kiáltó melódiává álljon össze ez a hangzavar. Néhány denevér vadászott erre a zenére, több-kevesebb sikerrel, de szárnyaik puha, alattomos mozgása, a felkavart levegő forró, nedves gyolcsa, mely válogatás nélkül csapódott neki mindennek, és fejhangú jelzéseik megzavarták a komoly tanácskozást.

– Azt vettétek-e észre, hogy ahol ő ott van, erősebb a fogás?

– Megijednek tőle a halak.

– Nem, nem – mondta Frem támogatója –, ellenkezőleg. A halakat Aklujj küldi elénk, mert a fiút akarja. Ostobák! Aklujj ajándékokkal kedveskedik nektek, mert most már kell neki a fiú. Tud a létezéséről, és azt is tudja, hogy hozzá tartozik. A halak Aklujj szájából úsznak elő, egyenest a hánccok közé. Csak nem gondoljátok, hogy ti lettek ügyesebbek?

Az öregbölcsök összepillantottak. Egyre veszélyesebb lett ez a társuk. Örökös ellentmondásaival, furcsa nézeteivel és (nem utolsósorban) rendkívüli pártfogoltjával terhére kezdett lenni a falunak. Több kárt okozott, mint hasznot; van zsák, ami sohasem tud megtelni, mondták a faluban.

Egy pettyes leopárd abajgatta a bozótosba bújt mamutkakasokat – az öregbölcsök egy pillanatra kiestek szerepükből, és várták, mi lesz a küzdelem vége, mert a mamutkakasok külön-külön is méltó ellenfelei voltak a leopárdnak, így, együtt pedig legyőzhetetlenek.

– Táncol – mondta most Frem öregbölcsö. – Ez a legújabb. Táncol.

– Ez a legújabb – horkantak fel, szinte egyszerre. – Ráadásul a főtéren! Az asszonyok nem mernek ott átvágni, kénytelenek a hosszabb utat választani, ha vízért mennek, az pe-

dig a mocsár mellett visz. Csak Aklujj királyon múlik, mikor ragad el egyet asszonyaink közül – felváltva kiabáltak, egymás szavába vágva. Ilyen régen fordult elő a nagy kunyhó belsejében.

Egy fátylepke (kiterjesztett szárnyú véraláfutás) húzott át a földbe szúrt gyantafáklyák fényívei felett. Az öregbölcsek vigyázzulásba vágták magukat Aklujj követe láttán – csak Frem támogatója somolygott.

– A tánc a fiú egyetlen lehetősége, hogy megmutassa magát. Senki sem törődik vele Aklujjon kívül. Mindenki azt kívánja, bárcsak fulladna meg, amikor úszni megy, de bántani nem merészeli senki. Átok és áldás a faluban. Átok, mert nem úgy élünk, ahogyan szoktunk, és áldás, mert jobban élünk. És most a tánc! Nem tánc ez, ostobák, hanem beszéd! És Aklujj jobban érti, mint mi. Szégyen ez, én mondom. A fiú a mi vérünk, a mi csontunk, a mi velőnk... és mi azt várjuk, mikor tér meg Aklujj mélyeibe. Ostobák! – mordult fel, mielőtt elhagyta volna a kunyhót (és másnap végleg a falut). – Ostobák! Ha Frem nem volna, tíz ujjatokkal túrnátok fel a hínárt szitakötőlárvák után, és féltett asszonyaitok versenyt sikoltoznának a jeges esővel.

A nyár messze szállt főnixszárnyain, és az ősz nem késlekedett egy percet sem elfoglalni az üresen maradt fészket. Smaragd, rubin, okker és agyagbarna vércseppjeivel jelölte meg a fákat, bokrokat – az álmok megteltek színekkel, a láp mind sötétebb lett.

Közeledett az elválás ideje, és Aklujj nyugtalanzkodott.

Az öregbölcsek ülve csipegették a cserjékről a hajnalsárga bogyókat, melynek erős, édes mérge hamar a fejükbe szállt; a falu felett varjak keringtek, melyeknek olyan színű volt a tolla, mint a kidöntött fa kérgének; a pettyes leopárd megölt egy mamutkakast, majd egy másodikat, egy harmadikat; Frem a porban tekergőzve járta táncait, akár a vedlő kígyó – és a táj védelemért rimánkodott.

Frem nyitott szemmel feküdt a kocsiszínben, és tanakodott. Tizenöt éves kora ellenére tájékozatlanabb volt a földi dolgok ügyeiben a ma született kisednél. Maga alá húzta lábát, az egyetlen, és boldogtalanul bámulta, miként színezi át a hold a fészker kifelé dőlő falait.

Nézte az egymásba csúszó, pikelyszerű árnyalatokat, a fehérre ömlő ezüstöt, majd a felhőkbe áztatott csillagok nehéz aranyát – addig nézte, míg elege nem lett a fekvésből. Feltápázkodott, és elindult a mocsár felé. Elindult? Vágtatott, akár a kobra, át az alvó falun, melynek testében beteg szívekként szunnyadtak a nádházak – addig nem pihent, míg a mocsár széléhez nem ért.

Várt egy darabig, míg meg nem érezte Aklujj jelenlétét. Akkor beleereszkedett a hideg vízbe, és táncolni kezdett. Teste körül fodrozódni kezdett a mély, majd egy csobbanás hallatszott, s hamarosan apró buborék-ujjnyomok mutatták, mi lett Fremmel, a kefehajú fiúval, akinek táncáról soha senki nem beszélt többé a faluban.

Kő-Szabó Imre

Elnyújtott sípszó

A három személykocsiból és egy 325-ös sorozatszámú gőzmozdonyból álló szerelvény Dalabból Rét községig közlekedett. Menetrend szerint, mindennap. Ez egy szárnyvonal volt, Dalabból 15 óra 40-kor indultak, és közben két falu, Kávás és Becsi érintésével értek Rétre. A menetidő nem volt több harmincöt percnél. Kiss János ötvenéves mozdonyvezető már tíz éve szolgált mostani váltótársával, Sebes Ferencsel ezen a kis gőzösön. Előtte bent a városban, a nagy pályaudvaron dolgozott, egy hasonló tolatómozdonyon. Onnan néha, főleg a nyári szabadságolások idején, elrángatták, nagyobb mozdonyokra. Egyszer két hétig vezetett egy 424-es mozdonyt, Budapest és Békéscsaba között. Az nagy élmény volt számára, meg szakmai kihívás is. Mert mozdony és mozdony között azért van különbség, ezt megtapasztalta. – A nők sem egyformák! – mondta mindig, ha erről a kiruccanásról faggatták. A mai, pénteki indulásra felkészültek Sebes Ferenc fűtővel. Sebes nem volt több harmincévesnél, nem akart ő vasutas lenni, itt volt csak meló, elvállalta. Először nem tetszett, mert piszkos, szénporos, gázos, füstös lett mindene. Aztán egy idő után, ha nem érezte ezt a szagkavalkádot, már hiányzott neki. Meg azt szerette, ha megpakolta a kazánt szénnel, égett rendesen, volt gőz bőven és füst a levegőben, kikönyökölve a mozdonyból, élvezte az elsuhanó tájat. Szabadnak érezte magát. Kiss Jánossal alkottak egy párt, ki is jöttek egymással, még hangos szó sem volt köztük sohasem. Mindenki tudta a dolgát, nem kellett arra figyelmeztetni. Kiss János indulás előtt nézte a zsebóráját, melyet egy fémláncon a mozdony oldalsó ablakának a görbölőjére szokott felakasztani. Az óra itt himbálózott, régi jószág volt, Kiss szerette, mert rugós szerkezete megbízhatóan vitte körbe-körbe a mutatókat és mutatta az időt pontosan, amely a vasútnál létfontosságú volt. A vasút egy egyszerű logikával felépített rend szerint működött. A fővonalakon közlekedtek a gyorsvonatok, elvéve egy-két személy. Aztán ezekhez kapcsolódtak jobbra-balra leágazásokból a szárnyvonalak. Így csatlakoztak egymáshoz a vonatok, melyek percnyi pontossággal közlekedtek. A mai napon is, mert a vonatnak a megadott időben kellett elindulnia, meg egy szomorú esemény is kíséerte útjukat, ma 16 órakor temetik Decsiben Ellenbach Pál vasutas forgalmista kollégájukat, és ők abban az időben pont a temető mellett haladnak el szerelvényükkel. Nem lehetnek ott a temetésen, mert a szolgálat, az szolgálat, a vonatközlekedés meg nem állhat le. Ellenbach Pál forgalmi szolgálattevő volt Decsiben. A szívével voltak gondok, alig múlt ötvenéves, amikor a baj érte, felesége és két gyermeke gyászolja. Jó kolléga volt, megbízható, szerették őt, mindig számíthattak rá. A MÁV saját halottjának tekintette, vállalta a temetéssel járó költségeket, szervezéseket.

A véletlen hozta, mert az életben sok véletlen kíséri az ember útját, hogy az útba eső Kávás községben is temetésre készültek. Ugyanebben az időben temették Tóth Mari nénit, aki egyedül élt egy régi házban, hozzátartozója nem volt. A napokban töltötte a hetvenkilencedik születésnapját. Mondta is, hogy

jövőre, a nyolcvanadikon, majd csapnak egy kis búcsúmulatságot, mert az már rég volt az életében. – Azt az egy évet már kibőjtölöm valahogy! – mondta. – Mert az szép kerek szám lesz! – Aztán a sors közbeszólt, az Úr magához szólította. Így szomorú délutánnak mutatkozott ez az idő, Kávás községben is, meg Decsiben is.

A 3127-es szerelvény, mert minden vonatnak pontos száma van, ott toporzékolt, indulásra várva Dalab község három sínpárból álló pályaudvarán. Az indulási erő abból fakadt, hogy ilyenkor Sebes Ferenc jól megrakta a kazánt. A gőz feszítette a csöveket, szinte kitörni készült, hatalmas erővel, de ezt csak úgy tehette, ha Kiss János mozdonyvezető elfordította a vesztíngtet, így adott utat a gőznek, amely pedig befogott erejével tolt a kerekre szerelt csatlókat, elindítva a mozdonyt. Megkapták a jelet az indulásra, Kiss előretolta az indítókart. A kicsapódó gőz körbefogta a 325-ös mozdony fekete acéltestét. Nagyon szusszantott, a kéményen feltört a füst, és szép lassan elindult a vonat. Az óra pontosan 15,40-et mutatott.

Athaladtak a váltókon és már kint is voltak a nyílt pályán. A vonat elérte utazósebességét, amely nem volt nagyobb olyan óránkénti negyven kilométernél. Ez az a sebesség, amikor már nem lehet felugrani a vonatra, mert túl gyors. Leugrani sem lehet, mert már nem biztonságos. Az ennél nagyobb sebességet pedig már a pálya sem bírná el, meg a vonatkocsik is nagyobb lendülettel bukdácsolnának az öreg síneken. Így zakatoltak, egyenletes lendülettel. A sínek mellett szántóföldek. Mindkét oldalon kukorica, éréshez közeledve, így szeptember közepén. A zöld levelek szélei már barnába hajlottak. Sebes Feri ott könyökölt a mozdony bal oldali ablakában. Nézte a kukoricasorokat, melyek egymáshoz közeli párhuzamosságukban, a szemmel már nem követhető tábla végéig futottak. Próbált köztük végignézni, de nem sikerült, olyan gyorsan nem tudta a szemét a sorok között végigvezetni, hogy a végére érjen, mert ebből a sebességből újabb sorközök következtek. Ahogy így játszadozott, ő hallotta meg először a távoli harangszót, amelyet Kávás templomtornyából erre hozott a szél. Mondta is Kiss mozdonyvezetőnek: – Temetésre harangoznak! – A vonat a temetőhöz ért, látni lehetett a gyászolókat, ahogy körbefogták a kiásott sírgödört, a mellé tett koporsót, Tóth Mari néni földi maradványaival, az éppen szertartását végző papot, ahogy a tömjénes füstölőt lendítette oldalra. Kiss János nem szólt egy szót sem, csak meghúzta a vonat sípját kinyitó függőkart. A kitörő gőz a szerkezetben nem sípoló hangot keltett, inkább egy fájdalmas felkiáltást. Lehetett látni, hogy a gyászolók egy pillanatra a tekintetüket a sípoló vonat felé fordítják, mintha azt mondanák: – Köszönjük! – Kiss János pedig, amikor levette kezét a függőkarról, annyit mondott: – Nyugodjon békében!

A vonat továbbment, majd pontosan 15,50-kor, menetrend szerint, elérte Kávás község megállóját. Nagy szusszanásokkal fékezett, megvárta, amíg az utasok le- és felszálltak. A kalauz sípolt, és ugyanilyen szusszanások közepette továbbment. Becsí állomáson 16 órakor álltak meg. A forgalmi irodából, a több éve megszokott Ellenbach Pál helyett, aki a közeli temetőben várta kiterítve, hogy testét az elkövetkező percekben visszaadják az anyaföldnek – porból letünk, porrá leszünk örök meghatározás szerint –, az új forgalmista fogadta a vonatot. Piros tányérsapkával a fején, Ilona állt a peronon. Sebes Ferenc fűtő szeme mindjárt megakadt rajta. Fehér blúz volt a lányon, meg kék szoknya,

fekete papucscipő, hóna alatt, karjával a testéhez szorítva a zöld mezős indító-tárca. Szemét nem tudta levenni a lány blúzáról, formás mellei egyetlen ráncot sem engedtek rajta. Eszébe sem jutott, hogy egy pillanattal ezelőtt hiányolta elvesztett kollégáját, a következő másodpercekben az érzelmi szálak a szomorúságtól az izgalmas látványhoz ugrottak. Az élet nem áll meg egyetlen másodpercre sem, megy minden tovább, hiába a tragédia. A szív, a lélek talán érzékeli a bajt, de ott van jelen a továbbélés egyetlen lehetősége is.

Sebes Feri nézte a lányt, nem vette le róla a szemét, ahogy a mozdony elindult az állomásról. Áthaladtak egy sorompóval elzárt útatjárón, innen kezdve balra kanyarodott a sínpálya, már nem lehetett látni Becsi állomás épületét. Sebes megfogta a fogantyúban végződő, rövid nyelű lapátot és dobott a tűzre három lapát szenet. Aztán kikönyökölt az ablakon, tudta, hogy a vonat pár perc múlva a temetőhöz ér, amely egy közeli domboldalon terült el. A temetőt magas és terebélyes gesztenyefák övezték körbe. Régen biztos abból a meggondolásból ültették ezeket a fákat, hogy szép legyen a temető, a nagy fák nyugalmat árasztottak az oda kilátogató hozzátartozóknak, ismerősnek. Suggestívul azt a később bekövetkező, de vissza már nem fordítható folyamatot, itt nyugalom, örök béke lesz.

Hasonlóan, mint Kávásnál, itt is kint állt a temetőben a gyászolók sokasága. Mindjárt megállapítható volt, hogy többen vannak, mint ott voltak. Jól kivehető volt a kiásott sírgödör, a ravatal körül álló, egyenruhás vasutasok sora. A pályafelvigyázó mondta a búcsúbeszédet. Oldalra fésült ősz haját lengette a szél, de ezzel ő most nem törődött. Kiss János mozdonyvezető csökkentette a sebességet, és amint visszakapcsolt, bal kezét a mozdony sípjának függőkarjára tette és meghúzta. A fekete 325-ös mozdony önmagában is életre kelt. Gyászszíneben, melyet állandóan viselt, de nem vették eddig komolyan, elnyújtva sípolt. Ezt a sípolást nem hagyta abba, csak fújta a gőzt, adta a keserű hangú, örök búcsúnak szánt, vas jajszavát. Kerekei csattogtak a sínek illesztésein, egyenletes, pontos ütemben, mintha a sípoláshoz pergő dobszólo vegyülne. Ellenbach Pálnak, a vasutasnak, az égi pályaudvarra bebocsátást kérve. A vonatot már rég nem lehetett látni, de a sípszó ott keringett a temető fái és a sírhantok között, még este is.

KISFIGURÁS KÉP

ASZTAL

MAMI ASZTALA

NAGY CSENDÉLET

A festőiségek szabadsága

Magyari Márton festőművész új művei

*panyigai panyigai panyigai
ü panyigai ü
panyigai panyigai panyigai
ü panyigai ü*

*kudora panyigai panyigai
kudora ü
panyigai kudora kudora
panyigai ü*

*kotta kudora panyigai
kudora kotta ü
kotta panyigai kudora
panyigai kotta ü*

*ház panyigai kudora
ü kudora kotta ház
kudora ház panyigai
ü panyigai ház kotta*

Weöres Sándor *Táncdal* című különös költeményét nemcsak azért idézzük, mert Magyari Márton festőművész műveinek ihletőjeként vissza-visszatérően e zseniális költő verseire hivatkozik, hanem azért is, mert azonos a költői és a festői alkotói szemlélet, azonos a művészi anyagkezelés és építkezésmód. Amiként Weöres Sándor, tiszteletben tartva bizonyos nyelvi-ritmikai szabályokat, szabadon szerkeszti meg versének szóösszetételeit és sorait, sőt, öntörvényűen formálja meg magukat a szavakat is – amelyek között néhol megjelennek konkrét, pontos jelentést hordozó fogalmak is, s így még titokzatosabbakká avatják az ismeretlen vers-építőelemeket –, ugyanezen szabadsággal ragadja meg és alakítja kompozíciós elemmé, mű-matériává Magyari Márton is az ún. valóságból eredeztetett képi motívumait. A magyar képzőművészet napjainkban dolgozó generációi között immár a középnemzedékhez sorolható művész, aki mintegy negyedszázada aktív, rendszeresen jelentkező festő, egyik alkotói vallomásában így fogalmazott: „A festészet örök kérdései érdekelnek. Egy független, csak általam gyakorolható képi nyelv megteremtése a célom.”

Vagyis Magyari Márton az ezredforduló után született – a korábbi alkotóperiódus képeinek konstruktív hangsúlyokkal karakterizált expresszív szellemiségét továbbvivő – nagy-, közép- és kisméretű alkotásainak szemlélésekor ne a tartalmi vonatkozásokat kutassuk, ne az üzenetet faggassuk, ne a mondanót próbáljuk megfejteni, hanem a festőiségek különösségeire és szépsé-

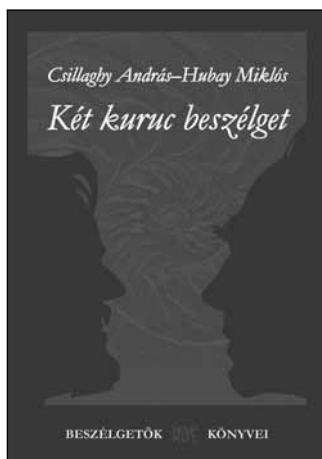
geire figyeljünk. A visszafogott – már-már a köznapi megjelölést használtuk: fakó – kolorittal interpretált, hagyományos, olajjal vászonra festett műveken emberalakok és tárgyak jelennek meg, de nem megszokott jelenetekként vagy életképekként, és nem csendéletekként, hanem a megragadott motívumok szabadon kezelt kompozíciós elemeiként. Az esetenként mozaikszerűen szerkesztett képmezőbe foglalt ülő, álló, lehajló, fekvő, összegörnyedő figurák, és a dobozok, poharak, üvegek és tányérok együttese e piktúrában szimbolikus, metaforikus jelentést nem hordoznak, sőt, a megjelenített dolgok még csak nem is önmagukat jelentik. A képsíkot behálózó testek és a képfelületet betöltő tárgyegyüttesek ugyanis – bár általában a figurativitás minden szabályának megfelelnek – nem leképezések. A figurák és a tárgyak e festői színjátékában, a pozitív-negatív formarend villódzásaiban, a látszatszerű és illuzionisztikus téri közegek és a síkszerűségek feszült rendszerében, az önkényes és meglepő léptékváltások, az arányrendszer-változások és az általuk indukált képi ritmusok dimenziói között a dolgok festői minőséggé, egyedi formai leleménnyé, új értékeké szintetizálásának lehetünk tanúi. A jelentéseket tehát nem a motívumokban, hanem a motívumokból konstruált festői rendben lelhetjük meg: inkább a kettősségekben, az ellentétekben, a villódzásokban, a kapcsolódásokban, az érintkezésekben és elválásokban, az összetartozásokban és az autonomitásokban, a higgadt rendbe foglalás szándékának és az áradó látomásszerűség szelíd összecsapásában.

A független, csak Magyarai Márton által gyakorolható, gyakorolt képi nyelv szabályai szellemében festett művek a látszatszerűen valóságos megidézettégek, a konkrétumokon felülemelkedő megragadottságok tartományából a képi fogalmiságok, a szabad festői elvonatkoztatások szféráiba vezérlik a művek szemlélőit. Önfeledten adhatjuk át magunkat a festőiségek eme áradásának.

Wehner Tibor

Csillaghy András–Hubay Miklós

Erdély és a Felvidék: valóság és mítosz

Nyolc fejezet áll készen bő esztendeje, hogy a Napkút Kiadó gondozásában a Beszélgetők Könyvei sorozatban az olvasókhöz jusson a könyv, amelyben a két kiváló elme választott témáikban gondolatokat cserél, emlékeket idéz szellemesen, nemesen. A nyolc fejezet – maga a teljes kötet, de a szöveg még benne: finomul, érik. Őszel, reméljük, a könyvesboltokba kerülhet.

Csillaghy András: A Felvidék és Erdély múltjáról, jelenéről és jövőjéről beszélgetünk. A Felvidékkal kezdem, mert érdekes módon, mondom, ez egy szabad kőműves társaság, amely ide menekült, vagy ide emigrált Magyarországra, illetve Budapestre. Ebben a közösségben számtalan család van és sok érdekes ember. Pongráczékat és Belopotoczkyékat említeném először, velük kapcsolatban van egy családi anekdota is.

Hubay Miklós: Mondd el!

Cs. A.: Mindjárt elmondom az anekdotát, előbb azonban hadd soroljak fel még egy-két nevet. Elsőként Szluha Mártont említem, aki nagy tudós, család-fakutatásokkal foglalkozik. Most adott ki egy hatalmas kötetet a felvidéki nemes családokról. Rendszeresen és módszeresen dolgozza fel a magyar családok történetét, az összes volt felvidéki, most szlovákiai megyék nemességének történetét. Két-két megye családtörténetét adta ki két-három évenként. Mára már hatalmas anyagot gyűjtött össze. Az utolsó kötet nemrég látott napvilágot, amelyben az én családom is szerepel: a pacséri Csillaghy család, és Sámuel ükapám – meg a többi család is, amelyeknek szláv nevük van, mint pl. Szluháék, Okolicsányiék, Ambrózyék, Meskóék és így tovább.

H. M.: Hát az Ambrózy is szláv név?

Cs. A.: Az Ambrózy felvidéki név, vagy mint most mondják, felső magyarországi név. A család olasz eredetű. Régen, még a reneszánsz kor előtt menekültek ide. Az Ambrusból a késő latinban Ambrósius, Ambrósii lett. Lombárdiában nagyon elterjedt név. Milánó védőszentje pl. Szent Ambrus, Ambrósius.

H. M.: Sőt, valamikor még úgy írták a nevüket, vagy volt a családnak egy olyan ága, amelyet az én gyerekkoromban Migazzi-Ambrózynek neveztek. Migazzi-Ambrózy kötőjellel írta. Ez azért maradt fent az én emlékezetemben, mert gyerekkoromban csúfolták.

Cs. A.: Igazi vagy nem igazi?

H. M.: Bocsáss meg ezért, de az anekdotákban továbbélő történelem is a história egyik ága.

Cs. A.: Ez adja az ízét a történelemnek. Időnként beleütközöm valamelyik felvidéki, félig tót, félig magyar névbe, és akkor derül ki, hogy ők is a rokonaink szegről-végről. Az ükanyám Meskó Julianna volt. Könyörgő levelet írt az osztrák vezérkar főnökének, Haynau tábornoknak, hogy fiát, Csillaghy első Józsefet kimentse a fogságból. A felvidéki nemes hölgy kérése meghallgatásra talált. Mivel József dédapám ismert és jelentős családból származott – az egyik rokona tudomásom szerint Mária Terézia magyar testőrségébe tartozott –, Haynau kiszabadította a fogságból, ahova még 1848–49-ben került, nagyon fiatalon, alig húszéves korában.

H. M.: Mint magyar hazafi?

Cs. A.: Mint magyar hazafi, persze.

H. M.: Osztrák fogságban.

Cs. A.: Részt vett a Habsburg-ellenes harcokban. A Meskó név bizonyosan szláv név, szlovák; az ükapám, pacséri Csillaghy Sámuel fia volt. Sámuel nagyon érdekes korszakban élt. A fiatal nemesek akkortájt Pozsonyba jártak rendszeresen. A pozsonyi színházakban Mozart első előadásait hallgathatták. II. Józsefnek – aki az egyik legokosabb Habsburg volt az egész Habsburg család történetében – és felvilágosult ideológiájának sok híve volt. Aztán ez a Kalapos király kitalálta azt a hülyeséget, hogy a magyar nyelv primitív nyelv, ahogyan a szlovák nyelv is primitív nyelv. Ez ellen lépett fel Széchenyi azzal a programmal, hogy meg kell újítani a magyar nyelvet...

H. M.: Széchenyi is akkoriban tanulta.

Cs. A.: Igen. Akkor ezek biztos Széchenyi-pártiak lettek. Sámuel később fontos személyiség lett: az Árva megyei uradalom vezérigazgatójaként ő végezte az adminisztratív munkát és ő kezelte az egész megye vagyonát. Az egykori vezérigazgató pénzügyminiszteri teendőket látott el Árva megyében. Ilyen igazgatók voltak Turzóék, az Esterházyak, szóval ebben a tisztségben többen is nagyon-nagyon jól szerepeltek. Ez a Csillaghy Sámuel valószínűleg Mozartot is ismerte és szerette, és német nyelvű könyveket olvasott. Ekkor jelentek meg Kant nagy metafizikai művei, és kicsit később, de még mindig ebben a korban Hegel első munkái. Mind a XVIII. század végi, mind a XIX. század eleji műveket jól ismerték. Akkor még nem létezett az a kérdés, hogy ki tót és ki magyar. Ez a probléma valószínűleg II. József intézkedései következtében született meg. Belopotoczkyékről az unokatestvéremtől, Csillaghy Pistától hallottam; az ő édesanyja, az én Sári nagynénem ugyanis Belopotoczky volt: angyali úriasszony, nemes lélek, csodálatos ember! Ez a család – talán te is emlékszel – lengyel hercegi család volt, amelynek az egyik ága Árva megyében telepedett le, és itt kerültek rokonságba a Csillaghyakkal. A két Belopotoczky fivér közül Gáspár magyarosította a nevét (ahogy mi is Hviezdából Csillaghyak lettünk): a *belo* 'fehér' és *potok* 'patak' összetételi elemeket magyarra fordítva jutott a *Fehér-*

pataki névhez. Így lett ő Fehérpataki Gáspár, az öccse azonban Belopotoczky maradt. És milyen különös: a szláv nevűből (a Belopotoczkyból) magyar hazafi lett, akinek különösen 1848-ban jutott nagy szerep, a magyarított nevű Fehérpataki Gáspárból pedig szlovák hős lett. Ő alapította meg Alsókubinban az első szlovák színházat az 1830-as években. Fehérpataki néven lett kiemelkedő szlovák értelmiségi; nyolcvanévesen halt meg, 1874-ben. Ebben a részben magyar, részben szlovák családban gúnyolódni kezdtünk a tótokon. Ebből a korszakból származik az a számtalan magyar szólás és közmondás, ami a tótokat csúfolja. Nem akarok ocsmány idézeteket mondani, de hát az híres...

H. M.: ...A kása nem étel.

Cs. A.: Igen, a kása nem étel. Vagy az az ocsmány kelet-európai szóláshasonlat, hogy *Bassza, mint tót az anyját* vagy *Válogat, mint tót a vadkörteben*, *A tót is megnyugszik, mikor a fáról leesik*, *Jóllakott, mint a tót karácsony estén*, és még számtalan más is. De hát a tótok is mindig gúnyolódtak a magyarokon. Lóvy Árpád írja a híres etnográfijában (amely „nagy gyermekek számára” készült): *Házat épít és rombol. Krumplit eszik a tót, / habár fekvé baszik, ember sohasem vót.*

H. M.: Diákkoromban valóban hírhedtek voltak Lóvy Árpád efféle obszcén rigmusai. Bár inkább csak akkor, ha a Víg utcai kuplerájokba kirándultunk. Jó volna azt hinni, hogy ma már a magunkfajta vénemberek is elfelejtették ezeket a jóízű ocsmányságokat. Hát nincs az elménknek valami jótékony öntisztulása?

Tűnődésre érdemes az, hogy lám, te is tudod még idézni őket és én is emlékszem rájuk. Minden rigmusa valamilyen idegen nép ordenaré kigúnyolása. Szégyellem, de én is tudok idézni: „Tenger ellen épít a hollandus falat, s röptében bassza meg a besózott halat!” Na, mit szólna ehhez a költői szürrealizmushoz? Ebből aztán lemérhetjük, hogy milyen mély gyökerei vannak a xenofóbiának.

Cs. A.: Ennél sokkal ötletesebb versei is voltak Lóvynek. De hát azért a tótok örökzöld téma volt a magyarok számára, ahogyan fordítva is. Van egy tréfás anekdota, amelyet azért szeretek, mert nyelvészkedés is van benne: amikor az ősmagyarok berontottak a Kárpát-medencébe, raboltak, gyilkoltak, és kifosztották a tót házakat. Egy alkalommal a fosztogatások után a tót gazda utána-szólt a távozófélben lévő magyarnak: *Szober szí aj tó*. A *szober szí* azt jelenti: 'vidd el', az *aj tó* pedig azt: 'ezt is'. És akkor a primitív magyar – ahogy a tót mondja – megtanulta, hogy létezik ajtó, elvitte az ajtót is, és azóta *ajtónak* hívja az *ajtót*. Szóval, gúnyolódtak mind a ketten. De tragédia nem származott mind ebből sokáig; az édesapámat meg az unokatestvéreimet, akik Árva megyében éltek gyerek- és fiatalkorukban, nagy tiszteletben tartották, függetlenül attól, hogy az egykori főúri család egyre inkább elszegényedett. Tótul is, magyarul is tudtak. A faluban, Isztebnében, a mindennapi életben inkább a szlovák nyelvet használták, mint a magyart. Ma azonban egyfolytában dúl az ideológiai háború és az etnikai gyűlölet. A saját bőrömmön tapasztaltam! Ha valaki Pozsonyban magyarul szólal meg valahol, pl. egy könyvesboltban, ahol történetesen az eladó maga is magyar vezetéknevű, gúnyolódba néznek rá. Amikor dékán voltam az udinei egyetemen, szerettem volna létrehozni egy szlovák lektorátust. Akkoriban éppen Udinében tartózkodott egy magyar származású (és nevű) szlovák

leányzó, Anita, aki jól tudott szlovákul. Mérnöki diplomával rendelkezett. Elsősorban szakembereket akartunk alkalmazni a lektorátuson, mert ez a képzés elsősorban praktikus célokat szolgált volna. A tervünk kudarcba fulladt, mert a szlovákok nem támogattak bennünket, olyannyira nem, hogy még ezt a magyar vezetéknevű hölgyet is elüldözték az egyetemről. Ezzel csak azt sikerült elérniük, hogy az udinei egyetemen azóta sem tanít szlovák nyelvet senki: se magyar, se szlovák tanár.

H. M.: Mi bajuk volt vele?

Cs. A.: Természetesen az, hogy ez a hölgy – szlovák állampolgársága ellenére – magyar. Ragaszkodtak ahhoz, hogy ők küldjenek valakit Udinébe, „echte” szlovákot, mert csak ebben az esetben garantálható a hazafiság és a lektori teendők teljes körű ellátása. Leginkább Anita magyar családnéve zavarta őket. Hihetetlen, hogy mit ki nem találtak céljaik megvalósítása érdekében! Még a pozsonyi olasz nagykövetségen is próbáltak érvényt szerezni akarataknak. Végül a római olasz egyetemi Oktatásügyi Minisztériummal együttműködve sikerült megfúrniuk ezt a pozíciót. Akkoriban én voltam a dékán, ezért még engem is sértegettek, rajtam is „fogást kerestek”, mondván, hogy bizonyára én is a magyarokat támogatom, ezért választottam szlovák lektornak egy magyart. Belefáradtam a sok huzavonába, és úgy döntöttem, hogy le van tojva az egész ötlet. Az Udinei Tudományegyetemen az idegen nyelvek karán, ahol a szláv nyelvek közt az oroszról kezdve a lengyelig, a szlovéntól a horvátig, csehig, szerbig sok nyelvet tanítanak, a mai napig nem létezik szlováknyelv-oktatás. A kar is megundorodott ezektől a manőverektől. Azok a diákok pedig, akik szlovákul akarnak tanulni, vándoroljanak egy másik olasz egyetemre! Az olaszok nemigen hagyják, hogy mások leckéztessék őket, mások mondják meg, mi történjen pl. egy egyetemi karon. Ha jól tudom, még mindig folytatódik a csendes háború. Szerintem ez nagyon gusztustalan viselkedés, nem való és nem méltó a mai Európába. Van egy 83 éves nővérem, Csillaghy Magdolnának hívják, Pozsonyban lakik. Imádom, olyan aranyos. A férje egy Boor nevű szlovák, aki egyetemi tanár volt. Magdának három „szlovák” gyereke lett, a háromból kettő még az 1968-as nagy prágai események után nyugatra disszidált. Magda szerint – persze „szlováknak” érzi magát – a nemzetiségi villongásoknak csak az Egyesült Európa szabhat gátat. Az tény, hogy a magyarok mindig gúnyolták a tótokat, szerintem nem is teljesen indokolatlanul. Magyarország Trianon miatt elveszítette a hegyek koronáját, azokat a csodálatos hegyeket, amelyek a Felvidék vagy az akkori Felső-Magyarország egyedüli vagyont jelentik. Magyarország nagyon sokat veszített. A szlovákok magyarelles politikája az Európai Unióba való közös belépésünk óta sem csillapodott, sőt, mintha erősödött volna. Milyen kellemes és kényelmes volna ismét békében élni egymással, egymás mellett, úgy, ahogyan az én szüleim, nagyszüleim éltek Isztebnén. Tótul is, magyarul is beszéltek, természetesen németül is, franciául is tudtak, hiszen a francia nyelv képviselte a nemzetköziséget, a legjobb európai kultúrát. Aki sokat utazgatott és igényes volt, az spanyolul és angolul is megtanult. A felvidéki nemesség nemzetközi és kozmopolita társadalom volt. Ezeknek a családoknak a Budapesten élő utódai, leszármazottai mind okos, tehetséges, magas pozícióba jutott, nagy műveltségű emberek. Velük mindig nagyon jól érzem magam a családi összejöveteleken, amelyeken mindig nosztalgiával gondolunk a

Felvidékre. Nem tudom, miért veszik rossz néven a mostani szlovákok, hogy mi szeretettel gondolunk Felvidékre, illetve Szlovákiára. Mintha fegyverrel vagy atombombával vagy valami ilyesfélével akarnánk visszaszerezni mindent, ami hülyeség. Megmaradunk mi nyugodtan, mint „felvidéki hontalanok”: többen is minősítenek így manapság.

H. M.: Már az is bántja őket, hogy magyarul továbbra is Felvidéknek nevezük a Felvidéket, és Pozsonynak Pozsonyt. Hogy milyen fokú érzékenységgel kell kölcsönösen számolni!

Nem esett ez jól annak a szlovák barátomnak sem, aki a kapcsolatainkat mindig odaadóan, szívből ápolta. Arról beszélt, hogy a diplomáciai kapcsolatainkban feszültségek vannak: „Nem csoda, ha ez van. Ha ti mindig felvidékeztek.” Azt kellett éreznem, hogy egyáltalán az a baj, hogy Felvidéknek emlegetjük a történelmi Magyarországnak azt a részét, amit a XVI. században Bornemisza is így említ feledhetetlenül szép dalában, a *Cantio optimában* „Felvidéket bírják az kevély németök”.

Most már ezt a verssort is írjuk át?

Vigasztalásul egy másik apróságot hadd idézzek. Madách Imre egy levelére emlékszem, még tán nem is találkozott Arany Jánossal, még tán csak leveleztek, akkorról való ez a levél, amit idézni akarok. Ír Arany Jánosnak Szalontára, s azt írja neki, hogy milyen kár, hogy nincs ott Sztregován, mert a kert aljában most olyan szépen énekel egy tót legény, kár, hogy nem hallgatja őt a Toldi költője... Minden ellenézés nélkül tudta élvezni a másik nép szavát, dalait, lelkét, szellemét. Érezhetően: elandalodva. Mostanában pedig arról szólnak a hírek, hogy nézzen előbb körül az, aki magyarul szólal meg Bratislava utcáin.

Cs. A.: Én mindig úgy gondoltam, hogy a magyar nemzetnek nem szabad nem kozmopolitának lennie. Ezért tartottam meg az egész finnugorság mitológiáját, azt, hogy a közös uráli, finnugor korszakhoz akarjuk visszavezetni a magyarok eredetét, mert a magyar nemzet mindig kozmopolita nemzet volt szükségszerűen. 6000 évvel ezelőtt lehetett egy közös finnugor kultúra, ugyan még nagyon kezdetleges, szinte kőkorszaki körülmények között élő vadászó, halászó társadalom, amelyben az *ős*, a *hal*, a *szem*, a *felhő* stb. szavak közösek voltak, de aztán jött a török korszak, amikor törökségi népekkel találkoztunk, és megtanultuk tőlük a földművelést, a szőlőművelést, a bortermelést, az állattartást és egy csomó más érdekes dolgot, és átvettük a harcmódorukat is. A bizánci császárok szerint törökök voltunk. Aztán ott vannak az onogur *ongárok*, amelyek a Kr. u. 700-as évekből származó orchoni feliratokon szerepelnek. Aztán a magyarok letelepedtek a Kárpát-medencében, ahol szlávokkal találkoztak, aztán idővel olaszokkal, érkeztek ide franciák, németek, de mindezt évszázadokon keresztül tüneményes finomsággal tudták kezelni az Árpád-házi királyok és mások is. Aztán jöttek a Habsburgok, akik – lehet, hogy magyar nyomásra – mindent elbaszarintottak. Amikor létre akarták hozni a kettős monarchiát, amelyben a magyarokat igyekeztek kiemelni a többiek rovására, abból baj lett. Ebbe a kettős monarchiába beleugrottunk mindnyájan, mintha...

H. M.: Méghozzá az utolsó előtti pillanatban.

Cs. A.: Igen. Az utolsó előtti pillanatban. Amikor már komoly jelek voltak, hogy az egész dobostorta szétesik szeletekre. Utána mindegyik a maga sorsát próbálta igazítani. Ezt próbálták utánunk Jugoszláviával, és ez csak kár-

örömet okozhat. Ők valami kisebb déli pánszláv egységet igyekeztek létrehozni, de az sem sikerült. Mert minden népnek megvan a saját büszkesége, hagyomány, nyelve. Nyelvújítást mindenki ki tudott találni magának, ahogy időnként nem létező ősöket is. Költők is akadtak. Intelligens emberek természetesen ott is sokan voltak. Jelentős zeneirodalmuk ellenben nem, ahogy a festészetük is meglehetősen primitív volt. Ha nem lettek volna a felvidéki magyar családok, magyar nemesek, akkor ma szlovák festészet tán nem is létezne. Elég, ha benéz az ember a különböző múzeumokba. A dédapám és dédanyám portréja Csillaghy I. József és Ambrózy Csillaghy Anna, viszont egy híres, kiváló szlovák festőtől származik.

Egy Bohuny nevű híres szlovák portréfestő festette. Aki szinte kizárólag magyar témákkal foglalkozott. Természetes volt, mert a magyaroknál volt a pénz, a hatalom. Szerintem nekünk is kéne tennünk egy lépést hátra, lehet hogy a Trianon utáni megcsonkítás valamennyire kijózanított minket, vajon miért jövünk zavarba az őseink földjén, ott, ahol ők éltek, nevelkedtek, szerettek, gazdálkodtak, dolgoztak, ha odalátogatunk.

H. M.: Miért? Vagy miért nem?

Cs. A.: Mert kiutáltak minket. Újabban már a magyar vezetékneveket lefordítják szlovákra, szlovákosítják. Például feltűnt, hogy a románok *Hunyadi Jánost*, *Janko de Hunedoarának* nevezik. Én rossz néven veszem, ha az ősi magyar családneveket lefordítják szlovákra vagy akár románra. Filológiai helytelen. Úgy szerepelnek, mintha azok eredetileg is szlovákok lettek volna, pedig azok ottani magyar családok voltak: magyarul és szlovákul beszéltek, ott éltek, azt a vizet itták, azt a táplálékot ették, azokat a nőket szerették, azokkal szeretkeztek, azoknak csináltak gyerekeket, úgyhogy ez ugyanabba a kozmoszba tartozott bele. Érdekes, hogy amikor az ógörögök kolonizálták a különféle városokat Kis-Ázsiában, vagy bárhol...

H. M.: Vagy Dél-Olaszországban.

Cs. A.: Azok mindegyike büszkén megtartotta az identitását. Még most is van olyan része Olaszországnak, amely büszke arra, hogy görög származású, görög kolóniából fejlődött. Nápolynak a neve is görög maradt. Isztambul neve, „Eis-ten-polin” pedig szintén görög eredetű, 'a város felé' jelentésű útmutató középkori táblából származik. Senki nem szégyelli, senki nem akarja letagadni görög származását, mert az emberek büszkék görög származásukra. Nem tudom, miért tagadják a szlovákok, hogy korábban azon a területen magyarok éltek.

Annyira szégyenletes volna a magyar identitás, a magyar hagyományok, vagy annyira rosszul viselkedtek volna a magyarok az évszázadok folyamán? De ez jellemző Erdélyre is. A napokban viszont annak lehettünk szemtanúi a tévében, hogy Koszovó függetlenségének kikiáltásával kapcsolatban Koszovó vezetősége a rendet egy vegyes, félig albán, félig szerb rendőri felügyelettel próbálja biztosítani. Az albánok – annak ellenére, hogy a szerbek kisebbségbe kerültek – igyekeznek tiszteletben tartani a kisebbség jogait is. Ez, amíg tart, Európához méltó.

H. M.: Ehhez a kérdéshez én is hozzáfűzném a kérdésedre fel-feltámadó, persze nem jóízű emlékeimet. Hadd mondjam még meg, hogy Olaszországban, Firenzében, a szabad választással élve különféle, más szakokon tanul

fiatalok is egyre-másra felvették a magyar irodalmat is, hogy belekóstoljanak a nyelvbe, vagy még inkább egy olyan költészettel ismerkedjenek meg, amilyenről mindaddig sejtelmük sem volt. Egyszer a románul is tanuló egy-két diákom magyarázza nekem – Bartók és Kodály népdalgyűjteményeiről volt szó –, hogy a magyar zeneszerzők ellopták a román néptől a dalait. A román professzor kollégámtól hallották ezt. Röstelltem volna még vitatkozni is velük Kodály és Bartók becsületéért. Megpróbáltam felidézni magamban a *Cantata Profana* szép szövegét, amelyet Bartók is, Gulyás Pál is áhítattal fordított le románból. És aki ezt hallja Magyarországon, tisztelettel hajt fejet a román géniusz előtt. Mint tette ezt maga Bartók Béla is, alig egy évtizeddel Trianon után. És, látod, itt van az asztalon egy fiatal költőnek két könyve – tegnap kaptam. Az egyik egy *Profán Kantáta* című verssel kezdődik, világos utalással a román kolindára. És milyen nagy vers! Nem győzők betelni vele. A másik tanulmánykötet – ebben egy egész fejezet foglalkozik ennek a kolindának elevenbe vágó huszonegyedik századi aktualitásával. És a fiatal költő Véghelyi Balázs idézi itt legnagyobb magyar költőkortársainak, Juhász Ferencnek, Csoóri Sándornak gondolatait, amelyek szintén a szarvassá változott fiúk román legendájából kristályosodnak tovább korunk egyik legemblematikusabb képleteként. Hát ilyen tolvaj fajzat vagyunk mi!

De azt szeretném, hogy ezen túllépjünk: a xenofóbia korszakain. Nagyon nehéz. Nagyon nehéz, de meg kéne próbálni. Eszembe jut megint egy példa. Párizsban, már nem is tudom, hogy milyen alkalomból, az Európa Házba megyünk, a Marais-ban van, egy nagyon szép, régi palota. Fejtő Ferenc vezetése alatt, Konrád György meg én vitanapot tartottunk a Francia Írorszövetség rendezésében. És ott ülünk abban a nagy, hatalmas teremben, az Európa Házban, és úgy látom, hogy a terem túlsó végében egy hosszú szakállú ember képe néz vissza rám a falról szúrós szemmel. Messze ültem tőle a dobogón. Ki az ördög lehet ott ez a szakállas ember? Olyan ismerős. Aztán valami kávészünet alkalmával odamegyek, és nézem. Csak ugyanaz, akit gondoltam. Apponyi Albert. Hogy kerül Apponyi Albert a Marais-ba, az Európa Háznak nevezett intézmény falára? És a következő feliratot olvasom: „X. Y. szlovák hazafit, aki Amerikában küzdött az önálló Csehszlovákiáért, a rózsahegy-i gimnáziumból Apponyi Albert magyar vallás- és közoktatásügyi miniszter távolított el.” Tehát 100 évvel, vagy nem tudom, mennyivel az eset után, ott van, mint egy szeggyentáblán kitéve Apponyi Albert, mert ő volt a magyar vallás- és közoktatásügyi miniszter, amikor a rózsahegy-i gimnáziumból kicsapták azt a kis szlovák hazafit. És ez a kizárásdi folytatódik. És az, hogy csalánkiütést okoz a szomszéd nép szava. És nem szívbeli örömet. A nagyváradi Bethlen Gábor-szobornál is az volt a baj, hogy keresztnevként nem Gabrielt vésték rá, hanem Gábort. Micsoda ramazuli kerekedett ebből! Hiába ragasztották le fekete leukoplaszttal a botrányt keltő keresztnevet, a súlyos büntetés árát amerikai adományból tudták csak kifizetni a megbírságolt váradi magyarok.

Cs. A.: Nekem volt egy fiatalkori szerelmem, egy csodálatosan szép és kedves szlovén lány. A velencei egyetemen tanult szláv nyelveket. Szláv neve volt, úgy hívták, hogy *Neva*. A fasizmus alatt azonban a *Nivea* nevet kapta (ahogyan a krémeket is hívják), amely a latin *nives*re, a 'hó'-ra utal. A *Neva* pedig a folyóval van kapcsolatban Így lett szegény *Nevából Nivea*. A kérdésedet, tudniillik mi-

lyen gyökerei vannak ennek a perverz ösztönnek az emberi létben, izgalmasnak tartom. Nem visszatérő „fasisztizáló” hajlam?

H. M.: Nekem túlságosan felületes, brutális és célra nem vivő dolog az, hogy azt mondom, faszizmus. Nem, ez valami mély emberi tudatunkban van.

Cs. A.: Nem, nem. Félreértés. A fasiszta olasz állam csinált egy szláv Névből egy rossz olaszos Niveát. Ez brutális. Ha az ösztönöket a civilizáció nem tudja ellenezni, és az adminisztratív intézkedésben eluralkodnak a brutális ösztönök, akkor ez az, ami brutális. Elnézést. Nézeteltérésünk van. Én nem tartom rossznak, ha kimondom. Sovinizmusnak vagy félrevezető patriotizmusnak is lehet az alapja, de amikor a hatalmat kihasználja az intézkedés, akkor már egy kicsit arra az olasz, szerencsétlen korszakra és intézkedéseire emlékeztet. Vagy nem? Ezt kéne nekik meggondolni.

H. M.: Úgy érzem, cséphadaróval megyünk valaminek, amit...

Cs. A.: Várjál, várjál! Nem válaszoltam a kérdésedre. Abban az időben, amikor pszichológiával foglalkoztam, a természettudományokkal is kapcsolatba kerültem, pl. a neurológiával. Felfedeztem néhány érdekes dolgot, többek között azt, hogy van egy amigdala (mandula) nevű mirigyünk, amely egyfolytában – alvó és éber állapotban egyaránt – működésben van, ez pedig a félelem mirigyje.

H. M.: A mandula?

Cs. A.: Nem, amigdalának hívják, a mély agyban van.

H. M.: Tehát nem az, ami a torokban.

Cs. A.: Nem, nem. Ez az amigdala felébreszt bennünket a legmélyebb álmunkból is, ha valamilyen gyanús, szokatlan zajt hallunk. Már korábban elmeséltem, hogy ha az egerek kalitkájába betesz az ember egy másfajta egeret, azt egyszerűen felfalják a társai, mert idegen. Az idegen egértől megriadnak a fajtársak, és ezért is a amigdala a felelős. Az idegen mindig félelmetes. Ez állati eredetű ösztön, leküzdhetetlen állati eredetű ösztön, amely uralkodik rajtunk, mint ha betörne valaki a lakásunkba...

H. M.: De a civilizáció azért sok csodát csinál.

Cs. A.: ...az emésztést elősegítő savak, a perisztalszis a gyomrunkban és a hasunkban, az erek, a vérkeringés a fejünkben és a testünkben, ez mind az állati mivoltunkra utal. Ennek érdekes jelei maradtak fenn. Valaha foglalkoztam a kínzással és annak nyelvi megnyilvánulásaival. Annak a kifejezésnek például, hogy *szúrja a szememet valami*, érdekes illusztrációját adja Dürer.

H. M.: Az a nő szemet szúr!

Cs. A.: Dürer lerajzolta, amint egy zsoldos kiszúrja a püspök szemét egy nagy fúróval. Gyönyörű, de meghökkentő metszet! Sok más kifejezés is fennmaradt például a pellengérral vagy a kannibalizmussal kapcsolatban.

H. M.: *Ennivaló ez a gyerek!*

Cs. A.: Igen. *Ennivaló!* Ez is fennmaradt. *Ennivaló ez a gyerek!* És miért nem esszük meg a gyereket mégsem?! Mert időközben civilizáltak lettünk. Bizonyos mértékben a kutyák is civilizálódtak. A kutyák nem eszik meg, legtöbbször. A civilizáltság kétértelmű, hiszen az ösztöneinkkel folytatott háborúskodó hajlamunkat is jelenti.

H. M.: Csak hogy kedves legyen az embernek, a legképtelenebb dologra képes a kutya. Madáchnál, mikor a jövő társadalmát mutatja a falanszterben,

akkor a tudós a kitömött kutyára mutat, és azt mondja: „Képzeld el, hogy ez az állat képes volt arra, hogy az embernek a leghülyébb ösztönét magáévá tegye, a magántulajdon fogalmát.” Kész. Ez csak egy Madách-idézet.

Cs. A.: A civilizáció azért küszöbölt ki egy csomó ösztönt, mert antiökonomikus. Mert nem racionális. Mert veszélyeztette vagy lelketlenné tette a társadalom kényelmét, nyugalmát. Az is ösztön, hogy valaki álmában felkel és felmászik a háztetőre, vagy éjszaka nem talál ki a WC-re, és a WC helyett – jobb híján – az előtte lévő iskolatáskájába pisil. A tudatalattijában benne volt az a civilizált ösztön, hogy akárhová nem pisilhet, valamibe kell pisilnie: ebben benne van az ösztön és a civilizáció is. Ez valóban megtörtént. Sokszor jobban szeretnénk kézzel, és nem késsel-villával enni, nem akarjuk visszatartani a bőföggést, a kényelmetlen szagokat és zajokat, de mégis visszatartjuk. Nem azért, mert jólneveltek vagyunk, vagy mert Viktória királynőnek így tetszik, vagy Mária Terézia királynő ezt vagy azt írta elő nekünk. Nem! Azért tesszük, mert így racionálisabb a társadalmi életünk. Egy csomó állati ösztönt leküzdöttünk, kivéve azokat, amelyek a félelemhez kapcsolódnak. Azok mélyebbek. Az élet fenntartásához fűződnek. És ha megijedünk, magunk is félelmetessé válunk.

H. M.: Ami a félelemhez kapcsolódik, arra nagyobb szükség van, mert az önvédelem, az ösztön, jobban védi önmagát.

Cs. A.: Igen. Szerintem ezért vagyunk a fajgyűlölet áldozatai is. Mert amikor egy néger vagy kínai arcot látok, akkor úgy vélem, hogy ferdén néz rám, ferde a mosolya is, tehát gyanús. Mit tudom én, mit takar az arcformája, az arckifejezése. Olyan fizionómiai jelek ezek, amelyek gyanúsak a számomra. Darwin tanulmányozta az emocionális arckifejezéseket, grimaszokat az állatoknál és embereknél is. Azt állítja, hogy ezek nagyon fontosak, mert ezekből sokkal többet tudunk meg másokról, mint a nyelvi közléseikből, a szóbeli kommunikációból.

H. M.: Amit most metanyelvnek is nevezünk.

Cs. A.: Igen. A metanyelv – tetszik, nem tetszik – a kommunikáció 65%-át teszi ki. Amikor a reklámokat tanulmányozzák és a reklám pszichológiáját próbálják feltérképezni, akkor nagyon jól tudják, hogy egy meztelen női fenék látványa sokkal inkább befolyásolja a vásárlókat, akár még a puding megvásárlására is jobban ösztökéli őket, mintha csak magát a pudingot vagy egy tejesporat mutatnának. Emlékszel a Fellini-féle *Dolce vita* című filmre?

H. M.: Igen.

Cs. A.: Az óriásplakátokon a dúskeblű Anita Egbert jelent meg fekvő helyzetben. A reklám szövege a következő volt: „*Bevete piú latte*” (‘igyál több tejet!’). A római utcák annak idején tele voltak ezekkel a nagy, 6×5 méteres reklámtáblákkal. Mindez pozitív jellegű, de nagyon primitív ösztönökre utalt. Talán Anita Egbertnek lehet valami köze a szlovákiai dolgokhoz is. A magyarok külseje is más lehetett, mint a szlovákoké. Lehet, hogy csak azért féltek a magyaroktól, mert ők voltak az uralkodó osztály. A félelem általában fokozza a gyűlöletet. Az egyik alapösztönünk az önvédelem. De hát ez ellen most fellép a civilizáció! Mindig a *Politique de la Culture* jön előtérbe: nekünk kellene erre nevelni, buzdítani az embereket. Lépjenek túl ezeken a primitív ösztönökön! Mert az efféle félelem kísértetiesen hasonlít a kannibalizmusra, amikor az ember megette az ellenségét, egyrészt azért, hogy magába szívja annak az erejét, másrészt pedig azért, hogy az ne tudjon neki ártani többé.

H. M.: Igen, és nem múlik, amíg például egy olyan magas intézmény, mint az egyetem, amelynek a szellemi színvonala legalább egy jó arasszal följebb lehetne ezeknél az állati világból való impulzusoknál. Egy egyetem sem tud fölébe kerekedni ezeknek. A fiatal Ceaușescu odament Kolozsvárra, hogy betiltsa a Bolyai Egyetemet a Babeș mellől. Akkor még a friss magyar '56 volt az ürügy erre. És ezt személyesen az ifjú Ceaușescu vezényelte. Egy egyetem bezárható, ha ott az őslakók nemszeretem nyelvét használják. A magyar professzork mit tehettek? Kiűzve az egyetemről a vasúthoz vezethetett az útjuk. Szabédi László a vonat elé feküdt. Addig nem volt probléma, ha magyarul is kiírták egy tanterem falára, ahova magyar diákok jártak, hogy dohányozni tilos... Ma viszont – pedig milyen régen kivégezték már a Kárpátok géniusztát.

Cs. A.: Tényleg? Igen, szerintem ez komoly probléma, és nem szabad csak tiltakozni ellene!

H. M.: Látod, én ezt úgy mondanám: *megértve* tiltakozni ellene!

Cs. A.: Igen. Esetleg úgy, hogy megértse a másik, hogy milyen örültség, amit csinál.

H. M.: El nem tudom mondani, a legkedvesebb pillanataim közé tartozik az életemben az (ezt komolyan mondom), és úgy emlékszem vissza, hogy ma is gyakran dúdoló a dalt, hogy Gyulán az anyámnak udvarolt egy nyilván román származású ügyvéd. Éjjeli zenéket adott neki. Balatonfüredre mentek nászútra. Most ott jártam, próbáltam felidézni. Gyerekkoromban mindig Balatonfüredről mesélt az anyám, hogy az milyen szép. Ez a román ügyvéd – biztos, hogy román volt, mert a gyulai román templomban volt az esküvőjük – hamar meghalt. Megmaradt utána egy lobogó, amelyről rájöttem, hogy ő '48-as képviselőjelölt volt. Tehát közben '48-as magyar hazafi. De magyarul is írt verseket, egy kötet kéziratos verse megmaradt, és románul is írt verseket. Az anyám sokszor énekelt egy román dalt, első férjének magyar fordításában. *Stitunak* hívták, *tudod-e*. Ő fordította magyarra, és a cigány még gyerekkoromban itt-ott játszotta. A szövege így van: „Emlékszel-e, amikor megláttál, elfordultál, amint jövel, feledve már a múltak álmát, és róla csak szívünk regél.” Gyuláról feljárt Váradra, és ott a váradi székesegyház karnagyával találkozott. Veleznainak hívták, dalokat szerzett, és énekelt a dalokat, amelyeknek a férje szerezte a szövegét és a Veleznai. Amikor Bukarestben voltam, írószövetségi delegációt vezettem. Ott román írókkal vacsora után nótáztunk is, és én elkezdtem ezt, hogy ismerik-e, és hát persze mind belekapcsolódott. Volt egy olyan pillanat, amikor megérezttem, hogy van az ember szívében, zsigereiben nem csak arra hajlandóság, hogy az idegent félelmetesnek tartsa, hanem örüljön annak, hogy ugyanazt énekli két különböző nyelven. Mert akkor én ott énekeltam magyarul, ők pedig románul énekelték ugyanazt a dalt. Amit hát az anyám első boldog házasságában a férje szerzett át magyarra.

Cs. A.: Nagyon szép történet. A német származású és német kultúrájú Liszt Ferenc, akinek az ereiben lényegében magyar vér csordogált, annyira bele-szeretett a magyarságába, hogy a *Magyar rapszodiák*ban megpróbálta megörökíteni a magyar nép korális érzéseit – de valamennyire a cigányokét is – a romantikus ideológiának megfelelően. Újabb hobbim, hogy gyűjtöm a magyar népdalokat, és próbálom lefordítani őket, hogy az olaszok ne csak Bartókot és Kodályt ismerjék, hanem a népdalainkat is.

H. M.: Műdalok vagy népdalok?

Cs. A.: Népdalok, de tulajdonképpen, mi a tényleges különbség? A népdal, a cigánynóta, a sláger nagyon keveredik az emberek tudatában. Liszt Ferenc *Magyar rapszódái* népi, illetve cigány motívumokból születettek. Ezt le is írta könyvében Liszt Ferenc. Ezeket a dallamokat aztán ő hihetetlen ügyességgel átdolgozta. A *Magyar rapszódák* persze a zeneirodalom egyik világhírű műve lett, amelyről azt mondja a legtöbb zongorista, hogy ez csak magyar művészeknek való, mert csak ők tudják autentikusan előadni, tudniillik olyan ügyesség, virtuozitás, digitális képesség kell hozzá, hogy ezt akárki nem tudja eljátszani. Az egyik zongorista barátom azt állítja, hogy bizonyára Liszt is másképp zongorázta el esténként az I. vagy a IV. rapszódát, mint ahogy leírta. Ugyanis a variációkat mindig másképp érzi az ember, és másképp interpretálja. A napokban olvastam egy Szlovoda nevű szláv származású, amerikai nyelv- és zenepszichológusnak a könyvét, amelyben van egy érdekes, ismét neurológiával kapcsolatos fejezet is. Korábban csak az amigdaláról, a félelem mirigyéről beszéltünk, ellenben vannak olyan részei is az agynak – többnyire a jobboldali agyféltekében –, amelyek a zenére érzékenyek. Miközben a félelem mirigye, ez az antiszociális mirigy a gyűlölet neurológiai hátterét képezi, a másik, ami a zenére vonatkozik, az éppen a fordítottja ennek: a koralitást – a koralitásra való hajlamunkat – segíti elő.

H. M.: Az együtténeklést?

Cs. A.: Az együtténeklésre való képességet jelenti, a zene ugyanis nagyon szorosan kapcsolódik emocionális világunkhoz. Keressük, elfogadjuk és szeretjük a társaságot, a közösségben való létezést. A legnagyobb zeneművek közé tartozó kórusművek végső soron az ógörög tragédiák kórusaival kapcsolódnak egybe.

H. M.: És Nietzsche. Úgy határozta meg a tragédia születését: „a zene szelleméből”.

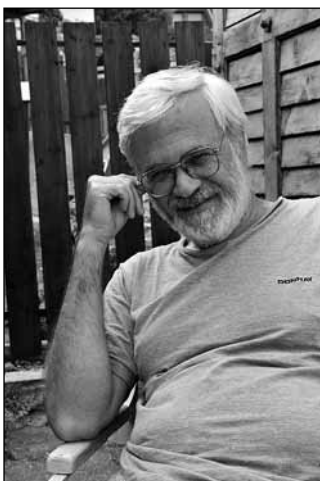
Cs. A.: Igen, igen: a *Trágon odéja*. Amit te a közös énekléskor éreztél, az mélységesen megható pillanat lehetett...

H. M.: Volt alkalmam felkészülni rá. Nagyvárad – legalábbis gyerekkoromban – magas polgári kultúrájával, idegenek iránti fogékonyságra kiválóan nevelő iskola volt. Rákóczi úti házunk szomszédja egykor magyar csendőriskola, majd román kaszánya lett.

Egy román tisztí gyerek volt a legjobb barátom, Puiu, átbújt a kerítésen, mindig együtt játszottunk, naphosszat. Máig sem tudom felfogni, hogy milyen nyelven értettünk meg egymást. De megértettük.

Orosz István

Sári

Orosz István Budapesten született, az ELTE bölcsészkarán szerzett tanári diplomát, majd 1976 és 1985 között parkgondozóként dolgozott. 1981 és 1985 között a szamizdat Beszélő alapító nyomdása. 1988-ban családjával Nagy-Britanniába emigrál, ahonnan 2000-ben települ vissza Magyarországra.

Esszékötetei: *A Westminster-modell*, *A „magyar kérdés”*, *A szellem helye*, *Dokumentumtörténet*. Száműzetésben című interjúkötete szamizdatban jelent meg. Jelenleg Szentendrén él.

A most közreadott öt oldal – részletészlet a szerző *Egy szem eper* című regényéből, amely a rendszerváltás és az azt megelőző évtizedek sorsátörténete.

1

A szeplős óvónőt Sárinak hívták és Péter a fogorvosnál került vele intim ismeretségbe, ahol kiségitő asszisztensként hetente kétszer dolgozott a lány. A foghúzás közben ugyanis Sári olyan odaadó erővel szorította magához Péter fejét, hogy a férfi szinte késleltetni óhajtotta volna az egész procedúrát. Jó szaga volt a lánynak, valami tejes babaszag, amibe enyhén belekeveredett hónaljának kipárolgása is, egyáltalán nem kellemetlenül, Péter csak nyugtatta volna tovább is a fejét az eleven párnák között, de Sári elhátrált a széktől és gyöngéden visszahelyezte Péter tarkóját a fogorvosi szék támlájára. Majd bátorító mosollyal nézett a férfira: – Ugye, hogy ki lehetett bírni? – Péter földagadt pofával bólogatott, s nyilván mosolyogni is próbált, de gyorsan föl hagyott arcizmai rendezésével, csak legyintett. – Igyon pálinkát, ha már kiállt a fájdalomcsillapító hatása – szólt még utána az ajtóból a lány, s mintha valami évődésféle bujkált volna a hangjában. – Az anyád – gondolta Péter –, fogunk mi még együtt pálinkázni.

És lőn. Sári ugyanis, afféle vadóc, paraszti szépség, azonnal hozzáment az első matrózlegényhez, aki végigtáncolta vele az éjszakát a hajóállomás kocsmájában, s az esküvőre Péteréket is meghívták. A falusi kultúrház olajos padlóján azután Péter is hozzásimulhatott Sári arányos idomaihoz, annyiszor, ahányszor jólesett, büntetlenül tánc közben. A lány zavarba ejtő magától értetődőséggel kínálta oda a testét, mintha az érintések semmit sem jelentenének. Ince, a matróz meg elég hamar berúgott ahhoz, hogy ne érdekelje a dolog különösebben. Tánc közben az is kiderült, hogy Sári éppen befejezte az óvónőképző szakközépiskolát és tanulni szeretne még, csak hát most közbejött

ez a házasság – kacarászott zavartan. Péter furcsa többértelműséget látott a lány sötétlő, barnás szemeiben, aki úgy beszélt házasságáról, mint valami fura véletlenről, ami megesett vele, de aki már most, esküvője napján tudja, hogy ennél jóval többre vágyik.

– Nem volna kedvetek megtanulni bridzsezni? – húzta el a mézesmadzsgot Péter Sári orra előtt, miután kiderült, hogy a lány szenvedélyesen szeret játszani. – Á, buta vagyok én ahhoz, azt mondják, nagyon bonyolult – mondta lebiggyedő ajakkal, miközben megszorította Péter vállát. Péter erre igazán belelendült, és fél óra múlva már úgy indultak hazafelé, hogy jövő hétvégére megbeszélték az első bridzspartit. Ince, az újdonsült férj csak bárgyún mosolygva bólogatott.

Péter hamarosan azon kapta magát, alig várja, hogy mehessen Panniért az óvodába. Sári általában délutánonként dolgozott, s ilyenkor cseverészhettek öt-tíz percet, főként persze Panniról, de a közelgő bridzses estéről is. A lány szakasztott mása volt a tíz évvel korábbi Évának, ugyanolyan karcsú, ugyanolyan barna, ugyanolyan kacér, csak hozzá még vadítóan szeplős is! És ráadásul, ragyogó szemekkel itta Péter szavait. Nyilván az idősebb, tapasztalt férfit látta benne, aki diplomás, okos és – szemben a falusiakkal – még nem eresztett sörpocakot. Péter pedig lassan, észrevétlenül kiterjesztette Panni iránti rajongását Sárira is, ami igen könnyen megeshetett, hiszen nap mint nap együtt látta őket, és Panni is ragaszkodott Sárihoz. Ahogy ott öltöztették közösen a kislányt az óvoda asztalán, a kívülálló számára nyilvánvalóan egy családnak látszottak.

Ince meg háromhetes váltásokban hajózott a Dunán, így Sári meglehetősen szabadon bánhatott az idejével, bár egyelőre az anyjánál laktak, s Rozi néni igyekezett kordában tartani a lányát, akiről néhány hét múlva viszont már letagadhatatlanul kiderült, hogy terhes. Ez azután teljesen szabadjára engedte Péter verbális energiáit. Lévén, hogy a lány fizikailag megközelíthetetlen állapotba került – Péter legalábbis így vélte, bár természetesen nem biztos, hogy igaza volt –, így Péter hatalmas energiákkal magyarázott neki mindenféléről, gátlástalanul, könyveket adott neki, kazettákat, és immár órák hosszat is képesek voltak tárgyalni a gyereknevelés szövevényes kérdéseit a Duna-parton sétálgatván, miközben Panni homokvárat épített vagy a sirályokat kergette.

2

Egyszer az óvodából hazafelé menet Panni megállt a sarki Krisztus-keresztnél és megkérdezte: – Apu, ki ez itt?

Péter komoly zavarba jött, legszívesebben meg se hallotta volna a kérdést, de a kislány kérdő, kíváncsi szeme elől nem lehetett kitérni. – Ez itt Jézus Krisztus – kezdett bele halkán, bizonytalanul, de Panni azonnal közbevágott: – És miért van itt? – Péter leült a kerékvető köre a kereszt lábánál. – Azért, mert a keresztények tisztelik és emlékezni akarnak rá. – És mi keresztények vagyunk? – hangzott Panni megsemmisítő kérdése, három lépéses matt. Micsoda kérdés – gondolta Péter –, micsoda kérdés! Kétségbeesetten tekintett föl a keresztre, azután a maga számára is váratlanul a következőt mondta: – Mindenki kereszt-

tény, aki ismeri Krisztus történetét. – Erre aztán Panni már nem kérdezett többet, hanem megnyugodva továbbgrált a hézagosan kövezett úton. Péter még ült ott egypár pillanatig, megdőbbsenve attól, amit mondott, s ami oly nyilvánvalóan ellenkezett a tényekkel, s mégis, valamilyen értelemben oly nyilvánvalóan igaznak tűnt.

Péternek Krisztussal sosem volt semmi baja, csak a bibliával meg a papokkal, az Izsákot fölálodozó Ábrahám történetét oly viszolyogtató átéléssel mesélő Laci bácsival. Templomba tehát nem jártak, sőt, Pannit még meg sem kereszteltették, abból kiindulva, hogy ha majd fölő, eldönti maga, akarja-e ezt a misztikus szertartást vagy sem. Péter határozottan nem hitt a túlvilágban, a föltámadásban, egyetlen, megragadható, valahol trónoló Istenben, közben viszont lépten-nyomon belebotlott a transzcendencia nyilvánvaló jeleibe. Tarkovszkijba, Bahtyinba, az Ararátba, Grünwaldba, a strasbourgi katedrálisba, Bach muzsikájába. És akkor tessék, teljesen váratlanul, mintegy megmagyarázhatatlanul kibukik belőle ez a mondat: – Mindenki keresztény, aki ismeri Krisztus történetét.

Este beállított Aladár azzal, hogy magánszeminárium indul Matyival, a filozófus most jött haza Heidelbergből, nincs állása – őt is kirúgták a Charta-aláírás miatt –, és szívesen beszélne nekik a lakásán Husserl fenomenológiájáról. Róla írta első könyvét – magyarázta Aladár legalább olyan izgatottan, mint amikor az aláírásívet hozta el Péterékhez a lakótelepi lakásba és nem hagyta Pannit aludni. Péter olvasott néhány dolgot Matyitól, az ő írásait is tiltott irodalomként terjesztették, maszatos másolatokon, egyike volt a Nyugaton is ismert magyar 'másként gondolkodóknak', Lukács-tanítvány, de rendszeren kiábrándulóban a mesterből meg a marxizmusból, Péter megörült a lehetőségnek. Annál is inkább, mert értelmiségi léte egyre elenyészőbbé soványult a Bank üdülő cseresznyése és rózsaaágysai, illetve a stencilgép tekerése között, jószerivel csupán a Panninak, illetve Sárinak nyújtott magyarázatok alkalmával botlott meghökkentő elméleti problémákba, amint azt a Krisztus-kereszt esete is világosan jelezte.

3

A stencilgép tekerése elképesztően idegesítő és idegölő munkának bizonyult, miután az első oldalak után elfogyott a Roneó festék. A gyatra minőségű magyar festék, amit a szállítóktól kaptak, alig hagyott nyomot a papíron, rengeteg selejtet gyártottak, míg Péter rájött, milyen hígítás mellett lehet nagyjából elfogadható eredményt elérni. Többször előfordult, hogy festékben úszott a dohányzóasztal az utcai szobában és mindenfelé benzingőz terjengett a lakásban, fél óra szellőztetéssel sem lehetett megszabadulni az áruzkodó szagtól, mielőtt Panni hazajött, Péter állandóan attól rettegett, hogy a kislány egyszer megkérdezi: – Apu, mi ez a bűz?

Annával dolgoztak együtt reggel nyolctól délután kettőig, Péter tekert, Anna meg válogatta az összeragadt, selejtes lapokat, néha Éva is beállt, mikor éppen nem kellett tanítania, lassan, nagyon lassan gyűltek a kupacok a manzárd beépített rekeszeiben, miközben Péter észrevétlenül öszülni kezdett. Harminc-

éves korában. Sokáig persze meg se látta a vállig érő hajában föltünedező ezüstös szálakat, de egyszer Sára visongva mutatott rá a fejére: – Hát hiszen te őszülsz! – Péter elhülten vizsgálta magát este a tükörben – a fenébe, tényleg őszülök! A szentségit.

Nagy kínlások árán, de október végére azért elkészült az első szám. Egy egész hétvégén rakták össze hárman, zárt ajtók mögött, a gyerekeket eladták a nagyszülőknek. Hétfőn Péter átment komppal Zsoltihoz a Duna túlszárjára, hogy elkérje a kocsi, hosszasan töprengett, elárulja-e vajon, hogy mire kell, a végén úgy döntött, talán korai, várjuk meg, hogy reagálnak a hatóságok, felelőtlenség lenne Zsoltiékat mindjárt belekeverni, így is elég nagy kockázatot terhel rájuk. Annyit mondott csak, hogy valami igen fontos és veszélyes dologra kellene a Skoda, két napra, esetleg el is veszhet – nézett talányosan a mokány kőműves szemébe, aki hümmögött, hümmögött, de aztán nem kérdezett semmit, csak előkaparta a zsebéből a slusszkulcsot. – Hát te tudod – dörögte a bajusza alatt –, biztos jó okod van rá, hogy ilyet kérj, de ha nekem elveszik a kocsim, akkor lőttek a melómnak, ezt azért tudjad. – Péter elszégyellte magát, talán még el is pirult, tudta ő nagyon jól, hogy nem lenne szabad ezt kérnie, de hát nem volt más választás, még mindig Zsoltiban bízott meg a legjobban.

4

Éva Bélával megbeszélte a szállítás időpontját, kedden délután Péter telerakta Zsolti piros Skodáját a Független 1 ezerkétszáz példányával, bedobozolva, pokrócokkal letakarva, és elindult Pest felé. Lassan hajtott, nehogy összeütközésbe kerüljön az út mentén leselkedő rendőrökkel, meg azért is, mert az autó bizony csúnya hangokat hallatott, tízévesnél is öregebben már elég rosszul bírta a megterhelést. – Hogy a fenébe tud Zsolti ezzel a tragaccsal dolgozni! – méltatlankodott Péter, és igen drukkolt, nehogy lerobbanjon, mert akkor aztán fuccs a Függetlennek.

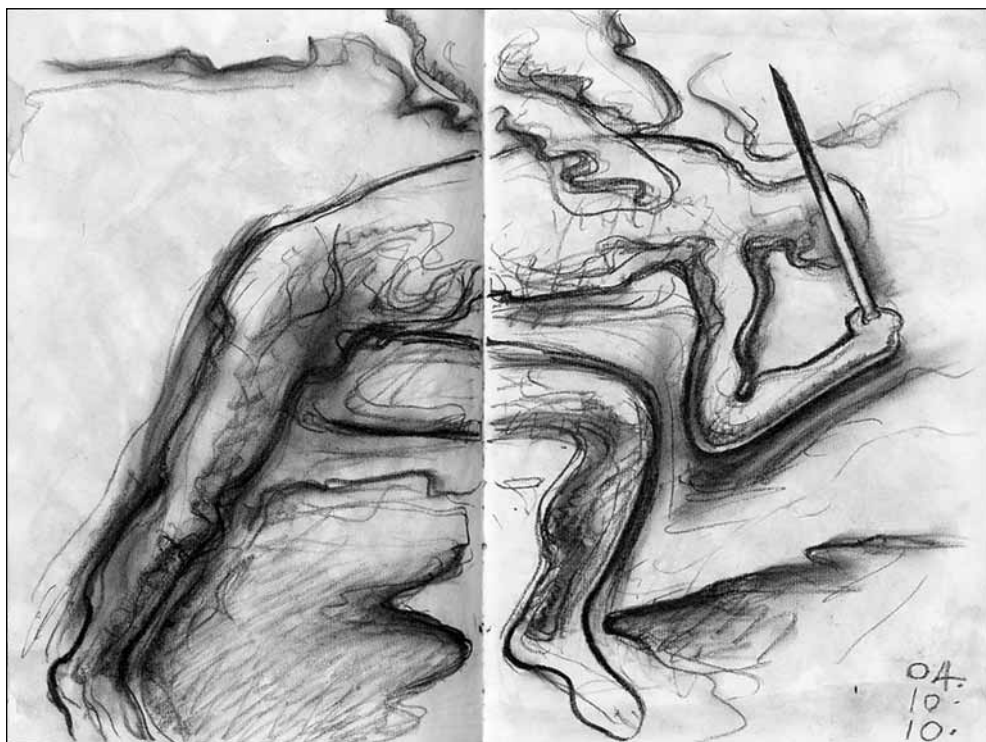
De szerencsésen beért a város határában lévő parkolóba, ahol otthagyta a Skodát és beült egy moziba. A film valami távoli bolygón játszódott, ahol Farah Fawcett tündökölt és tiporta a robotok szívét egy elhagyatott úrbázison, mind a negyvenkét fogával. Péter nemigen tudta követni a történetet, alig várta már a film végét, hogy mehessen vissza az üres autóért, amit a megbeszélés szerint közben a szállítóknak ki kellett üríteniük. Ám amikor visszaért a kocsihoz, legnagyobb megdöbbenésére az autót sértetlenül találta, benne mind az ezerkétszáz példány Függetlennel, nem jött érte senki! Magyarország első, nyomdai úton sokszorosított ellenzéki, szamizdat lapja nem kell a kutyának sem! Péter magába roskadtan ült be a volán mögé, most aztán mi a szentség legyen? Lassan elindult hazafelé, a meglehetősen kilátástalan sötétségbe.

Két napba tellett, amíg Éván és Bélán keresztül tisztázni tudták a történetet, illetve a nemtörténetet, új időpont, új szállítás, ezúttal sikeres, de Péter követelte, hogy változtassanak a módszeren, legyen egy szállító, akivel személyesen találkozik, és személyesen meggyőződhet róla, hogy a Független jó kezekbe kerül. Nem azért güriznek több hónapig, hogy aztán ebek harmincadjára kerüljön a lap – szentségelt Bélának, aki megértően bólogatott. Így lett

azután Elemér, akivel a következő két évben rendszeresen találkoztak a szentendrei Görög Kancsóban, amíg Elemér le nem bukott.

Péter izgatottan várta, mikor tűnik föl Matyi szemináriumán a Független első száma. Egy hónapba is beletelt, mire sikerült szétszítani a példányokat, s december elején Aladár izgatottan lobogtatott végre öt példány Függetlent és ellentmondást nem tűró módon megvetette velük – mondván, hogy ezzel támogatják az ellenzéket. Péter morgott valamit, hogy neki nem az ellenzéket, hanem a családját kell támogatnia, de aztán kényszeredetten megvásárolta a lapot, nehogy gyanúba keveredjen. Mert persze a fiúknak meg Matyinak esze ágában sem volt elárulni, hogy ő nyomtatja a Függetlent.

Nagy jóérzések kerítették hatalmába, miközben a többiek mohón falták az újság cikkeit. Érdeemes hát kínlódni – gondolta –, van látszatja a dolognak. Hazafelé vett egy üveg olcsó pezsgőt és megitták Évával meg Annával a Független 1 sikeres megjelenése alkalmából. De egy hét múlva Lengyelországban katonai puccsal leverték a lengyel ellenzék mozgolódását és a Szolidaritás mozgalmat, december 13-án Jaruzelski tábornok került hatalomra, a szocializmus legvidámabb barakkja is elkomorult, Péter aggódva latolgatta Évával, most aztán mire számíthatnak?

Weiner Sennyey Tibor

Ablaikit

Weiner Sennyey Tibor Egerben született. A szegedi bölcsészkar Bölcső, majd a Szabad Ötletek című lap szerkesztője volt, a DRÓT című periodikának egyik megalkotójaként is szerepelt. A Déltenger antológia alapítója. Jelenleg az Irodalmi Jelen Online szerkesztője. Gérecz Attila- és Irodalmi Jelen-díjas. Kötetei: *A tengerszint feletti magasság meghatározása* (Irodalmi Jelen Könyvek, Arad–Budapest, 2008); *Versek a kisházból* (Irodalmi Jelen Könyvek, Arad–Szeged, 2007); *A természettel való kapcsolat újragondolása* (Baláca Könyvek – Vár Ucca Műhely, Veszprém–Szeged, 2005)

Jelen írás része a szerző *Tájabrosz* című készülő novelláskötetének.

1.

Soha még úgy nem vágattak cári lovasok, soha még úgy nem feszült mén a lódübörgéssel álmodó sztyeppének, mint midőn a messzi város romjait hagyták ijedten maguk mögött, mint amikor az Ablaikit romvárosában eltöltött egyetlen éjszaka után felébredt a lovascsapat valamennyi tagja, és az ismeretlen erő belemarkolt a katonák szívébe, hogy úgy hajtsa őket, mint a viharos szél a tenger hullámain a parti szikláknak.

Ott éjszakáztak ugyanis, az Irtis folyam forrásánál, s kardjukon még meg sem száradt az előző csatákban kiontott vér. Büszkék voltak, mert harcok között alig akadt párjuk, büszkék erejükre, és hatalmas cárukra, Nagy Péterre. E büszkeség adta karjuk erejét, mellyel leöltek annyi ellent, e rettenthetetlenség jegyében dúltak föl rengeteg falvat, s döntöttek végül úgy, hogy megnézik e rég elhagyatott városkát, s átkutatják épületeit, kincsekben bízva, aranyat remélve.

De semmi mást nem találtak, csak egy kinyitott könyvet, mely ott hevert az egyetlen épen maradt hatalmas terem közepén, mintha olvasását e pillanatban kezdte volna meg valami láthatatlan lény. Végigtapogatták az ismeretlen alakzatokból álló sorokat, s ekkor elhalkult mind. Majd kacagva nagyot az egészen táborot vertek, disznót sütöttek, és ittak is bőven, ahogy szoktak. Büszkék és rettenthetetlenek voltak, egészen addig, amíg reájuk nem borult a nagy éj Ablaikit romvárosában, az Irtis folyam forrásánál.

2.

Midőn a hajnal első pírját vetette a horizontra, a katonák szeme egyszerre nyílt fel. Volt köztük, ki ijedten rezzent, s volt köztük, ki nem mert szörméjének öléből kibújni, de ahogy összeért tekintetük, mind tudta, hogy egytől egyig ugyanazt látták álmukban. Ahogy ez tudatosult bennük, a megmagyarázhatatlanból és az ismeretlenből fakadó rémület szikrá-

ja tüzet lobbantott tudatuk kiszáradt avarában, s a kétségbeesés lángjai felemésztették hamis nyugalmuk. E katonák tudatának tűzvésze oly kétségbeejtő volt, hogy azok, akik látták végigszágulni e lovasokat a sztyeppén, azt mondták, hogy vagy rémület hajtja őket a nagy cárhoz, vagy valami olyan kincset találtak, mely egyenesen a cárt illeti, vagy olyan hírt visznek, mely nem tűr szemvillanásnyi halasztást sem. Ez után az ébredés után a büszke és rettenthetetlen lovascsapat tagjai sírva fakadtak, zokogtak, és heves szívdobogással küzdve, hatalmas erővel megindultak Nagy Péter cárhoz, kezükben a feltárukt könyvvel.

3.

Nem álltak meg hét napon át, nem pihentek, lovaik agyonhajszolva estek sorra össze, közülük többen elpusztultak, fegyvereiket eldobálták, a felhalmozott kincseket, mint felesleges súlyokat tovaszórták, s a végtelen sztyeppé sara nyelte el a sok vérrel szerzett súlyos tárgyakat mindörökre.

Nem törődtek vele, hogy ruhájuk lefoszlott, hogy félig meztelenül, a hidegtől megmártan értek a cári palotába, e maroknyi katona, lefogyva, megtörve, betegen és összezúzva, szemükben még mindig annak az álomnak felébresztő tüzevel, melyet Ablakit romvárosában láttak, az Irtis folyó torkolatánál.

A cár azonnal magához hívatta szörnyen megvert csapatát, mert nem tudta mire vélni e siralmas hazatérést. Midőn a katonák a nagy cár lábához vetették magukat, reszkettek és sírtak, jajveszékelték és nyöszörögtek, s mind azért könyörgött, hogy a nagy cár vegye őket oltalmába, mert tudják már, hogy eddig helytelen ösvényen jártak, mikor gyilkoltak, helytelen ösvényen jártak, mikor raboltak, s kérik, hogy kegyel-

mezzen nekik a cár, mert látják, életük örvénye mily mélybe ragadta lelküket, s nincs más reményük, csak a fensőbb hatalom kegyelme, hogy megszabadulásra leljenek. Felsőbb hatalmak közül ők csak egyetlen ismernek, a hatalmas cárt, akinek, ím, elhozták az őket felébresztő mágikus könyvet, melynek sorait nem értik, melyet egy láthatatlan lény olvasott, midőn beléptek Ablakit romvárosának egyetlen épen maradt nagytermébe az Irtis folyó torkolatánál, ahonnan hét napon és hét éjjelen át vágattak ide: a nagy cár palotájába. Ekkor a térdre borult katonák előadták a könyvet, s valamennyien homlokukkal a földet érintették.

4.

Az ortodox pátriárka és valamennyi pap, de még a nemesek is mind ördögösségre gyanakodtak, s veszettül vetették a keresztet magukra, mikor Nagy Péter, a cár felállt trónjáról, s odament az elé rakott könyvhöz és a leborult nyomorult katonákhoz. A könyvet felvette, s egyetlen intésére az összes katonát, aki megmaradt a kis csapatból, még azon a napon lefejezték.

5.

A cár végigsimította az ismeretlen betűket a könyvön, majd visszavonult szobájába. Azon az éjjelen egyetlen ágyasa sem mehetett be hozzá, egyetlen korty bort sem ivott, egyetlen falatot sem evett, és legjobb tanácsadóit sem hívatta magához.

Szobájából halk sírdogálás hallatszódott soká.

Hajnakra aztán soha nem látott hévvel legjobb futáraiból csapatot szervezett, ládába rakatta a könyvet, és a legszigorúbb utasítások közepette küldte útjára. Senki nem tudja, mit álmodott, mit gondolt Nagy Péter cár azon az éjjelen, s többet erről senki

sem mert beszélni, a könyv azonban útra kelt a párizsi akadémia felé.

6.

A futárok a ládát ki nem nyithatták, küldetésükről még kérdés sem fogalmazódhatott meg bennük, oly szigorú volt a cári tiltás.

Elhagyván Oroszországot, átkelve Európán, megérkeztek a francia akadémia 1723 tavaszán, ahol a ládát és Nagy Péter üzenetét átadták az akadémikusoknak.

Az akadémikusok nagygyűlést hívtak össze a könyv felett, amelyet Abbé Fourmont vezetett. Beszédét a nagy előadóban, miután gondosan bezárták maguk mögött az ajtót, így kezdte: „Nagy Péter cár küldte nekünk, ó bölcs és hatalmas tudású akadémikusok ezt a megmagyarázhatatlan rejtélyt, amit most közösen kell megoldanunk” – ekkor elővette a ládába zárt könyvet, s a nagyterem közepére kihelyezett emelvényre rakta.

Az abbé hátralépett párat, s a sustorgás hamar abbamaradt, midőn a könyv önnönmagától kinyílt. Az abbé így folytatta: „Ezt a könyvet kinyitni nem lehet. Ez a könyv magától nyílik ki. Ez a könyv mindig ugyanott nyílik ki. Egy ismeretlen nyelven írott mondat van ott, a nagy cár azt kéri tőlünk, hogy fejtsük meg, milyen nyelven van, mondjuk el neki, mit jelent.”

7.

Az akadémikusok sora vizsgálta meg a kérdéses könyvet, de sem mágiát, sem technikát nem találtak, amely megmagyarázhatta volna a dolgot. Abban reménykedve, hogy ha a mondatot lefordítják, a könyvet visszaküldhetik a cárnak, magát Abbé Fourmont-t bízták meg a munkával. A könyv így is túl veszélyesnek bizonyult mind a keresztény világra, mind pedig a racionális

világszemléletre, amelyben az akadémia tagjai egytől egyig vakon hittek.

A feladat elvégzése után Abbé de Bignon közölte levélben a cárral, tudatván őfelségével, hogy Fourmont a királyi könyvtárban találtatott latin és tibeti szótár segítségével a töredéket remekül lefordította, sőt megmagyarázta a kétségtelenül tibeti nyelven írott könyv azon mondatát, amelynél minduntalan kinyílik.

A könyvet futárokkal és a fordítással haladéktalanul visszaküldik a cári könyvtárba, mert Párizsban nem maradhat. A szentpétervári akadémia évkönyvében az eredeti szöveget a latin fordítással együtt közzétették, a ládát, melyben a könyv volt, a cár legszigorúbb parancsára elzárták. Azért latinul, mert Fourmont franciául nem merte leírni a fordítását, annyira esetlennek találta. A könyvről ezután soha többé még beszélni is tilos volt.

8.

A fordítás latin szövege kaotikusnak bizonyult és értelmezhetetlenül zavarba ejtő volt nemcsak a cár, hanem a többi tudós számára is. 1747-ben az orosz akadémia professzora, Müller, aki nem ült fel a meséknek, kinyitatta újra az elzárt ládát. Magával vitt egy tanguti gelongot, avagy buddhista papot, illetve a cári kollégiumban akkor tanuló mongol növendéket. Egyetlen éjszakát tölthettek a könyv társaságában, s természetesen ugyanott nyílt ki, mint Párizsban két évtizeddel korábban.

Másutt kinyitni ember nem tudta.

Lapozni benne nem lehetett.

Müller azonban elkészítette saját fordítását, miután a tanguti gelong elolvasta nagy nehezen a mondatot, s azt a mongol diák néki lefordította. Az eredeti szöveg és a fordítás a lipcsei tudományos akadémiánál ércmetszés után lenyomtatott. Bár nagy sikere

volt a cári kollégiumban a racionalista Müller bátorságának, a gelong és a mongol közbenjárása révén sem tisztult nagyon az eredeti értelem.

A könyv börtönébe szigorú őrizetel visszahelyeztetett.

9.

A korszak legkiválóbb tibetológusa, Giorgi vette kezébe ezek után az ügyet, mivel Müller fordítását merő zagyvaságnak tartotta.

Kiemelkedő munkájába, az „Alphabetum Tibetanum”-ba felvette a szöveget, s megkísérelt egy újabb fordítást. Giorgi óvatosságára jellemző, hogy megjegyzi, a mantrák – mert megállapítást nyert, hogy kétségtelesen mágikus formulákról van szó –, tehát hogy a mantrák nincsenek rendes tibeti nyelven szerkesztve, de nem fedezte fel a nyelv mivoltát, és ezért „mágikus kifejezésűnek” nevezi.

A gordiuszi csomót úgy vágja át, hogy fordítás nélkül teszi közzé az eredetit, de lábjegyzeteiben azért csak kísérletet tesz a magyarázatra, melyekben sületlen szóhalmazba takar héber, kopt, káldeus, és szíriai nyelvekből kölcsönzött forrásokból, és a tibeti írásmódot összehasonlítja a régi szkíták és egyiptomiak misztikus számaival és azokkal a betűkkel, melyeket a keresztény kor első századaiból való felekezetek és eretnekek használtak.

Giorginak hatalmas sikere volt nemcsak a tudományos szférákban, hanem a közvélemény előtt is. Munkásságát több ízben elismerte a tudomány.

10.

A francia akadémia természetesen nem hagyhatta szó nélkül a dolgot, s Monsieur Rémusat könyvében valamennyi eddigi fordítást közléstesi, melyek kétségbeejtően különböznek egymástól. Mást értett a mondat alatt

Fourmont, mást Müller, s megint teljesen mást Giorgi.

Egyetlen mondat, amely tehát gyökeresen kérdőjelezte meg az egész tudományosságot.

A könyv ezalatt a cári kincstárban lassan elfelejtődött.

Maga Rémusat egy alkalommal az ügyről így beszélt: „Eleinte bámulatra méltónak tartották azt a mély tudományosságot, mely alapján Fourmont meghatározta a nyelvet, melyen a töredék írva volt; később Giorgit dicsőítették, aki a szöveget és a fordítást kijavította. Én fel nem foghatom, hogy merészkedik lefordítani vagy kijavítani valaki olyan szöveget, melyet az illető olvasni sem képes. Mindebben semmi csodálatra méltó nincs: tolmácsok és magyarázók, dicsőítők és bírálók mindnyájan és egyaránt alkalmatlanok voltak feladatukra. Nem csupán arról van szó, hogy képességük nem volt hozzá egyiküknek sem, hogy megértsenek akár csak egyetlen szót is, de egyetlen szótagot sem tudtak helyesen kibetűzni az eredeti szövegből, melyről pedig itt mindenki hatalmas tudományos ihletettséggel értekezett. A következmény olyan volt, amire az ember mindezek után felkészülhet, s mind a fordítási, mind pedig ezeknek javítási kísérletei a nevetségességig hibásak voltak. Az egyes szavakkal a legnagyobb játékot űzték, betűk közbeszúrtak vagy kihagytak kényük és kedvük szerint, hogy legalább némileg megközelítsék azokat a kifejezéseket, melyek leginkább hasonlítani látszottak azon tökéletlen szótárak foglalatjához, melyek a fordítók kezének ügyében voltak, s valóban a fordítás nem egyszerűen nem hasonlított az eredetihez, de egészen értelem nélküli volt, mint de Brosses akadémiai elnök ezt Fourmont fordításáról megjegyezte, hogy a latin fordítás éppen olyan értelmezhetetlen volt, mint a tanguti.”

11.

1820. július 16-án Mister Moorcroft Kasmír határánál, a Himbabs folyónál pihent meg éppen hosszú útján, midőn találkozott Alexanderrel, aki ekkor Dras felé tartott. Hosszasan beszélgettek, hamar közös témákat találtak, sőt a további néhány héten át együtt utaztak Lehbe. Közben Moorcroft előadta neki, hogy mostanában egyetlen könyvet hordoz magánál, mert van egy rendkívül nyugtalanító cikk benne.

A közös és kellemes utazás alatt elmondta a könyv és a töredék történetét, amiről, mivel jó viszonya volt a cári udvarral, meglepően tájékozott volt.

Elmesélte, hogyan találták meg Ablait romvárosában, az Irtis folyó torkolatánál, hogyan került a katonák révén Nagy Péter cárhoz, hogyan került a francia akadémiára, Abbé Fourmont és Abbé de Bignon kezébe, s onnan vissza, majd Müller hogyan próbálta a tangurral és a mongol diákkal lefordítani, hogy aztán Giorgi kezébe kerüljön az egész, s most íme itt ez a könyv, Giorgi könyve, a hatalmas Alphabetum Tibetanum, benne a cikk, s olvassa-olvassa, de nem ért belőle semmit.

Amikor barátja kezébe adta a könyvet, az elmélyülten lapozgatta, majd hosszasan, hangosan nevetni kezdett, s egy Moorcroft számára ismeretlen nyelven, melynek semmi köze nem volt sem az európai nyelvekhez, sem az ázsiaiakhoz, mondott pár keresetlen, de szerencsére érthetetlen mondatot.

12.

Egy évtizeddel később Calcuttában újra találkozott Mister Moorcroft régi barátjával, s ekkor végre visszakapta értékes könyvét, az Alphabetum Tibetanumot.

Meglehetősen zavarban volt, de azért megkérdezte barátját, hogy mégis mit nevetett olyan nagyon ak-

kor régen, s hogy rájött-e, mit jelent a töredék.

Alexander ismét nevetni kezdett, de most kivételesen válaszolt.

„Azon nevettem... – mondta –, amit jelent a töredék, mely a katonáknak közös álmot hozott s új életet, mely a nagy cárt megrikatta, melyről a papok azt hitték, mágia, melyet a bölcs urak és professzorok megérteni rációval nem tudtak.” „De mit?” – faggatta tovább Mister Moorcroft.

„Tudja, Mister Moorcroft, ez a töredék a Kandjur rGyut osztályának T, vagyis kilencedik kötetéből való, a 337-ik lapról.” „Igen? Folytassa, kérem” – türelmetlenkedett Moorcroft.

„Ha el tudták volna olvasni, akkor talán a folytatást is megtalálták volna.” „Könyörgöm, drága barátom, mondja már!” Halkan kuncogott Alexander, miközben lefordította a mondatot: „Buddha szellemét a lelkes lények ügyei feletti elmélkedésre összpontosította. A tudatlan nem veszi észre a halandó dolgok halandó jegyét.”

Mister Moorcroft mélyen hallgatott, majd megkérdezte: „És hogyan folytatódik?” – mire Alexander azt mondta: „Remélem, nem haragszik meg, ha most nem mondom végig, de ha jól emlékszem úgy, hogy »A tudatlan nem képes felfogni az erkölcsi dolgok morális értelmét. Buddha félreérthetetlenül azt tanította, hogy az erkölcsi-ség alapelve az anyag nem létezése. A misztikus szertartások végrehajtója mindig e gondolatról elmélkedjék, s e szerint végezze tisztét. Ez volt a fokonkénti és összevont magyarázata azon eszközöknek, amelyek által a gonosz lelket lecsillapítani lehetséges.«”

„Ennyi?” – kérdezte őszintén megrendülten a hallottaktól Mister Moorcroft. „Ennyi. A többi csak mese” – válaszolta mosolyogva Kőrösi Csoma Sándor.

Zirkuli Péter

Noktürn

Zirkuli Péter egyetem-re Kolozsváron, Eötvös-kollégistaként Budapesten, majd Párizsban (a Sorbonne ún. doktorátus-előkészítő évfolyamára) járt. Dolgozott könyvkiadóként (Helikon, jelenleg: L'Harmattan, Párizs), újságíróként (Szabad Európa Rádió, párizsi tudósító, jelenleg: Figyelő, Könyvszemle). Összehasonlító irodalomból, majd irodalomtudományból doktorált (PhD), több egyetem, ill. kutatóintézet munkatársa volt (Bukarest, Budapest /ELTE, MTA/, Párizs /Inalco, Paris 8, EHESS/, Bordeaux, Lyon; jelenleg: ELTE, Budapest, CNRS, Párizs). 1986 óta Franciaországban él. Néhány éve franciául is ír.

Könyvei: *A kép ketrecéből*. Versek. Szépirodalmi, 1981. Freud: *Álomfejtés*. Sajtó alá rend., szerk. Helikon, 1985. (Több új kiad.) *Találkozások*. Vázlatok, esszék, tanulmányok a román irodalomról. Gondolat, 1988. *A fényes pillanat*. Versek. Szépirodalmi, 1988. (Portugál fordítás: Nuno Júdice, Quetzal Editores, 1997.) *Izgalmas ország*. Esszék és más tudósítások Párizsból. Kráter, 1991. (Munkatársként:) *Lettres européennes. Histoire de la littérature européenne*. Hachette, 1992. (Holland fordítás: 1995. Új, átdolg. kiadás: De Boeck, 2008.) *Mély álmában máskor*. Prózavers. Magvető, 1992. *Költészet*. Versek. Orpheusz, 1998. *Ujjnyomat egy deszkafalon*. Esszék és tanulmányok a magyar irodalomról. Seneca, 1999. „veled-egy lángban ellobog”. Válogatott műfordítások 1. Orpheusz, 2000. (Munkatársként:) *Frontières et passages. Etudes contrastives*. P. Lang, 2002. *Esszé a költészetéről, vagyis rólunk magunkról: költészet és hatalom*. Orpheusz, 2005. (Francia fordítás, a szerző közreműködésével: Joëlle Duffeuilly, megj. előtt.) *A hóbort és a norma*. Esszék. Irodalmi Jelen Könyvek, 2006. *Válogatott versek*. AB-Art – Orpheusz, 2007.

(Megjelenés előtt: „A történelem réműlete”. *Poétika és vallásantropológia*. Tanulmány Eliadéről. AB-Art–Orpheusz. /Részleges román fordítás, a szerző közreműködésével: Judit Molnar, Caietele Eliade, 2005./; *Egy átmenet krónikája*. Párizs, 1989–1994. Politikai írások. Kriterion–Mapkút–Új Mandátum.)

Az itt közölt részlet a *Noktürn, avagy A sánta ördög visszatér* című kisregény hetedik, utolsó fejezete.

Házam, vagyis a belvárosi bérház elé érve, bíbelődnöm kellett a zárral. Az ódon és pántos fakapu viseltes volt szintén. Éjszakára, a mindig helyett gyakran, ráfordították a kulcsot. A természetes kulcs ilyenkor aztán sokáig kattogott, mígnem sikerült pattintania egyet az öreg zár nyelvéen, hogy be-

taszítható legyen a kapu egyik szárnya. Némelyek nem is bajlódtak vele, hanem egyszerűen vállal nekifeszültek, és így nyomták be mindkét szárnyat egyszerre. Az időnek segítettek ilyen módon. Elérték együtt, hogy bekulcsoltan is félig nyitva volt ez a kapu. De annyira csak, hogy vesződni

kelljen igazi nyitásával. Míg ezt tettem, Sánta a járdaszélen téblábolt. Lelépett róla, majd vissza föl, le, föl, és dúdolgatott. Az ideúton is elbolondozott már ugyanígy. Úgy lépett aprózva, hogy a talpa csupán villanásra éri az utca kövéhez. Mintha újból és újból elrugaszkodott volna. Sietősen kissé. Bár igazából semmi közönyös sietség nem volt ebben. Csak követék egymást, villanásokként, a léptek. S a hajnali óra bódulatában játszódtott is néhol, mert fél utcahosszat léptette úgy magát, mint futárt, lovat, más sakkfigurát. Rá-rákezdett közben egy ócska dalra, dűnnyögte maga elé. A kihalt derengésben hangosabb volt így is, mint különben. Figurázó sarok-pengetése is visszhangot vert, ahogy helyben trappolva lefékezett szinte egy kávé automata előtt, melytől kértünk némi aprópénzért híg kakaót és zsömlét. Prüszköltünk a kakaó ízétől, a zsömlét pedig elfeleztük. Nyúlós volt a péksütemény nagyon, nem kettőbe törtük, hanem húztuk kétfelé, s eltéptük valahogy. Faltunk belőle, röhincselünk, akaratlan lármát csaptunk. Egy téren volt ez, üres és tágas téren, mely ekkor közrefogott, s ahol csak egyetlen emberpár bóklászott a túlsó félen. Kabát volt rajtuk a nyári virradatban is, annak ujját feltúrve nyúltak könyékig a szeméttartóba a járdaszélen. Értékes leletnek mondott valamit a brünnnyögő férfi, tagadta ezt a társa, ki hangjából ítélve női személy lehetett.

Hogy kapum zárját kinyitottam végre, s beljebb kerültünk, Sánta majdnem úgy meredt rá a kukásvödörökre, mint az az emberpár. A lépcsőház felkattintott fényében egy golyónyom mélyedésére révedt rá jobban, fejmagasságban. Ujját belé helyezte, méregette, s egész időzése alatt ez az egyetlen nyom volt különben, amit ily

módon érintett Sánta, akárha azonosítaná. Közben arrább lökött lábával valamicskét a túlcsondult szemétből a vödörök mellett. Cím volt festve rájuk, ezekre a kukásvödörökre, mint amelyek itt laknak, utcanév és házszám, talán hogy el ne lopják őket. Kikerülésük után vághattunk neki a lépcsőknek, hogy visszajussunk tágas és lakályos otthonomba, vagyis legállandóbb szálláshelyemre, melyben többnyire azért tartózkodom, hogy benne munkával pénzt keressek, s így biztosítsam a lehetőségét annak, hogy benne tartózkodhassam. Igaz, aludni, vendéget látni, családdal bajmóldni szintén lehet benne.

Meg a cserregő telefon kagylóját fölkapni, mint most is, ahogy orosz-lános huzatú karszékembe huppan-tam. Barátném csöngetett föl abból a tóparti nyaralóból. Fürdeni mentek a többiek, újságolta, egyedül van a házban, ahogy beszél, rálát a tóra, melybe a kompánia épp belegázolt, de ő úgy érezte, kedvére inkább az volna, ha engem hív föl, például megköszönni készséges kíséretemet, ezt a fedőakciót, amelyre különben nem lesz talán szükség többé, mert olyan méltatlannak érzi mindazt, ami vele történik, hogy legszívesebben a gázcsapra hajolna, ereit fölmetszené, a nyaraló mögött el-eldüböngő vonat elé dobna magát, vagy Sántához szólna néhány szót, nem is tudja, minden- esetre ne adjam át vendégemnek a kagylót, ne is említsem, amit tőle hallok, csak kiejteni akarta, fennhangon fogalmazni, ami fejét megjárta, s nem volt kihez fordulnia hirtelenében, én pedig mindig is megértettem őt, úgy érzi, úgy hiszi. Mondta ezeket s még más egyebeket barátném, aki akkor még nem vált kis időre barátnőmmé, de akit ebben a soká halogatott döntésben, hogy tudniillik alapjában hű-

séges lényemet újabb zátonyra vigye, azaz, mint suttofta abban a későbbi időpontban, megajándékozzon magával, odaajándékozza magát nekem, vagyis, legyünk tárgyilagosa, nekem is, befolyásolt erősen, amint elárulta, az a házi multság és vendégem vendégeskedése ott, mert utóbb azt, vagy azt is föl tudtam idézni benne, a fölkarvaró és pezsdítő érzést, amit Sánta gesztusai ébresztettek, mivel, amiként azt csak emlékekbe öltözött karcsúságával együtt föltárta előttem, összeakadt egy csoda folytán, mihelyt telefonálás után szerencsés autóstoppal a városba visszaloholt, s akinek azon a futó, véletlen és sajnos valóban páratlan találkán ördögi, így mondta barátnóm, nem másíthatom meg, ördögi volt az ügyessége, megbabonázta őt valósággal. Bebizonyosodott így, hogy érzése, ami a telefonhoz vitte a hajnalban, nem csalta meg most sem, nem tévedett, amikor nekem felbolydultságáról beszélt, igazi bővöletéről.

Amíg barátném s majd nemsoká barátnóm erről szólt hozzám a dróton át, vendégem lassú bolygással bejárta ismét a lakást, megtorpant újból a könyvek előtt, fehér cédulát emelt föl asztalomról, majd intett, hogy inna egy korty vizet, kimegy ezért a konyhába. Soká nem tért vissza onnan, s ahogy a csapongást hallgattam, tudtam biztosan, hogy tárul ott eléje a számomra ismerős látvány, a konyhaablakból a lichthof. Spekuláns eleink úgy mesterkedtek, hogy a belváros telkeire minél több ház kerüljön, konyha, fürdőszoba, kisebb szoba ablaka ezért egy szűk négyszögre nyílt, s ez a sötét és több emelet mély csőszerűség volt a világosság belső udvara, átlátással fürdőszobából a konyhába és viszont, meg más lakások ugyanilyen helyiségeibe, amelyek szintén e felé a tégely felé fordították ablakaikat.

Egyikük keretében még fiatal párra pillanthatott Sánta. Óvatlanságból vagy már nemtörődömségből nem húzták be rendszerint a függönyt. Szóltak egymáshoz, azt tapasztalhatta. Folyamatosan, taglejtésekkel kísérvé, amit mondtak. Nem hallhatta, nyilván, hogy mit is, és találgathatta csak, hogy most kezdik a napot, korán, munkába készülődőben, vagy még tegnap este, azelőtt talán, régebben egyszer, kezdtek el szóváltást, melynek végére érni nem tudnak. Forognak csupán egymás körül, olykor egymásnak csapódva, szüntelen körben s ezért végeláthatatlanul. A világosság udvarának csövén át kémelve, Sánta hol eltalálta, hol nem, hogy miről is folyhat a beszéd a férfi és a nő között, a melegben is zárt ablak mögött. Talán nem akarták, hogy az a házközi cső fölerősítse a gondjaikat. Mert azokat hánytorgathatták vélhetően. Éppen fölpattant a férfi, mint annyiszor már, és le s föl járkált a szűkös szobában. Három jobbra, három balra, számolhatta meg vendégem. Nem megoldás, úgy rémlik, ez sem. Pedig a férfi azt kereshette szintén. Mind gyorsabban lépdelt, szája, keze mind gyorsabban járt. Papírokat rántott elő egy fiókból, beléjük túrt, néhányat, szokása szerint, egy asztalra dobott. Megállt mellettük, fölébük hajolt, majd folytatta a járkálást, már pörgést inkább, mert annyira felgyorsulva. Megtorpant egyszerre, valamilyen fekvőhely szélénél. Ott toporgott, s végül széttárta a karját. A nő hallgatta egy ideig, majd közbe-közbeszólt, később ő is rákezdte. Vagyis egy időben mozgatták az ajkukat. Mikor a férfi megállt, abbahagyta ő is. Karját ő nem fölemelte, hanem leejtve hagyta. Vendégemnek háttal lévén, nem lehetett kivenni, csinál-e valamit, vagy csak áll, áll, a vállát is

majdnem karja után ejtve. Lendített mégis a karján, oldalt is fordult, és vendégem láthatta, hogy a férfinak a közepébe markol. Lemeztelenítette a törzset, és az újra megmarkolt helyet úgy tartotta, mintha csimpaszkodna belé, mintha belé kapaszkodna. Ujjait siklatta ezen a kapaszkodón, majd ráhajolt, akárha ahhoz akarna beszélni most már, semmi máshoz. A fekvőhely szélére ültette a férfit, maga elé, és úgy fordult ismét, hogy vendégemnek egy női hát mutatta magát, megcsupaszodva, meg a ringó haj, mely eltakarta a férfi arcát, ahogy a hangtalanságban átadta annak is a kibomló ütemet, valóban lovagolva, mint aki elvágatna legszívesebben, bárhová.

Ahogy a messzi hang elcsitult végül telefonomban, már csak a fehér cédulát találtam asztalomon, mindenféle széthajtogatott könyv, papiros tetején, s rajta néhány sort. „Őrizd meg talán inkognitódat. De bemutatkozásakor mondd mindig ugyanazt a nevet. Ez nem tanács, csak nem akartam köszönés nélkül elmenni. Majd még jelentkezem. (Esetleg.) Holnapra kedvesednek, ismeretlenül is, kézcsókom.” (Olvashatatlan aláírás, írják ilyenkor okiratok másolatára.)

Kopár tud lenni nagyon a derengésben egy ilyen lakás, ahol úgy halogattam még keveset az elalvást, a mindennapos agyvérszegénységet, mintha nem is a mindennaposra, hanem a véglegesre volnék kénytelen készülni. Amiként persze vagyok is kénytelen. Őrjáratot tartottam az until ismert zugokban, föllapoztam egy könyvet, arrább raktam már gondosan az ágy mellé tett karórámat, rábámultam egy szekrényajtó lapjára, s füleltem, behallatszik-e annak a makacs madárnak az ébredése, amelyik, vagy talán inkább aki, egy udvari ecetfán szokta kivárni, hogy este legyen

számomra is. De egyelőre csak valamelyik sötét és nyitott ablakú fürdőszobában csöpögött ütemesen a rossz vízcsap, bele az eldugult mosdókagyló meggyülemlett vizébe. Szándékosan ezt hallgattam egy darabig, s aztán már akaratlanul is ez visszhangzott a fülemben, oly kitartóan és tolokodóan, hogy valósággal elkábított, apró hangörvényként a félálomban, mely azt forgatta végig a fejemen, hogy eliramlott, elillant vendégem igazán ördögi vonása az lehetett mégis, hogy nem kecsegtetett boldog jövővel, nem traktált jó tanácsokkal, nem akart rávenni semmire, s egyáltalán nem voltak rendkívüli tervei. Elidőzött társaságomban, látogatóként, s ha már így adódott, hát szeretett volna bizonytalanságot tudni egyet-mást a helyről. Mint egy normális ember. Valósi-e valahová is az ember, ötlött még lankadó eszembe, de aztán elnyomta ezt is, velem együtt, az észrevétlen elalvás.

Másnap reggel napsütésre ébredtem, és hascsikarásra. Nyitva hagytam vagy felejtettem az ablakot, betűzött rajta a fény. S összeveszhetett bensőmben a későn korai konzerv-kakaó az előtte hörpintett borral. Tápászkodtam mogorván, s nem volt kedvem reggelizni. Úgy általában: nem volt kedvem. Ahogy vászonzakóm zsebébe nyúltam, kezembe akadt a fél zsömle maradéka. Szikkadtan morzsálódott, ahogy törtem belőle. Tárgyi emlék s bizonyíték ezek a morzsák voltak erről a látogatásról. Az ördögéről, ha ugyan ő volt, s nem lázas képzeletem teremtménye csupán. Hisz ami fontos, azt csak képzeled, mondta csácsogó barátóm, barátnőm a hajnali órán, ahogy ecsetelte mindazt, mit vendégem vele óhatatlanul képzelgetett. Lett volna még Sántának az asztalon, papírkupacon hagyott cédulája is,

ha el nem keveredik már első mozdulataim nyomán egyéb papirosaim közé. Majd előkerül talán. Forgattam tovább addig is a fél zsömlét, jövendő reggelimet. Kenyeret, azt nem vett senki ebben a házban, néztem magamra szemrehányóan. A magányos ébredésnek hátránya ez. Hogy nincs, akinek szemére lobbanthatnánk bármit is. A nyűgösségnek válunk ekként forrásává és céltáblájává.

Kialvatlan voltam, mondanom se kell. Ez egy szép, hosszú és keserves nap lesz, szóltam magamhoz. A mai még az lesz. Az asztalon, kanapén ott heverték szanaszét és változatlanul a tempós feldolgozásra váró oldalak. Fanyar íze volt teámnak, s ahogy szürcsöltem, annyit kábán is tudtam, hogy munkához kell látnom mielőbb. S hogy fogok közben, mint vendégem mondta, várakozni.

E számunk szerzői

- Balázs Géza** (1959) – nyelvész, néprajzkutató, egyetemi tanár, Budapest
- Benedek Szabolcs** (1973) – prózaíró, Budapest
- Bereti Gábor** (1948) – közíró, költő, Miskolc
- Bertha Zoltán** (1955) – esszéista, kritikus, irodalomtörténész, Debrecen
- Csíki András** (1980) – közgazdász, Debrecen
- Csillaghy András** (1940) – udinei nyelvészprofesszor, Velence (Olaszország)/Bókaháza
- Erdélyi Tea** (1974) – szociológus, Esztergom
- Horváth Bernadett** (1992) – gimnazista, Kisbér
- Hubay Miklós** (1918) – író, drámaíró, esszéista, Budapest
- Koch Imre** (1954) – bormíves, Székesfehérvár
- Kő-Szabó Imre** (1936) – író, újságíró, igazgatásszervező, Vác
- Kutas József** (1963) – tanár, Budapest
- Lászlóffy Csaba** (1939) – író, költő, drámaíró, esszéista, Kolozsvár (Románia)
- Lukáts János** (1943) – irodalomtörténész, író, Budapest
- Madár János** (1948) – költő, Nyíregyháza
- Magyar Márton** (1958) – festőművész, adjunktus, Szentendre
- Mátyus Aliz** (1948) – író, szociológus, szerkesztő, Budapest
- Molnár Miklós** (1946) – író, költő, publicista, Hódmezővásárhely
- Móra Regina** (1977) – magyartanár, Szabadka (Szerbia)
- Nagy Koppány Zsolt** (1978) – író, Budapest
- Nagy Zopán** (1973) – fotográfus, költő, Budapest
- Németh István Péter** (1960) – könyvtáros, költő, irodalomtörténész, Tapolca
- Nyerges Gábor** (1989) – költő, egyetemi hallgató, Budapest
- Orosz István** (1950) – író, Szentendre
- Szabó Palócz Attila** (1971) – újságíró, Budapest
- Szepes Erika** (1946) – irodalomtörténész, író, Budapest
- Várad Ábel** (1979) – egyetemi hallgató, Budapest
- Vasadi Péter** (1926) – író, költő, esszéista, Budapest
- Véghelyi Balázs** (1983) – egyetemi hallgató, Százhalombatta
- Wehner Tibor** (1948) – író, művészettörténész, Budapest
- Weiner Sennyei Tibor** (1981) – költő, alkímista, szerkesztő, Budapest
- Zalán Tibor** (1954) – költő, író, drámaíró, Budapest
- Zirkuli Péter** (1948) – író, költő, műfordító, Budapest

Móra Regina
Vörös hajú

Freudról álmodik
a nyílt nemiségről
fejét karjára fektette
kicsit oldalt dőlt
szeme csukva
szája dacosan összezárva
vörös
buja
orrcimpái kitágulnak
lába szétnyílt
őszintén
hívogatóan
brokát és arany
körbefonja a testet
vörös
buja
az arany karcsat a szemet vonzza
vonzza az ujjakra
a vágyak csillapításának
rejtekébe
a vastag combok gyönyörre biztatnak
élveteg
vágyakozó
vörös
buja

Tengerparton

emberek
homokozó gyerekek
lapát egyiknél
baba a másiknál
vödör mögötte
kisfiú előtt
anya keres
anya ül
anya fekszik
piros-fehér csíkos sátrak
az enyém piros-zöld
különcködöm
mert te mindig
akarsz valamit
és mindig mást
hallom
a lábam a homokban
én a sátor alatt
nézem őket
akik nem akarnak
mást nem
csak a napot

Csíki András

MUSZÁJ

„...nyomot hagyni a papíron döntő cselekedet...”
George Orwell: 1984

...mert írni kell,
kanyarítani a betűket és sorakoztatni a szavakat,
aláhúzni és megdönteni, vastagítani kell őket,
görgetni, ahogy a gondolat szalad úgy,
...mert írni kell,
lovagolni az ösztön táltosait,
és messzire hívni magunkat,
távolba kóborolni és megtaláltatni kell
...mert írni kell,
rajzolni a B betűk méltóságát,
az Á-ra ráhúzni az ékezet koronáját,
az I illatát érezni, folytonos gyönyörbe fúlni kell
...mert írni kell,
másolni át, fehér lapok hóvakságán,
rímekkel teli és rímtelen sorokat,
önző szerelembe kényszerülten

Vers vagy te is

Vers vagy te is,
 melleid s köldököd alatt
 a lágy prém, a legeslegszebb
 és legtalálóbbrímek
 (*mint anyját a gyermek,*
mélyüket a hallgatóg vermek);
 olyan készakarva harapnak
 bele a végtelenség kesernyés,
 édes húsába, hogy nevémet is
 érthetetlenül ejtem s
 nem törődöm én már
 az évszakok őrségváltásaival,
 s mit nekem a Hold vagy
 a csillagok nappali ragyogása,
 mikor itt csilingelnek szótagjaid,
 s két szemfogad, s tíz szikrázó
 tükrű körmöd szántja bőrömet,
 s mit nekem a sohasem köszönő angyalok,
 ha nyelved hegyén ott csillámlik
 sorsom gyönyörű, csöppnyi világa,
 s illatoddal dimenziókat ugrok,
 lábujjaidon, mint rózsaszirmokon,
 hajad hullámain, mint patakok vizén,
 vállaidon, mint templomok fölötti dombokon,
 gerinceden, mint a kéthetenkénti vonatúton,
 utazom, utazom rajtad, veled, benned, hozzád
 és általad, mert vers vagy te is,
 metaforák, hasonlatok, szinonimák,
 ritmusok és rímek rejteke

Erdélyi Tea

Átmenet

Ha majd rám húzzák azt a fehér ruhát,
 Mintha szárnyak nőnének két karomból.
 Kék madárrá változom csendben,
 És meghasadt szirtre telepszem.
 Arcomon a narancsvörös nap fénye,
 Sikolyom a tenger haragoszöld hangja.
 És rám találva újra eggyé válok magammal
 Egy örökké tartó ölelésben.

Te vagy

Én nem fázom.
 Te vagy, aki fázik.
 Vacogva bújsz a takaró alá,
 összehúzkod magadon a kabátot,
 és kékre fagyott szádat elrejtéd
 egy vastag sálba.
 Gyönyörű vagy.

Én nem vágyom.
 Te vagy, aki vágysz
 egy vad érintésre titokban,
 a forrón összeboruló fák alatt,
 és összekeveredsz velem,
 amikor lemegy a nap.
 És gyönyörű vagy.

Én nem félek.
 Te vagy, aki félsz.
 Az élettől és a haláltól,
 a szerelemtől és a vágytól,
 attól, hogy elér, és attól
 is, ha nem, pedig –
 gyönyörű vagy.

tört

ösz-sze-tör-ve-ál-mot-lát-va
két-ke-zé-vel-be-pó-lyál-va
lát-ha-tó-lá-za-dó
két-ke-dő-két-re-dő

né-ma-is-ten-szár-nya-nin-csen
vélt-e-gé-ben-vár-ja-min-den
ál-ta-tó-al-ta-tó
lé-te-ző-lép-ke-dő

né-ma-is-ten-ál-mot-lát-va
ösz-sze-tör-ve-vár-ja-min-den
lé-te-zem-két-ke-dem
lát-ha-tok-vált-ha-tok

vélt-e-gé-ben-be-pó-lyál-va
két-ke-zé-vel-szár-nya-nin-csen
vég-te-len-ér-te-lem
lát-ha-tat-lan-lé-te-zem.

Balázs Géza

Az alakzatok mint szöveg- és stílusépítő eljárások

Bevezetés. Nyelvünk számos, részben még mindig (s talán örökre) rejtett törvényszerűségnek rendelődik alá. A gondolkodás lehetőségei, módszerei gondolkodási formákat, gondolatalakzatokat eredményeznek. Ezek többségét (ha nem mindegyiket) ösztönös módon sajátítjuk el, hiszen mindennapi beszédünkre legalább annyira jellemzők az alakzatok, mint a költői nyelvre. És ismerünk olyan csodálatosan író költőt, író, aki aligha tudna valamit mondani a stílusjegyekről, az alakzatokról. Az alakzatokat tehát föltehetőleg ugyanúgy „tanuljuk”, mint a nyelvet. Tudatosításuk természetesen sok haszonnal jár: ennek birtokában jobb szövegalkotóvá és szövegbefogadóvá válhatunk.

Az alakzat (görögül szkhéma, latinul figura) a nyelvi elemek formai megvalósulásához tartozik, azok többnyire különleges, szokatlan összekapcsolódási módja, használata.

Az iskolában ilyesféle alakzatokat tárgyalnak: ismétlés, párhuzam, felsorolás, ellentét, kihagyás, tágabb értelemben metafora, metonímia stb., és a magyarirodalom- és magyarnyelvtanórákon, emeltebb szinten stilisztikaórákon tárgyalják őket az irodalmi alkotásokban, különösen a versekben.

Fónagy Iván, a 20. század egyik leginvenciózusabb magyar nyelvésze felhívta a figyelmet arra, hogy alakzatok nemcsak irodalmi művekben vannak, hanem minden beszédműben, tudományos értekezésben, kérvény-

ben, iskolai dolgozatban és újságcikkben is. Azt mondja, hogy minden nyelvi alkotás formai kényszereknek, alakzatoknak van alávetve. És azt is, hogy „abban bizonyosak lehetünk, hogy az alakzatoknak van valamiféle jelentése” (Fónagy 1990: 29). Ezekről rendszerint nem tudunk, hacsak nem vagyunk retorikai szakemberek, stiliszták, irodalmárok, nyelvészek. De akkor sem biztos.

Korábbi szövegtani munkámban – amely Sipos Lajos közreműködésével juthatott el az irodalmárokhoz – egy komplex szövegelemzési kísérletet mutattam be (Balázs 1998). Szövegantropológiámban (Balázs 2007: 35–41.) már fölvettem a gondolkodási formák és alakzatok szoros kapcsolatát, „antropológiai” jelentőségét, számos köznyelvi és irodalmi példával illusztrálva a jelenségeket. Ezen az úton továbbhaladva előbb a nyelvi humor alapvető alakzatait mutattam ki (Balázs 2008a), majd pedig a gondolatalakzatok szövegtípusokat alkotó szerepére mutattam rá (Balázs 2008b).

Alakzatrendszerzések. Nem könnyű (persze nem is lehetetlen) az alakzatok osztályozása. Arisztotelésztől, de különösen Cornificiustól, Quintilianustól napjainkig sokan próbálkoztak vele. Abban van némi egyetértés, mintha két négyes modell szerint csoportosíthatnánk az alakzatokat: megkülönböztethetünk a nyelvi

szintek szerint hang-, szó-, mondat- és gondolatalkzatokat (mások fonológiai, szintaktikai, szemantikai és pragmatikai alakzatokat említene) és négy úgynevezett változáskategóriát (adjekció = hozzáadás, detrakció = elvétel, immutáció = helyettesítés, transzmutáció = felcserélés). Az alakzatok tehát elhelyezhetők a nyelvi szintek egyik polcán (osztályában), valamint többnyire képletszerű átalakítások eredményeinek tekinthetők. Úgy tűnik, hogy ezekbe a nagyobb osztályokba besorolható az eddig föl-tárt mintegy 200 alakzat. (A 2008-ban megjelent *Alakzatlexikon* csak-nem 200 alakzatot sorol fel.)

Hipotézisem, hogy az alakzatok grammatikája, szerveződése adja ki egy szöveg legfontosabb, még világosan (akár kvantitatívan) elemezhető jellemzőit. Ennek bizonyítására azonban csak alapos vizsgálatok (nagyon sok szövegelemzés) után keríthetünk sort.

A modern retorikai alakzatrendszerezést R. Barthes 1964–1965-ben tartott előadásaitól eredeztethetjük. Barthes a retorikai alakzatokat meta-bolákra (helyettesítés) és parataxiákra (felcserélés) osztotta. Barthes nyomán két alapvető műveletet határoztak meg: hozzáadást és kihagyást, valamint az ebből levezethető két további (járulékos) műveletet: helyettesítést és felcserélést. Ezekre a retorikai műveletekre azután sokféle elemzést alapítottak, pl. reklámelemzést (Csákvári-Malinák 1998: 247–263., vagy Schirm 2008).

A magyar nyelvészeti szakirodalomban – az ELTE Mai Magyar Nyelvi Tanszéke mellett működő stíluskutató munkacsoportban – az 1990-es évek végén kezdődött el az alakzatok kutatása. Egyik első lépésként Gáspári László (2003) a francia neoretorikai

iskola nyomán foglalta össze egy funkcionális alakzatelmélet alapvonalait. Ugyanebben az évben jelent meg a stíluskutató csoport tanulmányköte-te (Szathmári 2003), amelyben *A retorikai-stilisztikai alakzatok világa* összefoglaló cím alatt különféle alakzatokról szóló tanulmányok szerepelnek. A kutatócsoport következő tanulmánykötetében (Szathmári 2006) a stilisztikai alakzatok rendszerezésére tesz kísérletet. Egy-egy alakzattal kapcsolatban külön monográfiák is készültek (pl. Kemény 2002). Végül pedig a munka betetőzéseként napvilágot látott az eddigi legteljesebb alakzatáttekintés: az *Alakzatlexikon* (Szathmári 2008).

Az *Alakzatlexikon*ban az alakzatok átalakítási műveletek szerinti csoportosítását nem találjuk meg. Ennek az is az oka, hogy sok alakzat „kétarcú”, azaz egyszerre besorolható több átalakítási műveletbe is. A következőkben az átalakítási műveletekbe besorolható, néhány (korántsem az összes) jellemző alakzatot mutatom be. (Az *Alakzatlexikon*ban felsorolt jelenségek ilyen szempontú csoportosítása – amely esetleg kiterjed az átmenetekre, keresztezésekre is – még várat magára.)

Adjekció (hozzáadás):

addíció: halmozás¹,

alliteráció: betűrím, szókezdő hangok ismétlődése,

annomináció: részleges ismétlés (pl. Belgák nem balgák),

antiklimax: ismétlés, l. még: gradáció, klimax,

dierézis: egy szótagnak két szótagra való bomlása (pl. teszesz),

ektázis: szótag megnyújtása (pl. Há-áát),

¹ Az *Alakzatlexikon*ban nem található.

enumeráció: felsorolás,
 epentézis: egy vagy több hang vagy szótag betoldódása a szó testébe,
 epexegézis: további pontosítás, magyarázat,
 epifora: sor- vagy mondatvégi szóismétlés,
 epitheton: egy jelentésmozzanatot hozzárendelő vagy kiemelő nyelvi eszköz (pl. nedves könny),
 expláció: egy szintagma részletező, magyarázó kifejtése,
 figura etimologica: töismétlés,
 gemináció: egy szó vagy szócsoport változatlan formájú megismétlése (iteráció),
 gradáció l. klimax,
 halmozás: mellérendelő szerkezetek ismétlődésformája,
 hasonlat: egy általánosan ismert jelenségre utalva teszi kifejezőbbé a kijelentést,
 hiperbaton: mondatrendet megbontó közbevetés (egyben transzmutációs alakzat is),
 interpozíció: közbevetés, a folyamatos közlés megszakítása,
 izokolón: a paralelizmus mondatszintű változata,
 klimax: fokozás, másként: gradáció,
 koncesszió: megengedés, az ellenfélnek tett látszólagos engedmény (az adjekcióhoz áll a legközelebb),
 kongeriesz: szinonim szavak felsorolása, mellérendelő halmozás,
 konkatenáció: a mondatnak az elemek láncszerű, asszociatív kapcsolásával való bővítése,
 korrekció: módosítás, helyesbítés (pl. más szóval mondva),
 körmondat,
 metrika: ritmus,
 paragógé: a szó végéhez egy vagy több betű hozzátoldása,
 paralelizmus: ugyanazon vagy hasonló szintaktikai szerkezet,

parentézis: közbeékelés, közbevetés,
 paronomázia: részleges ismétlés (l. még annomináció),
 pleonazmus: fölösleg, bőség,
 poliszindeton: kötőszóhalmozás,
 protézis: a szó elején való hangbetoldás,
 reddíció: beágyazódás, kezdethez való visszatérés,
 reduplikáció: ismétlésen alapuló gondolatalakzat,
 repetíció: ismétlés,
 repríz: szemantikai többlettel járó szóismétlés (pl. Isti – Pisti),
 szentencia: bölcs mondások,
 szinonímia: rokonértelműség.

Detrakció (elhagyás, csökkentés):
 aferézis: szókezdeti hang vagy szótag elhagyása (pl. Jó napot! > Pot!),
 allúzió: célzás (rájátszás),
 anagógé: vallásos alapon nyugvó célzás (egyúttal immutáció is),
 anakoluthon: kihagyásból fakadóan következtelen, nem logikusan szerkesztett mondat, egybeácsolatlan mondat,
 apokopé: szóvégi hang vagy szótag kiesése (pl. mily),
 aposziopézis: a mondat lényegét elhallgató, szándékosan félbehagyott, megszakított mondatalakzat,
 aszindeton: kötőszó elhagyása,
 brevitás: rövidség, tömörség,
 célzás: egy ki nem fejtett gondolat helyett egy közismert szó, kifejezés felidézése, rá való célzás, másként: allúzió: 'rájátszás' (pl. „Látjátok feleim...”),
 ellipszis: kihagyás,
 enigma: talány, rejtély, bonyolultabb metafora,
 entiméma: csonka, rövidített szillogizmus,
 exklamáció: tagolatlanul kiszakadó mondat,

metaplazmus: hangalaki eltérés, a szavak hangalaki megváltoztatásával létrejövő alakzat),
 metaszeméma: jelentés-átváltás,
 parentézis: közbeékelés,
 préteríció: elhallgatási szándék, mellőzés, „valami mellett való elhaladás”,
 szillépszis: ugyanazon szó kétféle (konkrét és átvitt) értelemben való együttes alkalmazása (a zeugmához kapcsolható),
 szinaloifé: hangegybeolvadás (pl. gazdasszony, l. még: krázis),
 szinerézis: két egymás melletti magánhangzó összevonása (pl. agusztus, koperáció, erobik),
 szinkopé: hangsúlytalan hang vagy szótag kihagyása (pl. t'om, valszeg),
 szisztolé: rövidítés (pl. derüs, bus),
 zeugma: egy mondatrész lehetséges odaértése, elhagyással történő mondatrészekapcsolás; a régi retorika szillépszisnek nevezi.

Immutáció (helyettesítés):

abúzió: képzavar, a szó vagy kifejezés jelentését a megszokott helyett másra vonatkoztatjuk (másként: katakrézis),
 akirológia: frazeológiai vagy egyéb pontatlanság,
 akrosztichon l. az enigmán belül,
 allegória: 'másként elmondott szöveg', trópus, amelyben egy gondolatsor, egy leírás, egy kép egésze vonatkozik egy másik gondolatsorra, alapja egy „előzetes szöveg”,
 anagógé: többértelmű célzás; vallásos alapon nyugvó enigma,
 antitézis: ellentét (akad, aki az adjekciós alakzatok közé sorolja),
 archaizmus: régies szóhasználat vagy beszédfordulat,
 argó: tolvajnyelv, titkosnyelv,

averzió: pragmatikai vagy szemantikai váltás, amely a szövegfolytonosságot megszakítva a váratlanság erejével hat,
 emfázis: valamely szó jelentéskörének értékítélettel párosuló alkalmi leszűkítése, vagy egy meghatározott tartalomnak tágabb jelentéstartalommal való kifejezése; a szinekdoché egyik fajtája,
 enigma: homályos, rejtett közlemény, talány, rejtély formáját öltő gondolatalkzat,
 eufemizmus: enyhítő kifejezés,
 eufónia: jóhangzás,
 gyermeknyelvi beszéd,
 halandzsabeszéd,
 hasonlat,
 hiperbola: nagyítás, túlzás,
 hipokrizis: színlelés,
 idegenszerű beszéd felidézése,
 imitáció: utánzás, követés (adjekciós alakzatnak is tartják),
 interrogáció: választ nem igénylő kérdés,
 irónia: az ellenkező kifejezése annak, mint amit kimondunk,
 kicsinyítés: a túlzás egyik formája, a valóságosnál kisebbet mondunk (másként: extenuáció, litotés, minutio),
 költői kérdés: formailag kérdés, voltaképpen kijelentő vagy felszólító modalitású funkciót lát el,
 metafora,
 metasztázis: igeidők váltakoztatása, pl. előidejű jövő, ahol a múlt a jövőben befejezettre utal,
 metonímia,
 neologizmus: nyelvi újítás,
 népetimológia,
 nyelvjárási beszéd felidézése,
 paródia,
 perifrázis: körülírás,
 preparáció: előkészítés, közbevetés,
 szarkazmus: durva, sértő, maró gúny,

szermocináció: képzelt beszéd; a beszélő megjátssza, hogy egy másik személy szavait helyettesíti,
szinekdoché: együttértés,
szintesztézia: érzetkeveredés,
szleng,
szubjekció: dramatizált szándékkal használt, ellenvetést rejtő (helyettesítő) kérdéshalakzat,
utánzás: idegenszerű beszéd, gyermeknyelvi beszéd, nyelvjárási beszéd stb. felidézése.

Transzmutáció (szavak, kifejezések helycseréje):

anakoluthon (szabályos, zárt mondat-szerkezet fellazítása),

anasztrófé (szokásostól eltérő szórend, más néven: inverzió),

antimetabolé: szavak szimmetrikus ismétlése, szótövek kereszteződése,

digresszió: kitérő, elfordulás a tárgytól,

divízió I. transzmutáció,

enallagé: eltévedt jelző; a jelzői melléknév elcsúsztatása a mondatban attól a szótól, amelyre vonatkozik,

hipallagé: szerkezetkeveredés,

hiperbaton: mondatrendet megbontó közbevetés, I. még adjekció,

hiszterológia: a logikus időrend sorrendi cseréje,

inverzió: megfordítás, helycsere, a mondat szavainak a ritmus kedvéért való felcserélése (másként: anasztrófé),

kiazmus: kereszteződés, kéttagú nyelvi kifejezés megismétlése megfordított sorrendben,

kommutáció: két ellentétes szó, kifejezés megismétlése fordított sorrendben,

metabolé: változtatást, fordulatot jelentő alakzat,

metatézis: hangok, hangcsoportok cseréje egy szóban (pl. kalán kánál helyett),

permutáció: két nyelvi szerkezet megfordításos ismétlése,

szójáték I. paronomázia, a komplex alakzatok között,

tmézis (morféma vagy szintagma szétválasztása),

transzmutáció: szavak, kifejezések helycseréje.

Az egyes átalakítási műveleteket érdemes lenne jelekkel ellátni:

adjekció: +

detrakció: -

immutáció: =

transzmutáció: ()

Komplex alakzatok. Az *Alakzatlexikon* – ha nem is következetesen, de fő vonalaiban – törekszik a komplex alakzatok megragadására. Ezek közül lássunk most néhány tipikus komplex alakzatot:

epifrázis: hozzámondás, adjekción alapuló transzmutációs alakzat,

szinonímia: rokonértelműség; helyettesítés esetén immutáció, halmozása: adjekció,

paronomázia: szójáték, azonos vagy hasonló hangzású, de eltérő jelentésű szavak váratlan társítása: egymásmelletisége (adjekció), összevonása (detrakció), felcserélése (transzmutáció),

szolecizmus: a szavak egymásba kapcsolásakor a nyelvi normától való eltérés; a nyelvhelyesség megsértése; fölösleges szóval (adjekció), hiánnyal (detrakció), szokatlan szórenddel (transzmutáció).

A komplex alakzatok a dialektikus szabályai szerint is magyarázhatók. Fónagy Iván (1990: 8) gondolkodási formák és gondolatalakzatok kapcsolatát kutató írásában két adjekciós és egy transzmutációs alakzatot emel ki. Álláspontja szerint szoros összefüggést lát az ismétlés és

„legügyesebben leplezett” formája, az antitézis (ellentét) között. Mint írja: „A –1-gyel való beszorzás nyelvi alkalmazása... A kijelentés előjelet vált”² – írja freudi magyarázattal. Fónagy további alapvető („dinamikus”) szövegrendező alakzatnak tartja a kiazmust (chiasmus, antimetabolé, commutatio), és olyan társadalmi jelenséggel kapcsolja össze, mint a szerepcseré, kosztümcseré, nemek felcserélése, párcsere, pozíciócsere, sorscsere, szociálishelyzet-csere, jellemcsere... Másik alapvető szövegrendező alakzatnak tartja a gradációt, amely (a kiazmushoz hasonlóan) jelen van a hangok, szavak, mondaton túli szerkezetek szintjén, s ide sorolja a háromszögek kapcsolódását is (Fónagy 1990: 15–16). Végül a reddíciót, a kezdethez való visszatérést is alapvetőnek gondolja, magyarázatát az ember szimmetriára való törekvésében látva, valamint később zenei vonatkozásokhoz kapcsolva (Fónagy 1990: 17, 22).

További igen érdekes kérdések vehetők föl pl. a transztextualitás mint szöveggöziség (intra-, intertextualitás), azaz a különféle típusú (fel) idézésekkel kapcsolatban, de ezek már valóban nagyon messze vezetnek (a kérdés alapjaihoz lásd: Genette, 1996).

Az alakzatok további élete, transzmutációja. A retorikai-stilisztikai alakzatok görög-latin megnevezései mélyen benne élnek az európai kultúrákban és nyelvekben. Ma a gyermekek szexuális bántalmazásával kapcsolatban a sajtóban abúzust, sőt „abuzált” gyermeket említenek. A szó a latin abutor: felhasznál, visszaél igéből származik, az alakzattanban

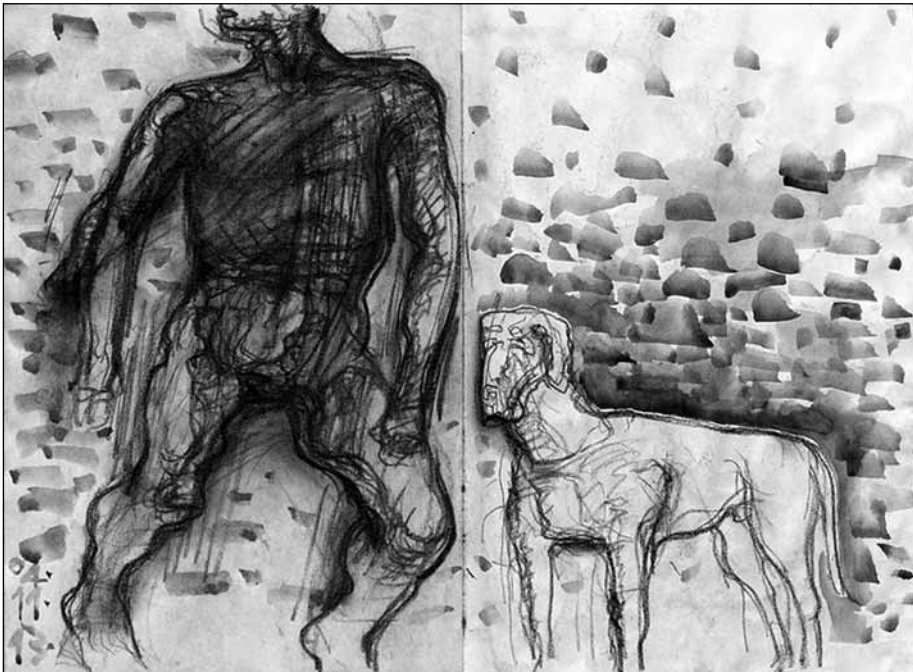
az abúzus helytelen szóhasználat, képzavar. Korábban szexuálisan zaklatott, bántalmazott gyermekről beszéltek. Több további, a köznyelvből ismert szónak is van alakzattani jelentése: deviza (jelszó, mottó, célzás; új közgazdasági jelentése: idegen pénz nemre vonatkozó utalvány), ellipszis (elhagyás, a mai szövegtanban tág értelemben használjuk), enigma (talány, rejtély; a szavak pontos nem ismeretéből fakad, hogy az egyik közéleti szereplő az enigmatikus szót használta emblematikus értelemben), klimax (láncszerű ismétlés, halmozás, a mai orvostudományban: a változás korának kezdete, a női vérzés végleges elmaradásának időszaka), concesszió (az ellenfélnek tett látszólagos engedmény, a mai közgazdaságban magyarul haszonbérlet, a szó pontatlan használata még a magyar parlamentben is előfordult: „Nem adjuk koncepcióba autópályáinkat!”), preparáció (közbevetés, de lehet iskolai vagy vizsgálati szemléltető anyag), protézis (elébe helyezés, mai, jól ismert orvosi jelentése: hiányzó testrész vagy szerv pótlása mesterséges készítménnyel).

Az alakzatokban való bűvárkodás hallatlanul izgalmas: hiszen rádöbbenünk arra, hogy miként is szerveződnek szövegeink (szervezzük szövegeinket). A mindennapi nyelvi működésben óriási, mert szövegszervező és persze hatáskeltő szerepe van az alakzatoknak. Az pedig egészen biztos, hogy a közvéleményt főleg a tudatosan, jól megválasztott alakzatokkal nyerjük meg. Ezért ismeretük, beleértve további kutatásukat, szerveződésük vizsgálatát is, tudatosításuk rendkívül fontos, s ebben szövetségre lel egymással a mindennapi és a művészeti szövegek kutatója, nyelvész és irodalmár.

² Az eredeti kiemeléseket elhagytam.

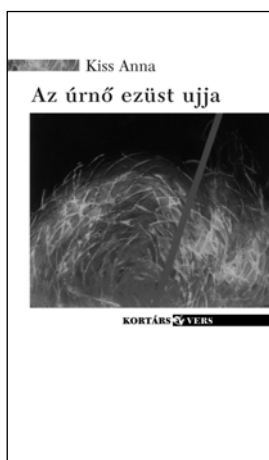
Szakirodalom

- Balázs Géza 2007. Szövegantropológia. Szövegek többirányú megközelítése. Berzsenyi Dániel Főiskola, Szombathely – Inter Kht., Budapest.
- Balázs Géza 2008a. Különleges és nem különleges figurák. A nyelvi humor alakzatai. 220–230. In: Daczi Margit–T. Litovkina Anna–Barta Péter szerk.: Ezerarcú humor. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2008.
- Balázs Géza 2008b. Gondolkodási formák, gondolatalakzatok, szövegaltípusok. A szövegtípusok antropológiai jellegű megközelítései. 79–88. In: Tátrai Szilárd, Tolcsvai Nagy Gábor szerk.: Szöveg, szövegtípus, nyelvtan. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2008. (Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 80.)
- Csákvári József, ifj.–Malinák Judit 1998. Média-galaxis. Szimbiózis. Budapest.
- Fónagy Iván 1990. Gondolatalakzatok, szövegszerkezet, gondolkodási formák. MTA Nyelvtudományi Intézete, Linguistica, Seires C, Relationes, 3. Budapest.
- Gáspári László 1993. A funkcionális alakzatelmélet vázlatja. PPKÉ, Piliscsaba.
- Genette, Gerald 1996. Transztextualitás. Helikon 1–2: 82–90.
- Kemény Gábor 2002. Bevezetés a nyelvi kép stilsztikájába. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- Sipos Lajos főszerk. 1998. Irodalomtanítás az ezredfordulón. Pauz-Westermann Könyvkiadó, Celldömölk.
- Schirm Anita 2008. Az óriásplakátok nyelve. Előadás a 6. Semiotica Agriensis konferencián. Eger, 2008. október 17–19.
- Szathmári István szerk. 2003. A retorikai-stilisztikai alakzatok világa. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- Szathmári István szerk. 2006. A stilsztikai alakzatok rendszerezése. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- Szathmári István főszerk. 2008. *Alakzatlexikon*. A retorikai és stilsztikai alakzatok kézikönyve. Szerkesztők: Kozocsa Sándor Géza, V. Raisz Rózsa. Tinta Könyvkiadó, Budapest.

„az élet örök / kockán forog”

*Az Arany Úr
szeret kockázni,
de hogy a
juhcsont-kockák mely
oldalukra esnek...!*

Kiss Anna: *Az úrnő ezüst ujjá*. Kortárs Könyvkiadó, Budapest, 2008.

Furcsa érzés kerítheti hatalmába a kortárs lírán edződött olvasót Kiss Anna *Az úrnő ezüst ujjá* című kötetének olvasásakor. Olyan akadályokat kell leküzdenie, melyeket talán éppen a kortárs lírától várt a legkevésbé: a kötet egy olyan múlt látszatát, képzetét kelti fel, amelynek világát az ismeretlen nomád magyar múlt alakjai népesítik be, olyan ágensei ennek az időnek, amelyek a nomádság vertikálisan (szakralitás, transzcendencia) és horizontálisan (utazás, vándorlás) is nyitott értelmezését teszik lehetővé (harcosok, bábák, táltosok). Ez a kvázi-múlt mindenesetre sajátos összefüggésbe kerül, ha a könyv borítóját nézve eltöprengünk (szigorúan a kötet olvasása után): KORTÁRS VERS.

A könyv ismertetésekor tekintettel kell lennünk – első olvasatunk néhol transzszzerű olvasás-állapotaiból fölöcsúdvá – a kötet egységes kompozícióként történő olvasásának lehetőségére, melyet több helyen maga a szöveg kényszerít rá olvasójára (a cím általában a vers első sora, csak a tördelés és a tipográfia választja el, és gyakran szervesen, néhol szó szerint kapcsolódik az előző vagy a következő vershez), így nem is tehetünk mást: beleütközünk a cím és borító materiális kéznél lévőségébe. A cím egy feminin fensőbbiséget (*úrnő*) és annak érintést magában foglaló testrészét (*ujj*) helyezi a középpontba egy minőséggel együtt (*ezüst*, ami a Hold női princípiumával áll kapcsolatban az analógiára épülő archaikus jelentésmezőkön). A kötet ily módon – egyfajta kvázi-szakrális aktusként „önprezentálva” magát – nem más, mint egy érintés, aminek intermediális támasztéka a borítón látható festmény – Muzsnay Ákos Van Gogh-imája sorozatából –, amely egy vertikális-behatoló fényszín-nyalábbal erősíti fel a szakrális érintés, illetve énekmondói érintettség szövegintenciójának képzetét.

Először egy virág-tér nyílik meg ezeken a lapokon (*Tulipánok, ameddig a szem ellát*), felkeltve egy virtuális pusztá képzetét, ahol a lírai „Én” „pusztán” elszenvedője saját szövegének: „Visznek keletre.” Viszik is, ugyanakkor egy hívásnak enged („Már az ősök / távoli halma hív”), amely célt és értelmet igyekszik adni a néhol igencsak kaotikusnak tetsző szövegtestnek. A mesélő már itt, a kötetnyitó tulipánmezőn az ősi közösség tagjaként (síró „magzatai”, „menyei”, „vői”, „szolgái” között) pozicionálja szövegmagát, „hol leáldozó nap / vére önt

el mindent”, egy „sátorkordéban” utazva, meg egyfajta örökkévalóságban („idő nincs, csak az ökrök / imbolygó szarv-erdeje”). Mindenesetre egy beteg kelleivel (*dunna, párna, derékalj*), aki a betegágyából – amelyen utazik – vagy a tűz mellett, de: mesél. Ezt a mesélést, vagy néhol álmodást, transzserű félálmat a kurzív részek jelölik olvasatunkban, amelyeket informatív lábjegyzetek segítenek értelmessé tenni a maguk kuszaságában.

A lábjegyzetek funkciója egyébként is sajátos egy lírai szövegben, hiszen olyan pluszinformációkat tartalmaz, amik éppen az elidegenedett szövegidőt igyekeznek közelebb hozni a feltétlenül kortárs olvasóhoz. Ezekből tudjuk meg, hogy ki a *táltos*, a *bó*, a *varég*, mi a *fordított Lenti Világ*, a *forralókő*, a *sütőkő*, a *piros őrzőfonál*, a *gyepvasérc*, a *Nagy Öreg Hegy*, és mit jelentenek a *mutogatja magát*, a *lovakkal letaposott föld* és a *tokáról kifejezések*, illetve a *felövezés ősi szertartása*, kiegészítve a deklaráltan lírai szöveget az informatívítás poétikájával.

Visszatérve a tulipánmezőre, ahonnan szövegutazásunk indul, mi is útra kelünk, hogy – szöveg-nomádokként – elkísérjük útján lírai „Én”-ünket, hallgassuk meséit, dalait, rigmusait, olvassuk álmait és próbáljuk elfelejteni lázálmait. Egy biztos csak: a halál közelében vagyunk, „*Mint mikor / Csele Táltos haldoklott*”, de „*nem tudott / elmenni*” a széllal kavargó porral az égbe, „*míg / át nem vették tőle a / tudományát.*” Egy „*kézfogással / legalább*”, ami az átadás szakrális értelmében a folyamatosság, fennmaradás feltétele, és itt is egy érintéssel történik meg, igaz, csak seprűvel, mert „*volt valami sötét abban, / ahogy művelte*”. A haldokló „Én” utazik tovább, és a nem kurzív részekben is „beszél”, jóllehet ezeken a szöveghelyeken valamelyik ősi entitást szólítja meg, és nem társainak mesél: „*Csitulj Szél Anya!... (...) ...Nap Atyánk zúgó-zengő / nyilait tegezében / feledte!*” Ebben az ősi nomád szövegvilágban – mely magamagát teremti, így „*vérsudaras / világfa / végül*” – tehát nem süt a nap és nem fúj a szél, hanem entitások (női vagy férfi) nyilvánulnak meg, cselekszenek, akár az emberek. Vagy csak a nyelvünk fogyatékos, és veszíti el ilyen dimenziókban rettegett erejét és uralmát? Nem tudjuk. Az utazás viszont folytatódik, és a mesélés is: a kurzív rész pedig (mint oly sokszor) itt is szervesen épül az elemekkel folytatott diskurzushoz: „*De a régi / összevissza / napokban bőven / szórta. Akkoriban...*” Régi nemzedékek elevenednek meg, mikor felköltöztek a dombra, „*nyugodt évek jöttek*” az életfára hajazó „*nagy / körtefa körül*”, „*Sallós Bába le, fel / gurul a dombon*”, az emberi lét terében, és világra hozza a lírai „Én” első gyermekét, *Ajánt*, mint a kötet a maga első versét ezeken a lapokon. Egy nem éppen lírai gesztussal, párbeszéddel folytatja magát a vers, ahol a kurzívált részbe idézőjel kerül a ki nem mondott szó jelölőjeként: (Káspi Nanóval, az öregasszonnyal a sarkában) „*Sallós Bába az égre néz, / s azt gondolja: »Héj Nanó! / Világra jött Sólýom!«, / de nem mondja, mert a / név nem babhéj, hogy csak / vigye szél.*” A szél pedig a nomád világ lételeme, amely mindent visz és mindent hoz az orális határvidékére sodorva minket is, verseskötetünkkel együtt, amely sajátos játékot kezd: egy lényegileg orális kultúra szöveglátszatát keltve igyekszik valami lényegeset mondani nekünk, kortárs, társadalmi szervezet tekintetében már régen nem nomád olvasóknak, akik először csak kapkodjuk a fejünket: milyen táltos, milyen bába... miféle Káspi Nanó? És ilyenkor jól jön egy közbevetett bölcs mondás az újszülöttekről, melyet akár magára is

érthet a szöveg, ha akar – hiszen kortárs, így „újszülött” –: „*Ki mind magával / hozza a voltat és a / leendőt.*” Mintegy himnikusan...

Aztán megszületnek a szövegyerekek, és éppen hét, amely a magyarság mitikus múltba vesző (vagy abból nyerő) történelmében szent szám (hét törzs és egyebek): Aján, Bihal, Bejke, Gyöngyöm, Köles, Pille és a már apja („Szerelmes Jó Uram”) halála után világra jövő Menyétke. Talán nem véletlen, hogy ő – mint legkisebb gyermek – lesz a kiválasztott a nép túlélése szempontjából: „*melyik boldogtalan / őszám lélegzik benne / kékselyem kabátkában*” – kérdezi „Én”-ünk a Hold Anyától név, vér és lélek szoros kapcsolatát érzékeltetve ebben a nomád szövegvilágban.

Azonban „*Fordul / a lassú / szél vele / fonálon, át a / semmibe*”, és utazunk tovább keletre gyorsan gördülő, rövid sorokban, oralitásra játszó, a bevésődés szövegfunkcióját kijátszó versekben. Ez a funkció felidézi a keleten járatosabb olvasóban a buddhista szútrák szövegvilágát, amely szintén az oralitás kulturális közegéből került lejegyzésre, és gyanúsán emlékeztető narratív struktúrákat használ, mint *Az úrnő ezüst ujjá*. Ilyen a periodikusan ismétlődő szövegblokkok közé ékelt üzenet, mely éppen különösségével, elkülönböződésével hívja fel magára mint üzenetre a figyelmet (a *Hogy* tételmondata: „*a fényben gyilkoló / világ*”, a *Hajak, hajak* tételmondata: „*mint aki a / halálon át, / ha van*”).¹ A *Fordul* című versben – ezzel párhuzamosan – egy másik versszervező stratégia is megnyilvánul. A líra közvetlen önmegmutatása jelenik meg, mivel az idő múlását (fordulását) nem írja le vagy körül, hanem egy egyszerű ismétlő technikával teszi közvetlenül „átolvashatóvá”. Kétszer ismétli meg ugyanazt a háromstrófás periódust, amelynek záró sora a buddhizmus törvényeire játszó mondat: „*elváltozik / minden, ami van.*” Közbeékelve pedig találunk egy versszakot, mely ennek az – önmagában talán banálisnak tűnő – üzenetnek adja meg a magvát (amely valóban a gyümölcs közepén szokott előfordulni): „*világot / változó színe, / világol át a / semmibe, / homályosul, / világosul, / talán a még, / talán a túl*”, szóval csak semmi bizonyosság, a pusztán mindent a szél visz és a szél hoz. Vagy lassan, vagy gyorsan, de „*ráismer és / mindent elold*”.

Az álom szövegezhetőségének kérdezős irányába tereli utazásunkat a *Sötét katlan*, amely vers három álmot jegyez le. Az álom eredendő képszerűsége veti fel a mediálisan problematikus lejegyzés kérdését, amit azonban a szöveg nem tematizál, inkább az eredet felé irányítja sátorkordóját: „*Honnét valók az / álmok, Hold Anya, / hol a dolgok / valóságosak, de / egymáson át / meg át?*” Válasz nincs, de az álmok – szövegszinten is – át- meg átszövik az ébrenlét józan, egyenes betűit dőlő karaktereikkel, töredékes kipontozottságukkal: „*»...a szél is... / ...lángoló selyem...«*” (a belső idézőjel az eredetiben), és csak a könnyörgés marad: „*Ne rejtőzz el, / Fenséges! / Sok már a tűz, / a láng!*” Nem mellesleg a fenti álmok szöveges verziói nem csupán itt, hanem a kötet számos darabjában feltűnnek, megerősítve a versek „félálomszerű” olvasási szintjének működését.

Így utazunk keletre a szöveggel, megjárva szövegpoklot, álomból Örvénybe kerülve („*talán a / szárnyaké*”), amely éppen az előbbi álmat teszi a helyére. A rövid sorok egy vonalat adnak ki, éppen a mesélés folyamatosságát érzékel-

¹ A tételmondat itt a nem ismétlődő, idegen szövegrészre vonatozik.

tetve, ahol a verscímekeket csupán a kövér nagy kapitális választja el rövid időre megakasztva az olvasást, ezt is úgy teszik a címek, hogy – mint a *De hát* – összekötnek szöveget szöveggel, miközben folyik „a fel-le / víz, a / végtelen” kérdésés a héjról, az emberi test-identitás külső határáról és biztosítékáról, melyet elemek fenyegetnek: szél, víz, tűz...

Megfigyelhetjük, hogy szinte minden tematikus vers között „megszólalnak a lármafák”, énekel, kántál, recitál egy örök, meg nem szűnő, a széllel terjedő nomád közösségi hang rövid, gyors sorokba kényszerítve az olvasást, és a dalok „hallgatására” a recenzenst: *Piros levél* („a szív csak / a holdra / visszaszál”), *Magasság* („ejja, hejja, / tirá, rirá, / ejja!”), *Hinták* („mert minden szó / üres belül”), *Duhogjon* (ősi magyar virtus törí szét a versdal keretét), *Az is bolond* („az idegen”), *Felhő vonul* („ejja, hejja, / tirá, rirá,”), *Vonulók* („árja dal”: „da ma / ri ki tá re / ri man dá re / da ma / ri ki tá re / ri man dá”), *Aki* („magától / is / megépül”), *Szál* („ezüstje, / hold / ezüstje”), *Csak a* („világos / hajnalok / felejtik / mind a / bánatot”, „honnét már / látni / sem lehet / a szétbomlott történet”).

Egy *Halott-öz pihenő* után – „álomból ébrednek”, „a »sokan vagyunk«” biztonságából – a pusztai nomád égre tekintése következik (*Az ég fenn*), ahol „Az ég fenn / lángoló / vadon”, amely felperzsel, azonban innen érkezik az úrnő ezüst ujja is (éjjel), összekötve így az égieket a nagy körtefa körül élőkkel az ősi nomád közösség családiasságában. A dalok sáman-dalok, így imitálnak egy befogadót is, akinek vállalnia kell a veszélyt, a hangosat, az őrjítőt, a múltba vivőt, a szentet. Így juthat csak keresztül a *Havas barlangon*: „Nincs más / dolgom, csak / ez az út”. Megfejtheti a *Nagy agát tojás* rovott jeleit, a *Piros körték* családi viszályaiba is beleélheti magát, ahol már fel-feltűnnek az *A Hold* jelölői, intratextuálisan összeszöve a kötet darabjait, hiszen ez a vers következik. Jelöltként itt megsejthetjük a rejtélyest, akit a cím úrnőként aposztrofált, és akinek ezüst ujja érintése – mint láttuk – maga a kötet. A gyümölcs-ember metaforával azonban („kívül a hús, / bévül a / magvak”) egy sokkal baljóslatúbb jelentésmező is aktiválódik. „A hold nagy / almái a / széllel / késekre várnak / minden / éjjel” képpel a feldarabolás veszélye az embert is fenyegeti a nyelv uralma által. Ahogy énekel tovább: „szélbe / fúl a világ”, a nomád ember alapvető veszélyeztetettségének tapasztalata szerint (a puszta az egyetlen hely, amely minden irányba nyitott). Ebben a térben a szabad mozgás lehetőségét egy *Sötét kőgyűrű* biztosítja a lírai „Én”-nek, amelynek aranykori (kőkori) jelei bevésődtek a kötet lapjára is. Értelme azonban nem egy van az idézőjelek között („E nő illetve / férfi szövetségbeli / szabadon élhet itt.”), hanem a szakralitás irányába nyitott jelölőként funkcionál („Ahogy fenn, / lenn is ugyanúgy / van.” „Mert a világ / minden, és annak / ellentéte.” „Minden / átfordul a halálba.” / „S minden az / életbe fordul át.” / „Ez a dolgok alapja.”), amely felfelé is biztosítja a szabad utat jelentő tudást. Ennek birtokában vándorolhatnak tovább hőseink a nomád pusztaságon keletre (csak „valami lélek” „hijóhijózik” bele szüntelen), miközben *Az úrnő ezüst ujja* csak mesél és mesél, életről, halálról, szerelemről, álomról, közösségről, és mi inkább olvassuk szavait, mint széttördelt mondatait egy deszakralizált jelenben, mely kortársunk ugyan, de nem vándorol itt velünk, ezeken a lapokon.

Tűz Anya mesél, korhol „Égánya / Ezüst Úrnő haragjával” idézőjelek között (megidézve), a lírai „Én” médium voltát húzva alá, akinek tanításai (*Az álmok-*

ról) így a transzcendens felé nyithatják meg – intenciói szerint – szövegét. A *Fehérben járó voltom* önmeghatározása is ezt a nyitottságot írja tovább az érintettség képével: „romjaimból is az a nő / emlékezik magára, kit jelöl az / Úrnő ezüst ujjával / homlokon taszított, / s megmutatta / mifélék az övéi.” *Felhő vonul*, majd a *Rohanó ördögsekerek* szórják szét a széllel a nomád tábort, azonban Szél Anya megkegyelmez és továbbvonulhatnak *Madárlátta világokon* keresztül, szabadon. Mesél, mesél, mesél. Nagy Időkről, régi szokásainkról, aztán – *Rég túl a gyöngy-folyón* – már nem használ az ősi gyűrű jelölője, arany kell az öröknek, kalmároknak. Kivándoroltunk – temporális nomádok módjára – az Aranykorból, melyet *Az úrnő ezüst ujj*a teremtett. Ő is velünk vonult ki a végére, elérve célját, az őt hívót, a halált, *A régiek nagy halmát*, ahol minden összeér: történet, nemzedékek, életek, halálok, és mi is felébredünk egy álmóból: „Az élők még ma / visszaindulhatnak.”, hiszen a kocka forog tovább, és csak az ima marad: „Ó, Ezüst / Úrnők, mit tegyek”.

Várad Ábel

Egy jó regény belső árnyai

Ízlésének és hangulatának megfelelőt keresve többnyire az olvasó válogat a könyvek között. Bár szokatlan ennek az ellenkezője, mégis megesis olykor. Jenei László *Szarvas a temetőben* című regényét olvasván ez a benyomásunk támadt.

A könyvpiacot jó ideje a kikapcsolódást, a könnyű időtöltést szolgáló szórakoztató művek uralják. A tömegtermelésnek ezek a gyorsan fogyasztható és még gyorsabban felejthető extazy tablettái ma már ipari méretekben, professzionális módon előállított, az irodalmi sablonok végletekig finomított, olajozott és fűszerezett mixtúrái – és mint méz a legyet, úgy vonzzák az olvasót.

Jenei László: *Szarvas a temetőben*, Jelenkor Kiadó, Pécs, 2006.

Jenei László munkája nem hozható hírbe ezzel a sokadalommal. A *Szarvas a temetőben* nem engedi közel magához a lektúr lazaságain nevelkedett olvasót. Mi több, az értékek keresői között is válogat. A cselekmény uralta, hagyományos regények kedvelői csak némi munka befektetése árán kerülhetnek közel hozzá.

Többek között a regényszerkezet összetettsége okán is. A regény cselekménye a múlt század harmincas éveiben

játszódik Miskolcon. A regény egy házasság története a férj és két női szereplő, a férj húgának és feleségének az előadásában. A történet így máris megháromszorozódik. Ráadásul úgy, hogy a regénybeli jelen idő a sze-

replőkkel a tízes években megesett történetek emlékeivel is kiegészül, megfűszereződik. A két idősík cselekményeinek három látásmód szerinti előadásában bomlik ki maga a regénytörténet.

Az idegbetegségben szenvedő férj gyakran képtelen elkülöníteni egymástól a valóságban és a fantáziájában lejátszódó eseményeket. Érzelmi kötődése feleségéhez és húgához alig különbözik egymástól, s húga, aki később ugyancsak egy házasság révébe ér, feleségként is két úr szolgája marad. A házasságokat kikezdő érzelmi és anyagi viszonytárságok a hűg férjét és a báty feleségét lelki tusák sorának megvívása után végül is közel hozzák egymáshoz, ám zaklatott találkozásuk a feleség – a regény lapjain egyébként tisztázatlan – halálához vezet. Homályban marad, hogy Lili, miután szeretője karjaiból a férje után ered, vasúti baleset vagy öngyilkosság áldozata lesz-e.

A regény négy fejezete közül három a házasság és a köré fonódó érzelmek, érzékenységek, vágyak és fantáziálások különböző szemszögből előadott bemutatásáról, míg a negyedik már csak a férj fantáziájának megidézéséről szól. A két idősíkban és három szálon futó cselekmény kezdetben próbára teszi ugyan az olvasó befogadóképességét, ám egy idő után a textus megnyílik, s mintegy jutalmul közel engedi magához a kitarató érdeklődőt.

A szerző harmadik – szemben a fülszöveg tévesen elsőnek aposztrofált – regényével egy izgalmas, őt a magyar prózaművészet derékhadához felzárkóztató munkát tett le a tájékozott közönség asztalára. A művet egyfelől a szerző eddigi munkássága leginkább kidolgozott, legjobb művének, másfelől a mai magyar prózairodalom

egyik önálló arculatú, karakteres alkotásának látjuk. És ezt mindjárt az első oldalakon szembeötlő, a mimetikus szándékokat híven közvetítő stiláris-nyelvi teljesítmény egyénien magas színvonala mondatja velünk. A regénynek ez az eminens jellegzetessége végső fokon kiemelt szerepet játszik a szemléleteket egymásba tükröztető technika összefogottságában, s a hipotetikusán is tagolt struktúra mindvégig sikeres egyben tartottságában. Hiszen a fejezetekre tagoltság, az időhorizont töredezettsége, a valós és a képzelte cselekményesség eltérő közegű integrálása a műegészbe, az elasztikusával – és nem a poetizáló csillogásával – tüntető nyelvi-stiláris teljesítmény nélkül aligha lett volna elérhető.

Elasztikus nyelviségével tehát Jenői megteremti azt a stiláris közeget, melynek időbeli modulációiban a jellemek egymást idéző önképei reflektálódnak. Ez a megbontott időfolyamba vont kvázi-cselekményesség kikapcsolja, illetve elnehezíti ugyan a hagyományos cselekményvezetést, de – a szerkezetből fakadó kisebb egyenetlenségektől eltekintve – mindvégig uralja a szemantikai argumentumot. Ennek hevederei nélkül a Lili-fókuszú szerelem darabkái sem lennének összeilleszthetők, és inkább hasonlítanak egy rosszul összerakott szervetlen mozaikfreskóhoz, mintsem egy mégiscsak egzisztáló házasság belső lámpion- és viharlámpafényeihez. A fejezetek olvastán ezért adódhat többször is az a benyomásunk, hogy a regény a szervesség és a szervetlenség finom elegye, hogy a jellemek szinte áthághatatlan különbözőségéből fakadó egymásba tükröztetése, akár a szilárd és a légnemű anyagoknak a keverése is, reménytelen. Hacsak úgy nem, ahogy a kő kavicsá török – s ezt

az allúziót itt a jellemek elmebeli állapotára kell hogy vonatkoztassuk –, az meg homokká, majd porrá lesz. Így pedig már akár a füst, vagy a köd, a szilárd közeg is szétterülhet a légne-műben.

Más szavakkal szólván, úgy véljük, hogy az a regény egészére jellemző magas fokú stiláris elasztikusság, amely egyfelől a mű elvitathatatlan erénye, alkalmasint egy variábilisabb, egy differenciáltabb jellemábrázolás számára is lehetőséget nyithatott volna, s maradt itt kihasználatlanul. Hiszen amíg az egyként bomlott idegzetű, s ennyiben talán igazolhatóan hajszátra hasonló módon, hajszátra hasonló nyelvi eszköztár alkalmazásával megrajzolt testvérpár stiláris figuraként alig-alig különböztethető meg egymástól, addig Lili, a feleség, akit környezetrajza egy falusi milióból, egy nehezen viselt családi környezetből a házasságba menekülő tenyeres-talpas menyecskének aposztrofál, jószereivel mégis ugyanazon eszközökkel és a megkülönböztethetlenségig hasonló vonásokkal felruházva állíttatik elénk. Lili alakja nem a vívódásain, lelki hányattatásain keresztül ábrázolt, a házasságban elmagányosodó asszony alakja, nem egy másfajta milióból érkező másfajta karakter, a befogadó közeghez hanyatló, egyéniségét elvesztő hős, hanem egy, a férje és a sógornője, betegségükben iker alakjához hasonlatos, kontraszt nélküli figura. És nagyjából ugyanezt állíthatjuk a regény többi szereplőjéről is, akik a regény lapjain a differenciálás elhanyagolt lehetőségének okán kénytelenek egymásba oldódni, illetve hasonulni a regény stiláris auráját indukáló testvérpár ábrázolástechnikai közegéhez.

Mint említettük volt, kezdetben a szöveg ellenáll, s a megértéshez az

olvasót többletmunka befektetésére serkenti. Némi idő eltelte után azonban az erőfeszítés megtermi jutalmát: a szöveg enged, s élményt nyújtó gyorsasággal hagyja meghódítani magát. Megnyílik, befogadóvá válik, mi több, egy idő után már-már kiismerhetővé lesz. Ám a szerző javára legyen mondva: „már-már”, mert mindéig dimenzionált és színes marad, és mert színtelenné és egysíkúvá sohasem szürkül.

S itt utalnunk kell a műnek arra a műelemző szemszögéből megke-rülhetetlen jellegzetességére, amely a regényszerkezet már említett hipotetikus voltából fakad. Hiszen ez az elemzőtől is a mű szerkezeti konstrukciójához igazodó egyedi megközelítési módot követel. Ha elfogadjuk a kihívást, az udvari, udvarló ismertetésekben túli eszközökkel kell a műhöz közelíteni, s ha a különös konstrukció teremtette belső tereket is fel szeretnénk tární, akkor olyan értelmezési mélyfúrásokat kell végeznünk, amelyek fogalomhasználatukban is leképezik a mű egyediségét. Ezért a metszetkészítő, elméleti eljárások stílusához nem szokott olvasótól előre is elnézést kérünk.

A szöveg, miután befogadta a befogadót, a maga belső rendjének elfogadására készíti az olvasót, aki előtt a regény konceptuális szerkezete így már akadálytalanul tárulhat fel. S ekkor az olvasó megérti, hogy a mondatok sajátos, kimunkált jellegének milyen hangsúlyos szerep jut a Jenei-féle regénykonstrukcióban. A *Szarvas a temetőben* szemantikai teljesítménye pótolván, mintegy kiváltja a cselekményesség és a történetiség epikai funkcióit, hogy ekvivalens módon feljeljen meg mind a megértés, mind a szemléltetés interpretációs igényének. Az egyszerű esztétizáló és pszicholo-

gizáló textúra tartja egyben a cselekmény és a történetiség kvázi-erővonalai által összefogott mimetikus teret ott is, ahol egyébként a fejezetek egymásra vonatkoztathatóságát a narratívának a cselekmény által a történeti folyamatba való belépése szabná meg. Itt a textúra szervezi egyfelől egységes struktúrává a cselekmény három fejezetre elkülönített részleteit, és különíti el másfelől a narratívában megképződő textustól mindazokat az utólag az immanens szövegszerkezetet már nem alakító részeket, amelyek a struktúra egyes részleteinek immár csak utólag lecsengő hangjai.

Az utólagosság elbeszélői funkciója az emlékezés által összekötött terek feszültségkeltő hatásának a felerősítése lenne, ám esetünkben a korábbi három, nevesített törzsfjezet motívumai nem anticipálják a későbbi negyedik fejezetben még töredékesen folytatódó cselekmény mozzanatait. Ezért a *Szarvas a temetőben* negyedik fejezete inkább tekinthető az eddigiek utólagos árnyalásának, mintsem a korábbiakból szervesen kinövő új interpretációs perspektívának.

Miközben a sorsok alakulása elválaszthatatlan a történetmondástól, aközben a szuggesztív stílus epikus hatását egyéb alkalmazások is támogatják. Ahogyan Jenei a valóság tükröztetésekor a mimetikus eszköztárral bánik, az egyszerre több is és kevesebb is a hagyományos értelemben vett metafizikánál. Több, mert a regényidő idézett körülményeit nem csupán a szereplők tudat-síkjának egymásba villantásával ábrázolja, hanem mert mindezt hasadt tudatú hősök bomlékony képzetain keresztül teszi. És kevesebb is, mert ugyanakkor mindezek háttérben ott érződik a műegész kohéziója érdekében a cselekmény szálait mind-

végig biztos kézben tartó, átgondolt írói szándék.

Mivel a *Szarvas a temetőben* hősei ítélőképességük hol tartós, hol időszakos hiányának állapotában leledzenek, ezért konstitutív státusuk hatására – amit a rétegzett, ám a karaktermotiválás lehetőségeit elhanyagoló nyelvalkalmazás még meg is támogat – az olvasó előtt óhatatlanul egy „belső égésű”, önreflexív struktúra rajza körvonalazódik. Mindennek a részleteken túl, a regény egészét is befolyásoló, a regény egészére is kiható következményei vannak. A regény szerkezetét alakíthatja egy spontán, intuitív erő, amely a kezdetektől a mű befejezéséig aktív. És alakíthatja egy minta, egy előzetes elképzelés megvalósításának a szándéka is. Az előbbi esetben a szerző az ötletből kicsírázó történetet és annak formálódó stílusát a születő matéria önmozgásából dekódolja, és a struktúrát engedi a kibontakozó szabályok szerint épülni és beteljesülni. Az utóbbiban a szerző a művet az önmagával kialakított és az önmagában kimódolt struktúrát megvalósítandó, olykor a végig mozgásban tartott szerkezeti súlypontokhoz tördelt történet és annak stílusa révén alkotja meg. Ez utóbbi változat esetében ez a prekompakt minta a legfőbb struktúraformáló erő. Az előző esetben a mű akkor jó, ha a szerző intuitivitásával tölti be a feltárolt szerkezeti tereket, és a mű akkor kész, ha a szerzőnek a cselekmény involválta történetet sikerült mindenütt a stílus patentjeivel a strukturális vázhoz kapcsolnia. Az így megalkotott mű öntörvényű és egész. A minta vezérelte mű, lett legyen bármily sikerült is, nélkülözni lesz kénytelen az öntörvényűség értelmében vett befejezett és kész mű érzetét. És jobbadán azért, mert a struktúrának határt szabó intuitív spontaneitás hí-

ján, a minta bármikor bővíthető vagy szűkíthető, anélkül hogy ezáltal maga a mű több, avagy kevesebb lesz. Ezért keltik az ilyen típusú művek inkább az abbahagyott, mintsem a kész, a befejezett mű képzetét.

Ha a befejezettség mint kritérium és a hozzá tapadó epikai jelenségek esztétikai minőséget befolyásoló tényezők, akkor azt mondhatjuk, hogy Jenei László munkája ebből a szempontból az abbahagyott művek kategóriájába sorolható. Holott szerzőnk esetében a beteljesülés szinte minden feltétele adott volt. Hiszen tudjuk, jegyezzük meg zárójelben, az igazán jó művek az intuitív spontenitás hatását egy előzetes terv megvalósítása során érik el. Mi hibázhatott mégis? Korábban már utaltunk a *Szarvas* hőseinek elméleti állapotára. Vélelmezzük tehát, hogy a túlzottan átpszichologizált esztétikum oldotta fel, mosta el a befejezettség határait.

Érdemes továbbá még azt is szemügyre vennünk, hogy a minden terhet hátán hordozó színvonalas textus integráló hatása ellenére, hogyan üt át rajta mégiscsak a műben munkáló groteszk és paradox viszonya. Föltűnt ugyanis, hogy a jellemek jellegadó, szerep- és történetalkotó funkcióikon túl, paradoxális hatást is kiváltanak.

A három pilléren nyugvó történet fölénk boruló egét, akár egy triptichon, a cselekmény három változata tölti ki. A regény lineáris rendjét követve külön-külön is szemügyre vehetjük ezeket, s ekkor az azonos történetek eltérően megélt interpretációival szembesülünk. Ám ha az emlékezet-triptichon tábláit egymás fölé helyezzük, akkor egy olyan háromdimenziós képet kapunk, melynek kontúrajait az eltérések és az azonoságok rajzolják ki. A műegészt sem elhanyagolva, de a struktúrára figyelve

azt tapasztaljuk, hogy a mellékszálaktól, az estlegességektől megtisztított, összevethetően azonos mozzanatok más-más látószögből ugyan, de mindkét esetben a regényidő történéseinek reáliákon túli groteszk voltát tárják eléink. A vágányozás, azaz a vasúti vágányok melletti céltalan séta, a testvéri vonzalom, a sógor és a sógornő liaisonja, azaz a csábítás eseményei, a tüntetés mint a (kül)világ véletlenszerű betörésének hatása a családi kohézió képzelgések indukálta erőterébe, avagy az események forrponjtjaként lejátszódó vasúti baleset vagy öngyilkosság, ezek mind azok a viszonyítási pontok, amelyek ábrázolt mivoltukban a reális világ pandanjaként, egy regénybeli groteszk valóság hordozói. A lineáris és a dimenzionáló szemléletmód közti különbség ugyanakkor itt csupán annyi, hogy míg a lineáris összehasonlítás során a groteszk elemek inkább csak utalnak a paradoxalitásra, addig az egymásra helyezett emléképek dimenzionáló változata már fel is mutatja a groteszk valóság paradox lényegét. Mindezt a tüntetés eltérő megélése példázza a legszemléltetőbben, amikor is hősünk, az egyébként névvel nem is illetett férj egy látomás, egy bibliai hölgy, Magdalai Mária csábításának a hatására keveredik a tüntetők tömegébe. Anélkül van jelen, hogy bármihez is köze volna. Ez a triviális, a hétköznapiokban mostanság egyébként gyakori jelenség, esetünkben a lineáris szemléletmóddal megjelenítve – a hős tudati állapotán, belső, groteszk világán át valóságosnak ábrázolt és a tényleges helyzete közötti ellentmondáson keresztül – tárul eléink és világít rá a szituáció paradox, ám az extremitás alkalmazása révén mégis elfogadhatónak minősíthető voltára. Azáltal azonban, hogy a fejezetek a jellemek köré szervezett

részstruktúrák egymásba tükröztetett olvasatát adják és a konstrukciónak így, ebben a többletet hordozó szerkesztettségében kínálják fel a további olvasatok lehetőségét, a dimenzionáló szemléletmód olvasatában egyúttal átnyújtják a mű logikájától eltérő, a paradoxalitás kritikáját hordozó olvasat változatát is.

Az ábrázolt életkép ellentmondásossága természetesen anélkül is nyilvánvaló, hogy a műalkotások társadalmi beágyazottságának szemléletével pillantanánk rá. Mivel a szerző is anélkül kacérkodik ezzel a látásmóddal,

hogy különösebb affinitást mutatna iránta, ezért tiszteletben tartva a mű arányain, kompozicionális megoldásain keresztül tudomásunkra hozott beállítódását, végül mi is csupán annyit jegyzünk meg, hogy ezúttal is igaz, hogy a részletek groteszk voltán túlmutató paradoxalitás végső fokon a regény ethoszába kódolt üzeneten keresztül, magával a társadalmi gyakorlattal való érintkezés során (magában a társadalmi gyakorlatban) nyeri el igazi értelmét.

Bereti Gábor

Akiben a harang szól

Csoóri Sándor: *Harangok zúgnak bennem*. Nap Kiadó, Budapest, 2009.

Jelkép. Önmagában is metafora. Hangok rövidhulháma ég és föld között. Mindennapos eszközünk. Kányádi Sándor ars poeticának szánta a *Harangfőliratot*: „azért harang a harang / hogy hívja az élőket / temesse a holtakat / s hogy árvíz jégverés / vagy hódító horda láttán / félreverjék”. Vannak emberek, akikben harangok zúgnak. Csoóri Sándor a magyar irodalom nagy harangozója.

Korunk egyik legfőbb emberi törekvése: sikeresnek lenni. Példaképeink kiválasztásában leginkább a média támogat minket. Hosszan írhatnék a perc-emberkének érdemtelen sikerének okairól, de ez messzire vinne a lényegtől. Az én szememben ugyanis Csoóri Sándor a sikeres ember. A zámolyi parasztfiúból a Pápai Református Kollégium büszkeségévé lett östehetség. A költő, aki a magyar líra olyan emlékezetes darabjainak szerzője, mint az *Anyám fekete rózsá, az Idegszálaival a szél* vagy a *Hó emléke*. A forgatókönyvíró, akinek munkáiból a magyar filmművészet

kiemelkedő alkotásai születtek: Sára Sándor rendezésében a *80 huszár*, vagy a cannes-i filmfesztiválon fődíjat nyert *Tízezer nap*, Kósa Ferenc rendezése. Az esszéíró, aki a műfaj legnagyobb hatású képviselője volt a diktatúra évtizedeiben. Akkori meglátásait mára igazsággá avatta a történelem. A népi ellenzék vezetője, akinek a rendszerváltás előkészítőjeként a történelemkönyvekben is helye van. És ő az, aki – egyedülként a kilencvenes évek irodalmár-politikusai közül – íróként tudott kivonulni a közéletből. Műveit a világ sok nyelvére lefordították, német, angol, francia, lengyel, finn, olasz, portugál vagy holland nyelv-

területen sem ismeretlen, és több verse a zene nyelvén is életre kelt. Közéleti erőfeszítései sem voltak eredménytelenek; elég, ha csak a Duna Televízióra, a „mozaiknemzetet egybe láttató nagy eszköz“-re gondolunk, amelynek létrehozását 1992-ben, a Magyarok Világszövetsége elnökeként ő kezdeményezte. Írói és politikusi minőségében megismerhette a Föld legkülönbözőbb tájait: Kubától az Egyesült Államokig, Izraeltól Egyiptomig, Európa szinte valamennyi országát, és találkozhatott a magyar és egyetemes kultúra immár klasszikus alakjaival: Szabó Lőrinctől Gregory Corsóig. Ő maga is átélhette: milyen érzés klasszikusnak lenni.

Csoóri Sándor azonban nem elégedett az életével. A történelmi fordulat óta megjelent verseskötetei (*Hattyúkkal, ágyútűzben*, 1994; *Ha volna életem*, 1996; *Csendes tériszony*, 2001; *Futás a ködben*, 2005) már címükkel is jelzik ezt. Részben a személyét ért, balról és jobbról érkező politikai támadások, de főleg az ország és a nemzet állapota miatti keserűség érződik soraiból. Eszményei és a valóság között áthidalhatatlanná vált a szakadék. Emellett a múlt idő, a sűrű menetrend szerint eltávozó társak, valamint saját öregedésének élményével is számot kellett vetnie. Legújabb kötetének egyik versében ezt írja: „Háttal állok már minden ragyogásnak, / minden mosolynak, / minden bűnnek. / Legbelül csupa múlt vagyok.” (*Háttal állok*).

A *Harangok zúgnak bennem* négy év termését nyújtja át az olvasóknak: 2005-től 2009-ig. Csoóri Sándor lírája – lényegét tekintve – nem változott, ez a kötet is szerves folytatása a hetvenes években megtalált kifejezőmódnak. Azon kevés költők egyike ő, akik nemcsak maradandó verseket, hanem saját versmodellt is tudtak teremteni. A jellegzetes Csoóri-vers folytathatatlan jelenség: epigonjai sincsenek. Alaphangja elégikus, lüktetése parlando jellegű, szervezőereje a költői kép, hitelesítője a személyesség. A világ érzéki metaforáját kívánja megalkotni versről versre.

A *Harangok zúgnak bennem* a hiány és a veszteségek leltára, de legtöbbször mégsem a lemondás hangján szól. Ellenáll az időnek, újraéli az emlékeket és megalkuvás nélkül szembeszegül azoknak a folyamatoknak, amelyek miatt nem leli honját a hazában. Keresi és meg is találja a menedéket a természetben, a kultúra megtartó értékeiben, valamint az otthon, biztonságot jelentő társ mellett: „Menekült voltál s lettél menedékem, / elcserélt fejek és elcserélt hazák / örököse, ki virradatot s estét // sokat kapott a sorstól s viszi-hozza / utánam mindenhová, mintha tiszta / ágyneműt vagy újszülött reményt hozna.” (*Ha nem vagy itthon*). Gyakori téma a húsvét is, a feltámadás ünnepe, átvitt értelemben a veszteségek ellenére is megőrzött reményé.

Csoóri Sándor hisz a vers erejében. Elutasítja azokat az irodalmi törekvéseket, amelyek számára a szépség egyenlő a giccsel, az igazságkeresés az értelmetlen moralizálással, és amelyek szemében minden irodalmi alkotás egyszerűen csak szöveg... „Minden gázságot ismerek már, / amelytől elhallgathat a fuvolaszó, / elhallgathat egy ország. / De hogy a vers mitől lesz hűtlen, nem tudom. / Ül csak most is a kémény mellett, / akár egy operált bagoly.” (*Akár egy operált bagoly*). Csoóri Sándor hű maradt a vershez.

Viszonylag új elem költészetében az irónia megjelenése. Példa erre 2006 című négy soros: „A falhoz vagdalt záptojások éve! / Kétezerhat: nem jó az utcán járni. / Vízagyúval jönnek a vőlegények / s örvendenek a terek árvácskái.”

Jön egy fasor is messziről című „csonka szonett”-jének első versszaka pedig így szól: „Beteg vagyok, ez most a munkám. / Két hegyet nézek, ők meg engem. / Az egyik dombos, mint a melled, / a másik vad és rendezetlen.”

2001-es kötetéről szólva Tóth Erzsébet így fogalmazott: „A futószalagon gyártott versek és költők korában ma is ritka ünnep egy-egy új Csoóri Sándor-kötet. Olyan az ő költészete, mint a sült gesztenye szelíd, meghitt illata a téli utcán, az erőszakos popcorn-bűzben.” A *Harangok zúgnak bennem* megjelenése is ilyen ritka ünnep. *Amulett* című epigrammájában ezt írja a szerző: „Semmi sem él, csak ami túlél engem.” Ez a kijelentés emlékeztet fiatalkori költeményére, a *Cseresznye-balladára*, amelyben a rigó csőrében szálló, piros csillaghoz és véres fejhez hasonlított cseresznyéről magára asszociál: „Nézek utánad, s magam látom: / fölkap, elvisz az idő csőre, / látomás leszek eltűnőben, / s amit itt hagyok, minden az lesz.” Amit Csoóri Sándor eddig itt hagyott nekünk és az utánunk jövőknek: maradandó érték. Mindenkihez és mindenkiért szól.

Véghelyi Balázs

Könyvjelző a Kísértetek korába

Bekezdések Suhai Pál költészetéről

Suhai Pál költő első publikációi közül egy antológiában való szereplés volt a legrangosabb bemutatkozás. *A magunk kenyéré*n című gyűjteményben többek között Bertók Lászlóval, Czigány Györggyel, Dobai Péterrel, Nádasdi Évával, Veress Miklóssal, Verbőczy Antallal és Vasadi Péterrel szerepelt együtt. Nem akármilyen csapat, tegyük hozzá, még akkor sem, ha az alkotók inkább hasonlítottak magányos távfutókhoz, semmint egy nagy futballklub által alkalmazott játékosokhoz. (Egyéni pályájukkal azóta sokszorosan megszolgálták a magyar irodalom közösségéből az 1971-ben feléjük áradott bizalmat és biztatást.) Csoóri Sándor írt akkor Suhai versei elé ajánlást. Az idősebb pályatárs visszafogottságában is néhány olyan figyelemre méltó és pontos dicséretet mondott e még saját hangjáért küzdő lírai artikulációra, amelyek közül ma is hatványozottan érvényes a következő: „*Feddhetetlenségig tárgyilagos.*” Csoóri két szaváért Suhai Pál az elmúlt évtizedekben valahány kötetével jótállt. A szerző számára a költészet adta a lét legitimizációját, nem csupán egy mesterség volt a sokból. Akár Sütő András hőségnek, Szervét Mihálynak a summázata mellé is állíthatjuk Suhai Pálét:

„Minden leírt szavam önmagam megőrzésének legutolsó menedéke...”

(Sütő András: *Csillag a máglyán*)

„Nekem a vers, mióta az eszemet tudom, a lehetőségek lehetősége volt, egyetlen, kizárólagos biztosítéka életem megvalósításának.”

(Suhai Pál önéletrajzából, megjelent *A magunk kenyéré*n című antológiában)

A költők többsége közvetlen módon aligha tud írni az életéről. Közhely, mégis igaz. Suhai költészetéről szintén ez mondható el: visszahúzódó lírai hősként tárulkozik ki, s versében a legerősebb egóval rendelkező poéta is elrejtőzhet. Suhai hol viviszekciós őszinteséggel ír magáról, hol meg hasonlatokkal él azokról a létmozzanatokról, amelyeknek – tudni való – mindenképpen részese. Sütő Andrásnak ajánlotta első kötetének címadó darabját, az *Akár az üldözöttet*. Hasonló és hasonlított bár közel állnak egymáshoz, mégsem azonosak egymással, mint a metafora pólusai. Az egyén nem üldözött, de igen sok tudása van az üldözött-létről... Nem egészen az, de azzá lehet – figyelmeztetnek csupaszon a pontosan megrajzolt költői képek. S ugyanúgy intenek *A porondon* és *A bohóc könnyei* című beszédes szerepversek is.

A válogatott verseskötet borítólapjáról egy Yukon folyó vidéki halotti maszk villan az olvasó felé, amolyan fél-álarc, amely élők és holtak összetartozását jelképezi. Kosztolányi szóleleményével élve: halálarc, amelynek ugyanaz a funkciója, ami Thornton Wilder motívumának, az elevenek és a holtak országát összekötő *Szent Lajos király hídjának*. Suhai Pál költőként is felölti a maszkot, a fél-álarcot. Természetesen ez esetben éppúgy látja az olvasó Suhai igazi vonásait is, mint a larvaarc redőzetét. Rilke szerint a költő, hogy egyre őszintébb lehessen, mindig más szerepbe bújjik. A *Kísértetek kora* költője is: itt hajótörött, ott tetőfedő, egyszer magányos erdei vadász, másszor nyéki Vörösmarty, hol Homburg hercege, hol meg Gulliver, ő a vén komédiás, a bohóc, de a bölér-mocskos alak és a tízesztendő lányát köszöntő édesapa is, akinek, ha az önarcképét festi, az ószövetségi Jónás próféta szemébe kell néznie:

„... Jónásként
 én hánykódom már az éj
 vizeiben, s a bálnamély
 halszagú üregeiben is
 én bujdosom, s kettéválva,
 elnyeletve és kiokádva,
 zsírtól és vértől mocskosan
 én szülöm, én halom magam.”

(Önarckép: Jónás)

A versíró mintha csak Esterházy Péter azon tételét igazolná, amely szerint „Minden valamirevaló úronál látni az egész irodalomtörténetet.” Így igaz, a *Kísértetek kora* című versgyűjtemény másfél száz oldalán a világirodalom legváltozatosabb műformáival találkozunk: villoni balladával, heinei dallal, magyar virágénekekkel és középkori virág-kalligrammal, petrarcai szonettel, japán haikuval, disztichonokkal, felező nyolcasokkal, litánia-sorokkal...

A szerző versbeli fáit olyannyira élők, hogy nem kevesebbek, mint maguk az Élet-fák. Holdat tartanak ágaikon, s óriás gyümölcsként érlelik (*Menthetetlen*). Még madártermő fával is találkozunk, pedig arról azt tudtuk eddig, hogy természettudományos koholmány, amely Gaál István 1935-ös könyvében is szerepel. (S az 1987-es reprint kiadásban ismét.) Suhai *Emlék* című költeménye egy gyerekkorban látott konkrét, mindennapos képből növeszt látomást. Az ő madártermő fáján a madarak – miképpen Tompa Mihály allegóriájában – költők. Viszont

micsoda különbség: a XIX. századi poéta egy régi sztereotípiát aktualizál (a költők – énekesmadarak), Suhai madarai csirkék – ezek pedig köztudomásúlag nem énekelnek. A versbe hívott képzet itt inkább súlyával hat, s Petőfit evokálja: *„Úgy vagyok, mint a fa, melynek ága / Alig bírja dús gyümölcseit”* (*Elnémult a fergeteg*). Suhainál ugyanez: *„Súlyos termését ilyenkor / alig bírta a fa”*.

A Suhai-versekben hajló faágak másutt angyali landolóhelyek, vagyis dimenziókat kötnek össze, akárcsak a borítón lévő álarc jelentései. XX. századi emlékképből modern fa-metaforát állított elő a költő, s miközben hagyta, hogy azt különböző archetípusok is éltessek (mint az ősi finnugor mítoszokban vagy Jézus keresztáldozatának himnuszparafrázisaiban), egyúttal sajátos, egyszerre ősi és modern jelentéssel is felruházta e motívumot (a költészetet az álom és az ébrenlét határvidékére utalva). A költők *„az árnyak ágain gubbasztanak”*, *„félálomban, de az ébrenlét terhével még”* – mintha Platón Phaidroszának és József Attila *Reménytelenül* című versének sorai egyszerre visszhangoznának. Suhai Pál számára a három holt és egy élő költőpélda különösen fontos lehet, hiszen a szövegekbe rejtett Kosztolányi-hommage-ok mellett Babitsnak, Berdának és Takáts Gyulának is ajánlott verset. Ezen *Emlék* című Suhai-költemény kezdő sora is Babits-sorra játszik rá, a *Mint különös hírmondóra*. Mintha Babits csontos ujjá intené fegyelemre a lét szorításai között vergődő modern embert a kötet számos oldalán. (Éppen ezért érdemes összevetni Babits és Suhai Pál bűvár-motívumát!)

Babits bűvárként szeretne alászállni abba a világba, amely lemosdotta már az életet: *„Bűvár leszek én, kaucsukból gyártva ruhám, süvegem / úgy nézek a két kaucsukba szegett karikás üvegen / bukdosva botor léptekkel, a sűrű nehéz víz alatt / és nézem a hajladozó suhanó síma kúsza halat...”* Azonban – képzeli – milyen elviselhetetlen lesz ott a mélység? Akármilyen gyönyörű is a lenti világ! Megriad. Föl vágyik, föl a fényre és az emberek közé: *„...nehéz a víz és nincs levegő: bukdosva fulladok árván / Csak nem szakadt el a gumicső? vagy a láncnak csigavonója? / Hé emberek! ne hagyjatok itt! fel! a levegőre! hajóra!”* (*Atlantisz*). Suhai Pál bűvárként úgy rendezkedhetett be a víz alatti világban, annak iszonyatában, mint Weöres Sándor lírai hőse:

*„Csak két fejem maradt és három ujjam:
bujdosnom kellett zöld hinárokon,
és meg nem mondta senki, hova fujjam
sóhajomat, mely veletek rokon!”*

(*Dalok Na Conxy Pan-ból* 8.)

Ember és ember között ha már jeges úr lakik, akár víz alatti világban is élhetne az egyén, hiszen sem a lázas sóhaj, sem az artikulált – társakért kibuggyanó – szó nem hatol mások fülébe. A kiszolgáltatottság-érzet Suhai költeményében is szinte fokozhatatlan:

*Itt nincsenek utak, irányok,
mosolyok, elvek nincsenek,
ha szólok, buborék szivárog
számból, s gyöngyözve ellebeg.*

*Itt zsíros halszemek a lámpák,
az arcok elsüllyedt kövek,
szakállas, vén szörnyek csodálják
csak szörnyű emberségemet.*

(Mint bűvár)

Kafka hőse féreggé változik reggelre kelve, Suhai Pálé víz alatti szörnyek között őrzi szörnyű emberségét. Azért szavatol. (Nem kevés ez, ha arra gondolkunk, hogy a babitsi bűvart nagyképűnek tartotta Kosztolányi a híres *Esti Kornél éneke* című versében.)

Suhai költőként az egyén, a személyiség esélyeit ábrázolja egzisztencialista létverseiben, ahogy Ady, József Attila és Pilinszky után ezt teheti. A bezenyei születésű, majd Pakson nevelkedő költő gyerekkorának Duna-partjára úgy lelünk, hogy a tájakat, népeket és emberi sorsokat összekötő vízi út egészét bejárjuk a *Sok színes paksi kép* című negyvensoros versben. Suhai az Értől az Óceánon át az Érig tudott elérni: „Mert bárhová érkezzem én / a Földnek mókuskerekén / célom megelőz: fut elélem, / míg vágtatok egyhelyben én.” Paradox világlátás ez, kétségtelenül. Mintha Kosztolányi vendéglét-érzése kerítené hatalmába a vers olvasóját: aki vendég, az meghitt közegben sincs otthon, viszont sohasem lehet egészen idegen. Az otthonhoz való ambivalens viszonya igazán jellemezni hivatott a költőt. Az „üldözött” (egy másik vers tanúsága szerint) „száműzötten bolyong” ugyan, de „honában”, saját világában (*Akár az üldözött*). A *Sok színes paksi kép* esetében is valami hasonlóról van szó. Ágh István ez utóbbi versről a következőket írta: „S mintha emlékezés lenne csupán S. P. valósága, az Imsósi erdő, a Sánc-hegy, a Kálvária újra teremtése” (*Millecentenárium, Paks*).

Ha az „életutat” térben vagy síkban nem lehet ábrázolni, akkor (egy másik versében) a helyben maradó fák jellemét láttatja a költő (*Vorwärts*). Ha a létezésnek nincsen emberi értelme vagy fölfogható célja, akkor is van irányultsága. Suhai versbéli vektora az égre mutat. Nem Babel-építő törekvés ez egészen, mert amaz egyértelműen antideista, hanem a megváltódás felé vetődő reflex, még akkor is, ha a menny már kék szilánkokra hullott szét:

*Nem marad más, csupán az ég,
a fénnel telt pohár,
amely, míg nyújtja hús vizét,
szomját itatja már.*

(Poharam)

A költő világképében a megváltatlan élet is az örökléttel fölérő kincs, ha már a föltámadás és az üdvözülés nem hihető létvigasz. A teremtmény hogy fölismerje életlehetőségeit, ahhoz végessége tudatában kell lennie. Két verse is erről vall. Az egyik csak pars pro toto módon, ám a másik a descartes-i ki nyilatkoztatásra rimelőn:

*Míg elveszíthetem,
világot addig lát szemem.*

(Porba írt sorok – Deák Lászlónak 10.)

*Én addig élhetek csak,
ameddig meg is halhatok.
Halandó – tehát vagyok.*

(Drága terhek)

Suhai Pál emberi és költői hitvallása a válogatott verseinek végén még egyszer ránk köszön, nem hagy kétséget bennünk afelől, hogy létezik, mert ezt erősíti meg egy hívó rímre adott válaszirím formájában is. *Ars poetica* című, Lator Lászlónak ajánlott opusában, valamint a *Dajkahal* című rövid versében egyaránt sorvégi helyzetbe kerül a 'papírlap', a fehér felület, a még tabula rasa. Pierre Emmanuel szerint a költők tinta gyalázta álmukat maszatolják el a tisztaságon, valahányszor versbe fognak. S ugyanő ugyanakkor reménytelen reményének is kifejezést ad, méghozzá a „pusztába hajított szó” hősies gesztusával (*Art poetique*). A 'papírlap' szavára Suhai is az 'írnak' és az 'írlak' cselekvő igealakokat echóztatja. A lét hiábavalóságára válaszul teremtőbb gesztust költőtől aligha lehet elvárni, mint azt, hogy ír. Mert akkor már nem is biztos, hogy „a többi csak néma csend”.

Németh István Péter

MAGYAR MŰVÉSZ A KAPU ELŐTT – PERFORMANSZ

A performansz forgatókönyve szerint 2009. szeptember 4-én, pénteken délután öt órakor a budapesti Műcsarnok lépcsőjén magyar művészek jelennek meg, kezükben különösebb feltűnés nélkül finom nyestszőr ecsetet/ceruzát tartva.

A magyar művészek a Szépművészeti Múzeum felé fordulva álldogálnak, nézelődnek, néhányan egy-egy szót váltanak a mellettük állóval.

Ekkor készül el a Műcsarnok lépcsője előtt, a téren felállított fényképezőgéppel a performansz első fotója.

Röpke néhány perc elmúltával a magyar művészek a nyestszőr ecseteket/ceruzákat kettétörik, a használhatatlanná vált festőszerszámokat, illetve rajzeszközöket a lépcsőre dobják, és eltávoznak.

A lépcső teljes kiürülése után készül el a performansz második fotója.

A két fotó a magyar művészet egyik jelentős szegmensének 2009-es összkép-dokumentációjaként rögzül.

A történésektől látszólag teljesen függetlenül, a fényképezőgép látókörén kívül, az épület hátsó bejárata mellé borított trendi homok laza kupacába néhány művészettörténész sietve eltemeti a „kartárs”, a „magyar” és a „művész” szavakat.

(A performansz, illetve a két fotó-mű művészettörténeti jelentőségének ígérete – ha csupán egy művész jelenik meg – már garantált. Ha senki sem jön, akkor értelemszerűen új performansz-forgatókönyv íródik.)

Minden váratlan történés a performansz történetének része.

És a performansz lezárásaként természetesen megérkeznek

Budapest, 2009. május 15.

A TAKARÍTÓK

Mustrák

„S Lászlóffy Csaba, a költő? A vers, a történetmondás, az elmélkedés, a drámai jelenetképzés poézisével mindnyájunkat torkon ragadó vagy lefegyverző alkotóművész? – Autentikus önismeretre szólít, ábránd és öncsalás nélküli hitre és tudásra. Reményre és vállalásra, zűrzavaros századok csapdái között is.” (Bertha Zoltán)

„Miután egy hónapig dolgoztam örömlányként, és úgy éreztem, nem bírom tovább, elmentem a kórházba, hátha visszakönyöröghetem magam. De ott azt mondták, hogy nem vehetnek fel újra, mégpedig erkölcsi megfontolásból (tisztában voltak ugyanis azzal, hogy miből élek, mert a fél igazgatótanács hozzám járt.” (Nagy Koppány Zsolt)

„Az pedig egészen biztos, hogy a közvéleményt főleg a tudatosan, jól megválasztott alakzatokkal nyerjük meg. Ezért ismeretük, beleértve további kutatásukat, szerveződésük vizsgálatát is, tudatosításuk rendkívül fontos, s ebben szövetségre lel egymással a mindennapi és a művészeti szövegek kutatója, nyelvész és irodalmár.” (Balázs Géza)

„A napokban viszont annak lehettünk szemtanúi a tévében, hogy Koszovó függetlenségének kikiáltásával kapcsolatban Koszovó vezetősége a rendet egy vegyes, félig albán, félig szerb rendőri felügyelettel próbálja biztosítani. Az albánok – annak ellenére, hogy a szerbek kisebbségbe kerültek – igyekeznek tiszteletben tartani a kisebbség jogait is. Ez, amíg tart, Európához méltó.” (Csillaghy András)

„A város felett, ahol élek, harmadik napja csendes a légtér. A NATO azonban annyira kiszámíthatatlan, hogy sohasem tudhatjuk előre, melyik pillanatban remegnek meg újra a falak, az ablakok. Egy-két napig békén hagy itt bennünket Újvidéken, de aztán mindig újra tapétára kerülünk. Légiriadó is on the board!” (Szabó Palócz Attila)

Ára: 650 Ft. Előfizetés: 5000 Ft.

Előfizethető személyesen valamennyi postán és a kézbesítőknél, a Magyar Posta Zrt.
(1) 303-3440-es faxszámán, a hirlapelofizetes@posta.hu e-mail-címen,
valamint a szerkesztőségben.

A Napút elérhető az interneten: <http://www.napkut.hu>

Számlaszám: OTP 11713005-20381185

Folyóiratunk megjelenését
a Nemzeti Civil Alapprogram
támogatja.